

STRATEGIA ROZWOJU GMINY NIEBORÓW

NA LATA 2021 - 2027

Spis treści

1. Wstęp.....	5
2. Aktualna sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym Strategią.....	6
2.1. Podstawowe dane dotyczące obszaru.....	6
2.1.1. Położenie	6
2.1.2. Powierzchnia.....	12
2.1.3. Ludność	13
2.1.4. Środowisko przyrodnicze	14
2.1.5. Rys historyczny	20
2.1.6. Rys kulturowy, powiązania funkcjonalne	21
2.2. Zagospodarowanie przestrzenne	25
2.2.1. Infrastruktura techniczna	31
2.2.2. Własność nieruchomości.....	37
2.2.3. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego	38
2.2.4. Uwarunkowania ochrony środowiska	41
2.3. Sfera społeczna	41
2.3.1. Sytuacja demograficzna i społeczna na danym obszarze.....	41
2.3.2. Warunki i jakość życia mieszkańców	50
2.3.3. Oświata i edukacja	55
2.3.4. Opieka zdrowotna	60
2.3.5. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia	60
2.3.6. Rynek pracy	64
2.4. Sfera gospodarcza	67
2.4.1. Gospodarka	67
2.4.2. Turystyka.....	76
2.5. Wyniki badań ankietowych	80
2.6. Analiza SWOT.....	83
2.7. Identyfikacja najważniejszych problemów występujących na danym terenie	86
3. Trendy rozwojowe	88
4. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy	91
5. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.....	108
6. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym..	114
7. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych.....	117
8. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	122
9. Oczekiwane rezultaty planowanych działań.....	128

10. Źródła finansowania	129
11. System wdrażania Strategii	130
12. Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej Strategii	132
12.1. System monitorowania.....	132
12.2. Sposób oceny.....	133
13. Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego	135

Spis tabel

Tabela 1 Pomniki przyrody na terenie Gminy Nieborów	17
Tabela 2. Struktura użytkowania gruntów (%) w Gminie Nieborów wg stanu na dzień 31.12.2014	25
Tabela 3 Masa odebranych odpadów komunalnych [T] z terenu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019	36
Tabela 4 Ludność faktycznie zamieszkała na obszarze Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019.....	41
Tabela 5 Dynamika liczby ludności w latach 2010 - 2019 - analiza porównawcza.....	42
Tabela 6 Przyrost naturalny, urodzenia, zgony na terenie Gminy Nieborów (stan w dniu 31XII) w latach 2010 - 2019.....	43
Tabela 7 Przyrost naturalny w gminach ościennych, powiecie łowickim i skierniewickim oraz województwie łódzkim w latach 2010 – 2019 – analiza porównawcza	43
Tabela 8 Migracje wewnętrzne i zagraniczne w Gminie Nieborów w latach 2010 -2019	44
Tabela 9 Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019	46
Tabela 10 Ludność wg ekonomicznych grup wieku w 2019 r. – analiza porównawcza	46
Tabela 11 Prognoza liczby ludności z 2017 roku na lata 2019 – 2030 – analiza porównawcza	49
Tabela 12 Zasoby mieszkaniowe w 2019 roku – analiza porównawcza.....	52
Tabela 13 Zasoby mieszkaniowe w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019.....	53
Tabela 14 Udział poszczególnych jednostek OSP w działaniach ratowniczych w latach 2014 -2019 .	55
Tabela 15 Przedszkola i oddziały przedszkolne w Gminie Nieborów w 2019 roku	56
Tabela 16 Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019	61
Tabela 17 Ilość osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019.....	61
Tabela 18 Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w 2019 roku – analiza porównawcza.	62
Tabela 19 Wydatki z budżetu Gminy Nieborów w roku 2019 (w zł)	62
Tabela 20 Udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem w Gminie Nieborów w latach 2014 - 2019.....	63
Tabela 21 Wydatki ogółem oraz na pomoc społeczną, udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem – analiza porównawcza w 2019 roku	63
Tabela 22 Bezrobotni zarejestrowani z obszaru Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019.....	65
Tabela 23 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w latach 2010 – 2019 – analiza porównawcza	65
Tabela 24 Pracujący z terenu Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019	66
Tabela 25 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019.....	67
Tabela 26 Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Nieborów wpisane do rejestru Regon wg sekcji PKD 2007 (stan w dniu 31.XII)	68
Tabela 27 Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Nieborów w latach 2014-2019	70
Tabela 28 Poziom aktywizacji gospodarczej w gminach wiejskich powiatu łowickiego oraz w gminach ościennych (powiat skierniewicki) w latach 2010 – 2019 – analiza porównawcza	70
Tabela 29 Saldo ilości firm w ostatnich 3 latach (2016/2019) – analiza porównawcza	71

Tabela 30 Dochody i wydatki Gminy Nieborów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2014 - 2019	74
Tabela 31 Struktura dochodów budżetu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019 r.	74
Tabela 32 Kierunki zmian w sieci osadniczej	102
Tabela 33 Przewidywane źródła finansowania inwestycji	129

Spis map

Mapa 1 Mapa administracyjna województwa łódzkiego	7
Mapa 2 Gmina Nieborów - sieć dróg	10
Mapa 3 Gmina Nieborów – sieć dróg w przybliżeniu	11
Mapa 4 Podział na krainy fizjograficzne wg J. Kondrackiego	14
Mapa 5 Leśnictwo Nieborów na mapie Nadleśnictwa Skierniewice	27
Mapa 6 Sieć dróg krajowych na terenie Gminy Nieborów	31
Mapa 7 Lokalizacja inwestycji wodno - kanalizacyjnych na terenie Gminy Nieborów	109
Mapa 8. Lokalizacja ważnych inwestycji na terenie Gminy Nieborów	111
Mapa 9. Planowane punkty ładowania pojazdów elektrycznych	112
Mapa 10. Punkty węzłowe dla rozwoju sieci rowerowej w gminie Nieborów	113

Spis wykresów

Wykres 1 Struktura zagospodarowania gruntów Gminy Nieborów	26
Wykres 2 Liczba mieszkańców w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019	42
Wykres 3 Saldo migracji ogółem na 1000 ludności – analiza porównawcza dla 2019 roku	45
Wykres 4 Struktura ekonomiczna ludności (udział % ludności ogółem) – analiza porównawcza dla roku 2019	47
Wykres 5 Liczba ludności – analiza porównawcza wg stanu na rok 2019 oraz prognozy na rok 2030	50
Wykres 6 Finansowanie zadań z zakresu oświaty w Gminie Nieborów w latach 2014 - 2019	56
Wykres 7 Liczba dzieci w placówkach przedszkolnych w Gminie Nieborów w latach 2014 - 2020	56
Wykres 8 Liczba uczniów w szkołach gminnych w latach 2014 - 2020	58
Wykres 9 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019	61
Wykres 10 Bezrobotni zarejestrowani z obszaru Gminy Nieborów z podziałem na płeć w latach 2010 - 2019	65
Wykres 11 Liczba pracujących według płci w Gminie Nieborów latach 2010 - 2019	67
Wykres 12 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019	68
Wykres 13 Wyniki finansowe samorządu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019	73
Wykres 14 Struktura dochodów Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019	75

Spis rysunków

Rysunek 1 Położenie Gminy Nieborów na tle gmin sąsiadujących	8
Rysunek 2 Położenie Gminy Nieborów na tle mezoregionów	9
Rysunek 3 Sieć osadnicza Gminy Nieborów	13
Rysunek 4 Położenie Gminy Nieborów na tle form ochrony przyrody	19
Rysunek 5 Szlaki turystyczne na terenie Gminy Nieborów	79
Rysunek 6 . Pozostałe obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym – fragment rysunku	92
Rysunek 7 Potencjał dla Rozwoju Intensywnego Rolnictwa – potencjał dla Gminy Nieborów – specjalizacja owoce	93
Rysunek 8 Potencjał turystyczny gmin w Obszarach Turystycznych Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury w 2016 r. - fragment	94
Rysunek 9 Obszar Zielonej Gospodarki	137

1. Wstęp

Strategia rozwoju Gminy Nieborów jest formalnym dokumentem, który określa strategiczne kierunki rozwoju gminy na lata 2021 - 2027. Jest ona komplementarna z innymi regulacjami planistyczno-strategicznymi, obowiązującymi w gminie w województwie łódzkim. Dokument będzie nadrzędny względem dokumentów sektorowych dotyczących obszaru Gminy Nieborów, jednocześnie będzie spójny z dokumentami wyższego rzędu - Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030+, a także Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030. Strategia będzie wyznaczała ramy dla planów i programów powstających w gminie podczas jej obowiązywania. Strategia rozwoju Gminy Nieborów na lata 2021 - 2027 została opracowana na podstawie aktualnych dokumentów planistycznych, sprawozdań oraz danych statystycznych. Diagnoza strategiczna została uzupełniona o analizę ankiet wypełnionych przez mieszkańców. Ważnym źródłem informacji było spotkanie konsultacyjne. Podstawowym dokumentem prawnym określającym zadania gminy, na którym opierano się podczas przygotowywania Strategii, jest ustawa z dnia 15 lipca 2020 r o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw oraz ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Ponadto, w trakcie prac nad Strategią przeanalizowano poniższe akty prawne pod kątem powiązania z celami i kierunkami rozwoju opisanymi w Strategii:

- ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami,
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska,
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
- ustawę z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym,
- ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.

Prace nad Strategią rozpoczęto w styczniu 2021 roku, kiedy to Rada Gminy Nieborów podjęła decyzję o przystąpieniu do opracowywania dokumentu. Proces tworzenia Strategii poprzedzono analizą sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, którą pogłębiano podczas warsztatów strategicznych oraz badania ankietowego. Na tej podstawie wyznaczono obszary problemowe, z których wynikają cele strategiczne. Te z kolei zostały podzielone na cele operacyjne, a dla nich wyznaczono zadania i działania, których realizacja wpłynie na osiągnięcie postawionych celów. Powstały w ten sposób projekt dokumentu strategicznego udostępniono mieszkańcom z prośbą o zapoznanie się i przekazanie uwag. Ostateczny dokument uwzględnia opinie mieszkańców gminy.

Prace nad strategią Gminy Nieborów toczyły się z uwzględnieniem następujących zasad:

- zasada koncentracji na realnych siłach Gminy Nieborów – strategia powinna zmierzać do wszechstronnego wykorzystania unikalnych zasobów lokalnych, w szczególności historycznych, przyrodniczych, a także kapitału ludzkiego oraz cennych odmienności. Dlatego

zawartość celów strategicznych to przede wszystkim pomysły na wykorzystanie atutów lokalnych, na które zarówno Urząd Gminy w Nieborowie, jak i sami mieszkańcy mają największy wpływ;

- zasada koncentracji na zagadnieniach najistotniejszych dla przyszłości – przyjęto, że każdy potencjalny cel strategiczny powinien być rozpatrywany w kontekście jego doniosłości dla przyszłości gminy. Dokonano zatem selekcji i wyodrębniono cele o najwyższym priorytecie;
- zasada koncentracji tematycznej – Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2021 – 2027 będzie koncentrowała się na niewielu, ale najważniejszych zagadnieniach z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego. Ta swojego rodzaju wybiórczość zapobiega stworzeniu dokumentu, który będzie obejmował wszystkie cele, a faktyczna realizacja następuje tylko w niewielu przypadkach.

Realizacja zadań określonych w Strategii przypada na okres programowania Unii Europejskiej i zawiera się w latach 2021 – 2027. Rezultaty i oddziaływania niektórych zadań, szczególnie tych rozpoczętych w latach 2018 – 2027 obejmą także następny okres programowania.

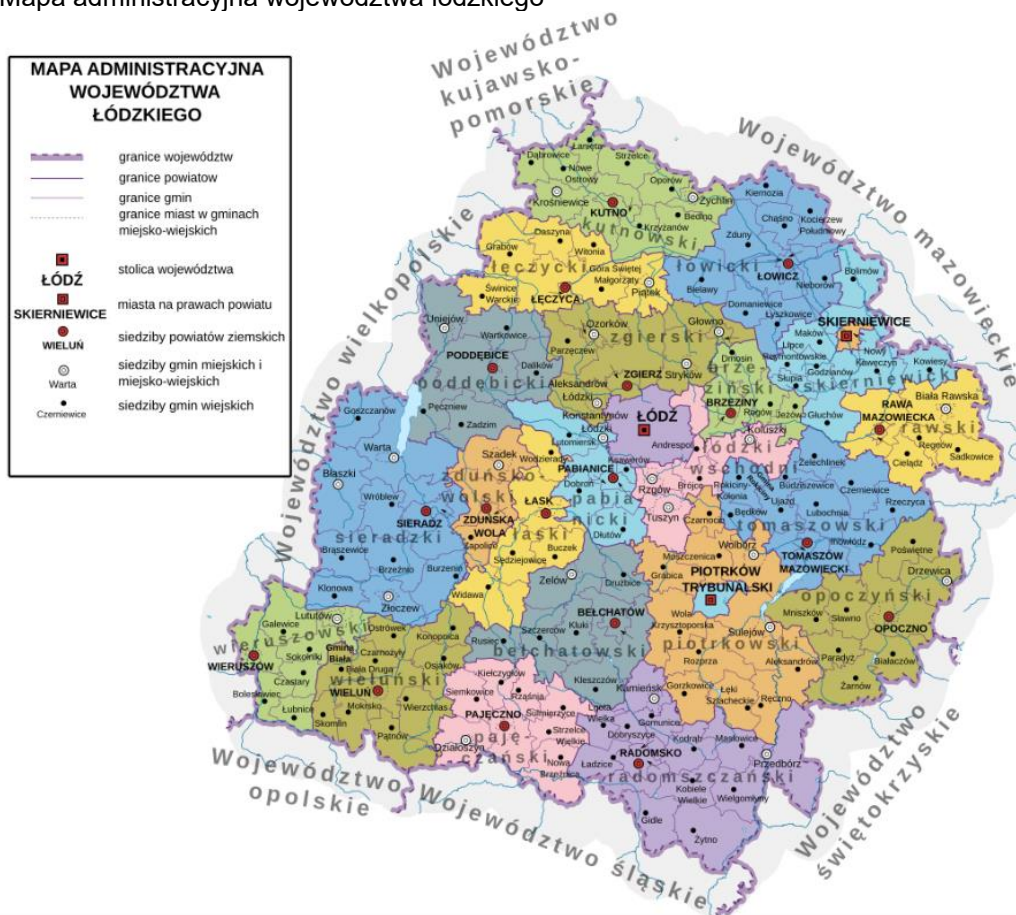
2. Aktualna sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym Strategią

2.1. Podstawowe dane dotyczące obszaru

2.1.1. Położenie

Gmina Nieborów jest jednostką administracyjną o statusie gminy wiejskiej, położona jest w północnej części województwa łódzkiego, we wschodniej części powiatu łowickiego pomiędzy aglomeracją warszawską i łódzką. Południowa granica gminy stanowi granicę powiatu łowickiego z powiatem skierniewickim.

Mapa 1 Mapa administracyjna województwa łódzkiego

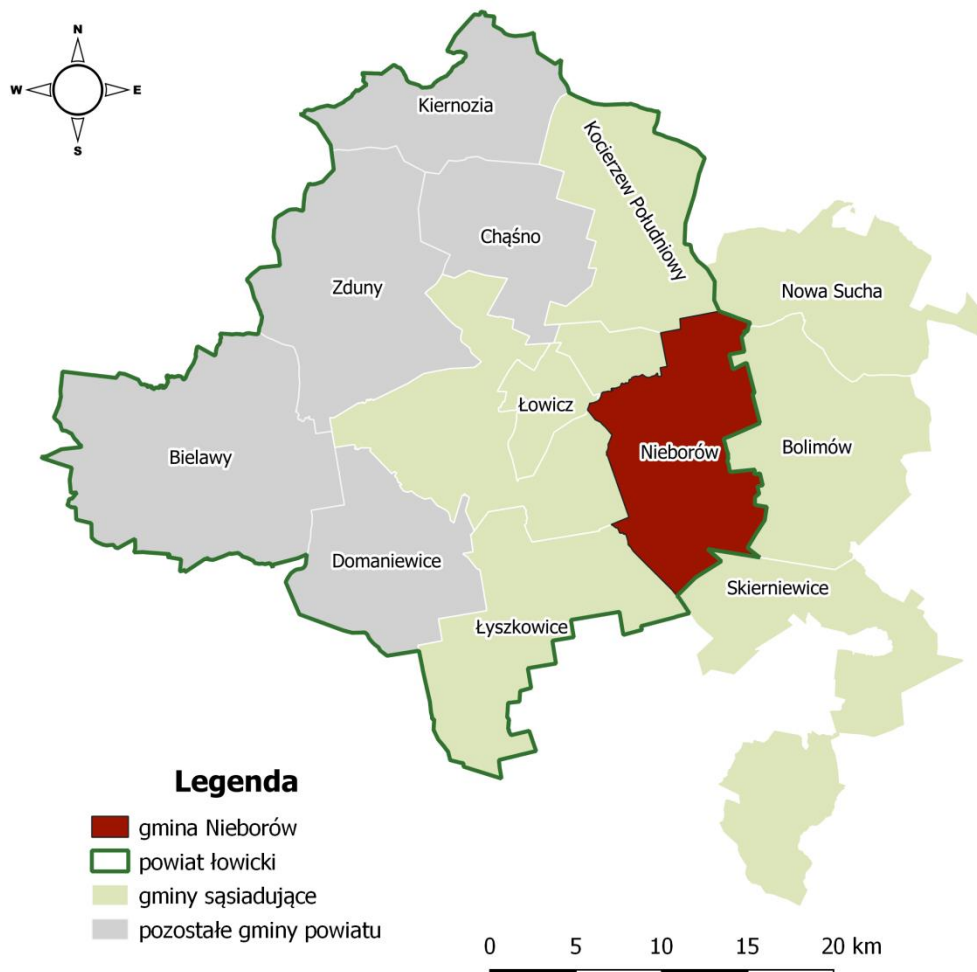
Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_%C5%82%C3%B3dzkie

Gmina Nieborów graniczy z 6 gminami:

- od wschodu z gminą wiejską Bolimów (powiat skierniewicki);
- od północnego – wschodu z gminą wiejską Nowa Sucha (powiat sochaczewski województwo mazowieckie);
- od północy z gminą wiejską Kocierzew Południowy (powiat łowicki);
- od zachodu z gminą wiejską Łowicz i gminą miejską Łowicz (powiat łowicki);
- od południa z gminą wiejską Łyszkowice (powiat łowicki);
- od południa z gminą wiejską Skierniewice (powiat skierniewicki).

Kierując się położeniem gminy, w analizach porównawczych w kolejnych rozdziałach strategii uwzględniono ww. gminy ościenne oraz pozostałe gminy powiatu łowickiego. Tam gdzie było to zasadne – w celu ukazania skali zjawiska - dane statystyczne dotyczące Gminy Nieborów porównano również do danych na poziomie powiatów łowickiego i skierniewickiego oraz województwa łódzkiego. Gminy wybrane do analiz porównawczych zostały wytypowane zarówno ze względu na podobieństwo do Gminy Nieborów (podobne uwarunkowania rozwoju), jak i ze względu na bliskie położenie w jej bezpośrednim sąsiedztwie.

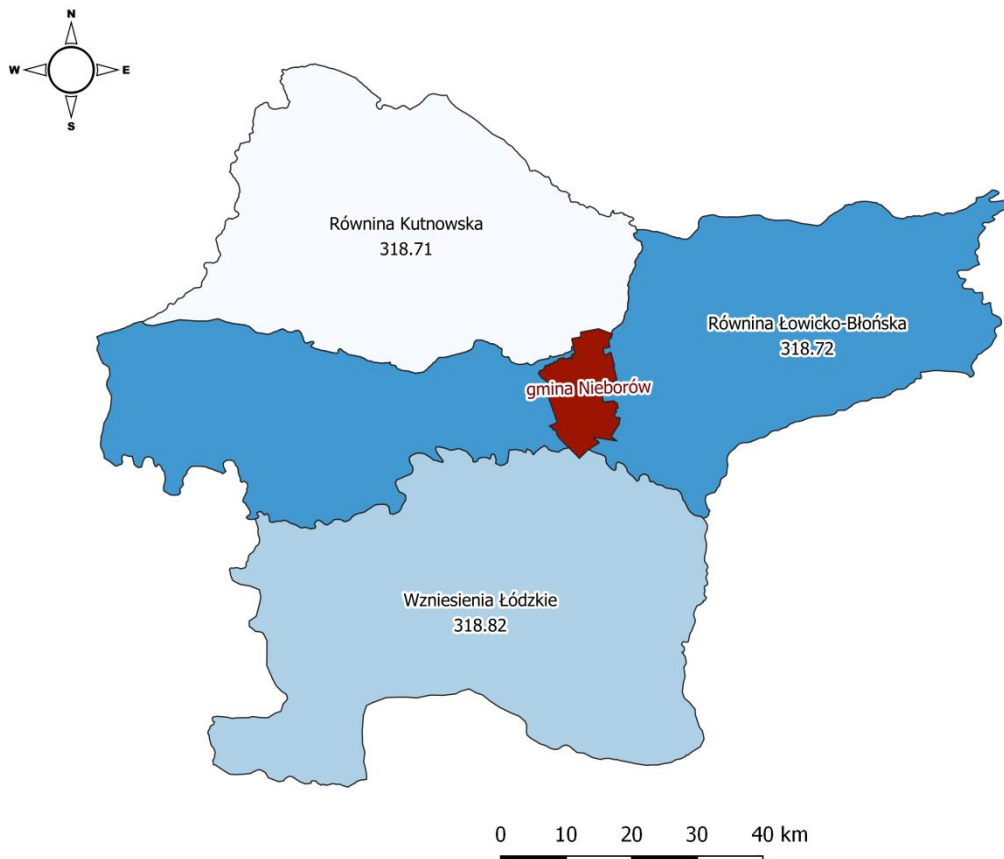
Rysunek 1 Położenie Gminy Nieborów na tle gmin sąsiadujących

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

Według nowego podziału regionalizacji fizycznogeograficznej Polski obejmującej 344 mezoregionów, Gmina Nieborów leży na obszarze makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej, w mezoregionie Równina Kutnowska, Wzniesienia Łódzkie oraz Równina Łowicko – Błomska.

Rysunek 2 Położenie Gminy Nieborów na tle mezoregionów

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

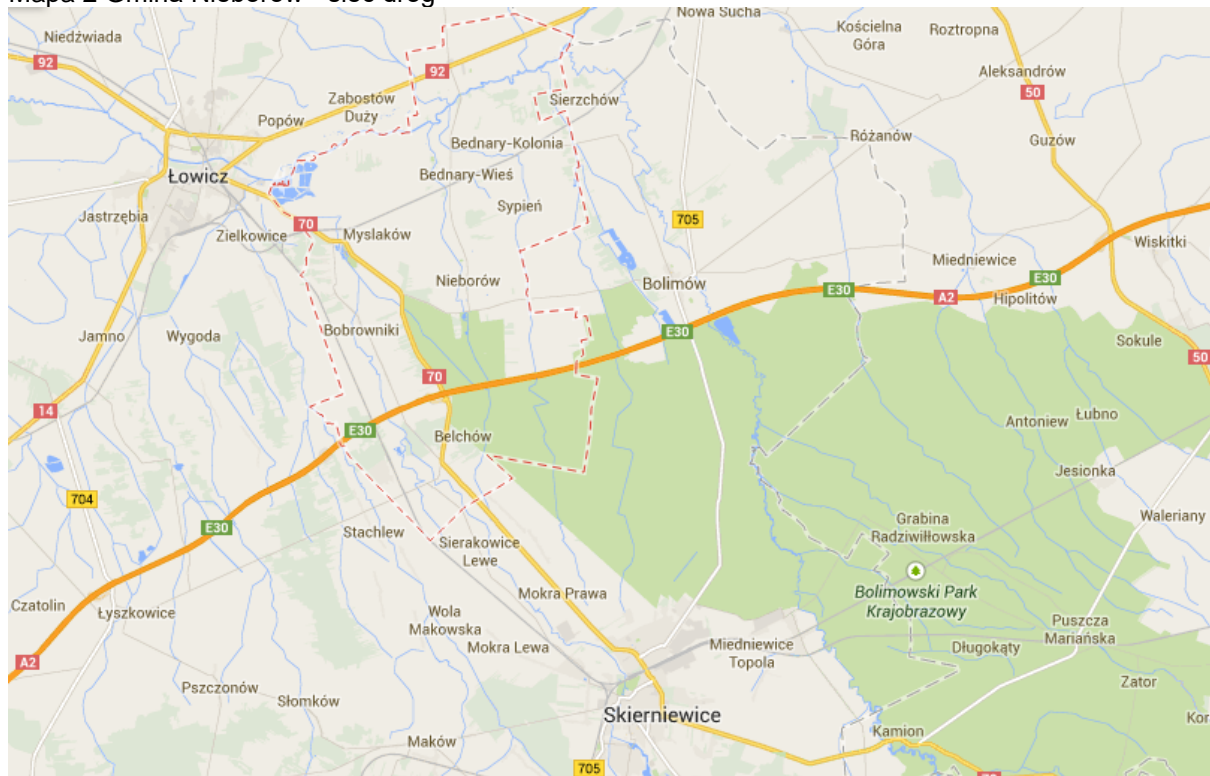
Miarą spójności terytorialnej jest między innymi dostępność komunikacyjna obszaru gminy. Podstawowym elementem systemu transportowego gminy jest układ drogowy, który zapewnia zarówno powiązania zewnętrzne w skali regionu i kraju, jak i powiązania wewnętrzne gminnej sieci osadniczej. Gmina posiada połączenia komunikacyjne drogowe oraz kolejowe o znaczeniu krajowym i regionalnym.

Gmina Nieborów położona jest pomiędzy aglomeracjami łódzką i warszawską. Gmina położona jest również pomiędzy dwoma większymi ośrodkami miejskimi jakimi są Łowicz w powiecie łowickim oraz Skierniewice w powiecie skierniewickim. Miasta te stanowią zatem naturalne źródła obsługi ludności w zakresie funkcji usługowych, w szczególności dzięki dobrym połączeniom komunikacyjnym. Do najważniejszych połączeń drogowych przebiegających przez obszar Gminy Nieborów należą:

- **autostrada** A-2 biegnąca w śladzie trasy europejskiej E30 ze zjazdem w miejscowości Nieborów;
- **droga krajowa** Nr 70 Łowicz - Huta Zawadzka, o długości 11,6 km na obszarze Gminy Nieborów;
- **droga krajowa** Nr 92 biegnąca równolegle do autostrady A-2, łącząca Rzepin z Poznaniem i Warszawą oraz obydwa końce obwodnicy Mińska Mazowieckiego, o długości 4,6 km na terenie Gminy Nieborów.

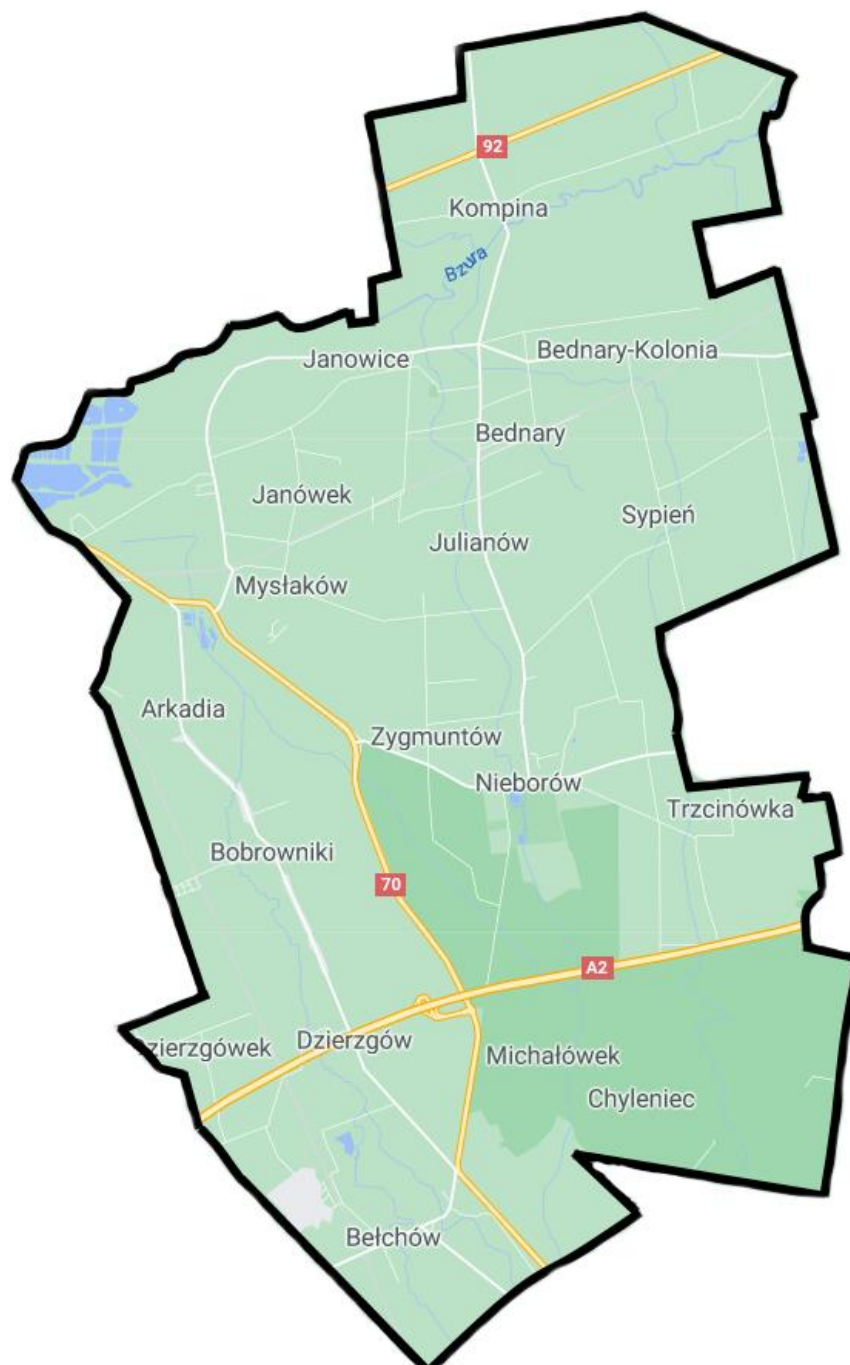
Nieopodal Gminy biegną również: droga krajowa Nr 14, droga krajowa Nr 50 oraz drogi wojewódzkie Nr 704 i 705.

Mapa 2 Gmina Nieborów - sieć dróg

Źródło: www.google.pl/maps

Mapa 3 Gmina Nieborów – sieć dróg w przybliżeniu

Źródło: www.google.pl/maps

Gmina Nieborów znajduje się w sferze oddziaływania aglomeracji łódzkiej i warszawskiej, miast: Łowicz i Skierniewice. Położenie w strefie oddziaływań miasta Łowicz i Skierniewice jest dla gminy wiejskiej Nieborów ważnym kontekstem odniesienia. Jednym z kluczowych czynników zewnętrznych warunkujących rozwój lokalny jest bowiem oddziaływanie, swoiste „promieniowanie” czynników prorozwojowych z istotnych ośrodków miejskich na otaczające je tereny. Atrakcyjność inwestycyjna poszczególnych gmin zmienia się z czasem i jest wypadkową oddziaływania na rynek wielu czynników lokalnych, począwszy od obiektywnych, geograficznych, a skończywszy na jakości zarządzania lokalnego i wizerunku danego ośrodka.

Z ośrodków wielkomiejskich promieniują nie tylko czynniki pozytywne (koniunktura i atrakcyjność inwestycyjna), ale także negatywne.

Powyższe uwagi należy interpretować następująco:

- wpływ dużych ośrodków miejskich (Łódź) przeważnie skutkuje „zapożyczeniem” ich wizerunku, a w przyszłości może „oddalić” mieszkańców od dorobku kulturalnego gminy,
- następują migracje, głównie ludzi młodych do większych aglomeracji,
- z sąsiednich ośrodków będą napływać:
 - klienci usług świadczonych przez podmioty z terenu gminy (w tym – usług obsługi biznesu),
 - nabywcy nieruchomości mieszkalnych na tym terenie,
 - zewnątrzni usługodawcy na rzecz mieszkańców i podmiotów lokalnych.

Od sytuacji w pobliskich miastach zależy więc w istotnym stopniu koniunktura lokalna. Siła nabywcza i aktywność inwestycyjna podmiotów z tych ośrodków kształtuje w znacznym stopniu koniunkturę lokalną w gminie wiejskiej Nieborów.

Kolej

Obszar Gminy przecinają dwie linie kolejowe Łowicz-Sochaczew i Łowicz- Skierniewice.

W miejscowościach Bednary i Bełchów istnieją stacje kolejowe z bocznicami. W Mysłakowie i Bobrownikach przystanki kolejowe obsługi pasażerskiej. Linie kolejowe pełnią funkcję bezpośrednich połączeń pasażerskich obszaru Gminy z Łowiczem, Sochaczewem, Skierniewicami i Warszawą oraz pomiędzy poszczególnymi miejscowościami na tych kierunkach.

2.1.2. Powierzchnia

Gmina Nieborów zajmuje powierzchnię 103,9 km² i składa się z 19 sołectw. Populacja gminy - wg. stanu na 31.12.2019 r. - wyniosła 9 321 mieszkańców, a gęstość zaludnienia 90 osób na 1 km².¹ Poniżej wymieniono sołectwa w gminie:

➤ Arkadia	➤ Dzierzgówek	➤ Mysłaków
➤ Bednary-Kolonia	➤ Chyleniec	➤ Michałówek
➤ Bednary	➤ Julianów	➤ Piaski
➤ Bełchów Osiedle	➤ Janowice	➤ Patoki
➤ Bełchów	➤ Karolew	➤ Sypień
➤ Bobrowniki	➤ Kompina	
➤ Dzierzgów	➤ Nieborów	

¹ <http://swaid.stat.gov.pl>

lewobrzeżny charakteryzuje się silną redukcją, prawobrzeżny (erozyjno – akumulacyjny) ma zmienną szerokość i łagodnie przechodzi w obszar równinnej wysoczyzny morenowej.

- równinna wysoczyzna morenowa – usytuowana w północnej części obszaru, rozciąga się w postaci pasa o przebiegu równoleżnikowym. Wytworzona z lodowcowych glin zwałowych o znacznej miąższości, często ponad 20m. Szerokość strefy wynosi około 3000-4000m w rejonie Nieborowa i Bąkowa. Obszar wysoczyzny charakteryzuje się płaskim, monotonnym krajobrazem. Jest mocno zawodniony, pocięty gęstą siecią cieków wodnych i rzeczek w większości bez nazwy, spływających z południa ku pradolinie Bzury. Cieki te nie mają wykształconych dolin (z wyjątkiem rz. Skierniewki) ich koryta są wąskie w części uregulowane. Cieki te wraz ze swoimi strefami przydennymi stanowią jedyne istotniejsze elementy rzeźby w bardzo monotonnej morfologii obszaru.
- płaska równina aluwialna – ukształtowana u podnóża Wysoczyzny Skierniewickiej, w południowej części obszaru. Równina jest morfogenetycznym zapisem sedimentacji wodnolodowcowej w okresie zlodowacenia północnopolskiego. Charakteryzuje się monotonią w zakresie ukształtowania powierzchni. Zbudowana w przewodzie z utworów piaszczystych o miąższości 0,5 do 12m, głębiej zalegają gliny zwałowe o miąższości 1,5 – 4,0m. W obszarze występują wyniesienia starszych gliniastych utworów świadczące o istnieniu obszarów bardzo podmokłych i zabagnionych (np. Polana Siwica).
- dolina rz. Skierniewki – o przebiegu południkowym i nachyleniu północnym. Szerokość terasy zalewowej jest niewielka. Fragmentami koryto rzeki znacznie wcina się w podłoże terenu. Terasy nadzalewowe przechodzą łagodnie w obszar równinnej wysoczyzny morenowej lub równinę aluwialną. Ich powstanie związane jest z okresami klimatu chłodnego i rozwojem procesów peryglacjalnych. Kształtowanie współczesnego systemu doliny rozpoczęło się w czasie deglacjacji. Tworzenie doliny po ustąpieniu lądolodu predysponowane było obniżeniami pozostawionymi przez lodowiec.

Obszar gminy położony jest we wschodniej części XVII regionu klimatycznego Środkowopolskiego - zgodnie z regionalizacją klimatyczną Polski Alojzego Wosia (Atlas Rzeczypospolitej, 1993 r.). Klimat Gminy wykazuje niewielkie zróżnicowanie przestrzenne wartości poszczególnych elementów meteorologicznych. Dużym zróżnicowaniem cechują się jedynie dane dotyczące opadów atmosferycznych. W skali całego roku przeważają wiatry zachodnie (ok 20%), południowo- zachodnie (ok. 15%) i południowo- wschodnie (ok. 10%). Istotną cechą jest stosunkowo rzadkie występowanie wiatrów bardzo silnych.

Cechą klimatu jest możliwość występowania ostrych fal mrozu w marcu, kwietniu a nawet maju, co powoduje duże straty w rolnictwie i sadownictwie. Średnia roczna temperatura waha się od 7,6 do 8,0°C, liczba dni upalnych 5 - 6/rok, liczba dni gorących 34 - 37/rok, liczba dni mroźnych około 40/rok, liczba dni bezmroźnych 231/rok. Gmina posiada wysoki w stosunku do krajowego (max 24,8°C) wskaźnik termiczny 23°C. Wskaźnik usłonecznienia względnego w roku waha się w granicach 35 - 37%. Roczna suma promieniowania słonecznego wynosi 86,3 kcal/cm.²

² Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014-2022

Ocena warunków klimatycznych³:

- korzystne warunki solarne (suma promieniowania słonecznego 86,3 kcal/cm²),
- sprzyjające warunki termiczne (wysoki wskaźnik termiczny), długi okres wegetacyjny 214 dni w roku przy długim lecie oraz krótkiej lub średniej zimie,
- korzystne warunki biometeorologiczne (wskaźnik biometeorologiczny od 1,8 do 1,9),
- niedostateczna ilość opadów atmosferycznych w stosunku do wysokiej wartości rocznej sumy parowania terenowego w połączeniu z okresami bezopadowymi mogą powodować suszę atmosferyczną, glebową lub hydrologiczną.

Ogólnie warunki klimatyczne na terenie gminy uznaje się za korzystne pod względem potrzeb gospodarczych.

Gmina Nieborów posiada bogate walory przyrodnicze oraz krajobrazowe. Region charakteryzuje wysoka bioróżnorodność oraz ilość form ukształtowania. W latach 2007 -2013 został odnotowany wzrost powierzchni obszarów prawnie chronionych o 322,4 ha. Obszary chronione stanowią aktualnie 66,6% powierzchni gminy⁴.

Na terenie gminy występują następujące formy ochrony przyrody⁵:

- **Bolimowski Park Krajobrazowy** - Obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego jest największym i najmniej zdeformowanym systemem przyrodniczym, jaki znajduje się na rozległym obszarze Polski Centralnej. Park leży na terenie gmin: Nieborów, Nowy Kawęczyn, Wiskitki, Skierniewice, Puszcza Mariańska, Kowiesy, Bolimów. Całkowita powierzchnia parku wynosi 20 512,32 ha, natomiast jego otulina 3 171 ha. Otulinę stanowi pas gruntu o szerokości 200 m równoległy do granic zewnętrznych i wewnętrznych Parku.

Na terenie województwa łódzkiego ustala się następujące szczególne cele ochrony Parku ze względu na wartości przyrodnicze⁶:

- zachowanie swobodnie meandrującej, nieuregulowanej nizinnej rzeki Rawki i jej dopływów oraz jej doliny ze starorzeczami, oczkami wodnymi, zabagnieniami, łągami, zapustami, łąkami i pastwiskami,
- zachowanie pozostałości dawnych puszczy, tworzących obecnie Puszcze Bolimowską, bogactwa szaty roślinnej, obejmującej liczną grupę chronionych i rzadkich gatunków roślin i zbiorowisk roślinnych,
- zachowanie bogactwa populacji zwierząt, ze szczególnym uwzględnieniem owadów, płazów, gadów i ptaków,
- zachowanie śródleśnych polan oraz kompleksów łąk i pastwisk,
- zachowanie drożności korytarzy ekologicznych.

Park Bolimowski chroni dobrze zachowane fragmenty Puszczy Bolimowskiej, Wiskickiej i Jaktorowskiej. Największą powierzchnię stanowią zbiorowiska leśne: bory sosnowe i mieszane z

³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja) powiat łowicki, województwo łódzkie

⁴ Plan Rozwoju Turystyki w Gminie Nieborów na lata 2017 – 2023

⁵ Plan Rozwoju Turystyki w Gminie Nieborów na lata 2017 – 2023

⁶ GDOŚ – centralny rejestr form ochrony przyrody

dominującą sosną oraz domieszką dębu, brzozy, grabu, lipy, klonu w drzewostanie oraz kruszyną, jarzębiną, leszczyną, dereniem i jałowcem w podszytcie. W Puszczy żyje 16 gatunków ssaków łownych m.in.: łosie, sarny, daniela, jelenie, dziki, lisy i bobry. Na podmokłych łąkach doliny Rawki bytują bociany czarne i białe, zimorodki, brodzie, derkacze, bekasy, łabędzie nieme, żurawie, kaczki i wiele innych.

- **Obszar chronionego krajobrazu Pradoliny Warszawsko – Berlińskiej** - Obszar Chronionego Krajobrazu Pradolina Warszawsko-Berlińska zajmuje powierzchnię 36 650 ha. Przedmiotem ochrony obszaru jest zachowanie walorów przyrodniczych części pradoliny powstałej w okresie plejstoceńskim, łączącej dolinę Wisły z doliną Warty. Wyznaczony Obszar wchodzi w skład sieci obszarów chronionych i korytarzy ekologicznych.

- **Zespół przyrodniczo krajobrazowy Nieborów** - powierzchnia zespołu przyrodniczo – krajobrazowego wynosi 46,35 ha, jest to fragment zespołu parkowo- pałacowego w Nieborowie wkomponowany w otaczające drzewostany leśne. Charakteryzuje się krajobrazem puszczańskim gromadzącym wszystkie miejscowe gatunki roślin i zwierząt.

Celem ochrony jest zachowanie walorów estetycznych naturalnego i kulturowego krajobrazu dawnego lapidarium z kompleksem rowów melioracyjnych i wilgotnych łąk.

- **Rezerwat przyrody Rawka** - Obszar chroniony rzeki Rawki to długość rzeki, oraz teren dopływów: Krzemionki, Grabianki, Korabiewki oraz Rokity. Ponadto przedmiotem ochrony jest także nabrzeżny pas ziemi o szerokości 10 m, który obejmuje łączną powierzchnię 487 ha.

Rezerwat Rawki stworzono, aby zachować naturalne warunki typowej rzece nizinnej, krajobraz jej doliny, rzadkie siedliska chronionych roślin i zwierząt.

- **Rezerwat przyrody Polana Siwica** - rezerwat stanowi obszar łąk, pastwisk, bagien, wód i lasów o łącznej powierzchni 68,38 ha i położony jest w całości na terenie Gminy Nieborów. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych charakterystycznej dla Puszczy Bolimowskiej śródleśnej polany ze zbiorowiskami roślinności łąkowej i torfowej.

- **Obszar Natura 2000** Polany Puszy Bolimowskiej - na terenie Gminy Nieborów utworzono obszar mający znaczenie dla Wspólnoty „**Polany Puszczy Bolimowskiej**” (PLH100028), o powierzchni 132,3 ha. Obszar składa się z czterech, starych, śródleśnych polan, z których dwie najcenniejsze mają pochodzenie autogeniczne (Strożyska, Siwica), a dwie - antropogeniczne (Olszówka, Bielawy). Właściwa polanom śródleśnym przyroda najlepiej zachowała się na polanach autogenicznych. Bardzo istotnym aspektem ochrony charakteryzowanego obszaru jest fakt, iż położone wśród lasów Puszczy Bolimowskiej polany, chronione w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, są poddawane stosunkowo znikomej antropopresji; fakt ten sprzyja zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej polan oraz może dodatkowo wzmocnić efekt ochrony czynnej.

- **Pomniki przyrody**

Ponadto na terenie gminy znajdują się 4 pomniki przyrody oraz 7 użytków ekologicznych.

Tabela 1 Pomniki przyrody na terenie Gminy Nieborów

Typ pomnika	Rodzaj tworu przyrody	Wysokość (m)	Położenie	Data ustanowienia
jednoobiektowy	Lipa drobnolistna	26,0	Leśnictwo Nieborów oddz. 109 d	1994-03-26

jednoobiektowy	Lipa szerokolistna	22,0	Leśnictwo Nieborów oddz. 109 d	1994-03-26
jednoobiektowy	Dąb szypułkowy	25,0	Leśnictwo Nieborów oddz. 109	1994-03-26
wieloobiektowy	Grupa drzew	3,0 – 20,0	Droga krajowa nr 70, droga powiatowa nr 1322E, ulica Janusza Radziwiłła w Nieborowie	1997-09-02

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku (aktualizacja w zakresie położenia pomnika wieloobiektowego)

- **Użytki ekologiczne** - użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania⁷ Na terenie Gminy zlokalizowano 7 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 9,65 ha. Żaden z nich nie posiada nazwy własnej⁸.

Inne obszary cenne przyrodniczo

Istotne znaczenie zwłaszcza dla terenów zabudowanych ma zieleni urządzona. Terenami zieleni urządzonej są również cmentarze, które zajmują na terenie Gminy Nieborów powierzchnię 5,3 ha (5 cmentarzy). Najważniejszym jest cmentarz wojenny w Kompinie z 1939 r., gdzie pochowano głównie żołnierzy 26 Dywizji Piechoty Armii "Pomorze" (bitwa nad Bzurą).

Główną atrakcją Gminy jest zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie ze stałą ekspozycją wewnątrz z XVIII i XIX w. oraz manufakturą majoliki nieborowskiej. Ogród barokowy w stylu regularnym (francuskim) w Nieborowie zaprojektowany został w ostatniej dekadzie XVII w. Dominują w nim rodzime gatunki drzew, ale najbardziej okazałe są dwa platany posadzone ok. roku 1770.

Drugim ważnym obiektem jest romantyczny ogród w Arkadii, pełen sztucznych ruin wg projektu m.in. Sz. B. Zuga i H. Ittara: Świątynia Diany, Akwedukt Rzymski, Dom Murgrabiego, Przybytek Arcykapłana, Domek Gotycki z Jaskinią Sybilli, Łuk Kamienny⁹.

Lasy i gospodarka leśna

Lasy w Nieborowie, w większości mieszane, są niewątpliwym atutem gminy. Zajmują one, wraz z gruntami leśnymi powierzchnię 2237,52 ha i stanowią 21,55% jej obszaru. Obszary leśne na terenie Gminy Nieborów podlegają pod Nadleśnictwo Skierniewice.

Rosną tu przeważnie: sosny, dęby, brzozy, olsze, modrzewie i wiele innych gatunków drzew. W ostatnich latach wyraźnie rośnie udział gatunków liściastych. W lasach tych żyje wiele zwierząt począwszy od borsuków po sarny i jelenie. Z ptaków można spotkać: sójki, bażanty, myszołowy i krogulce. Latem rośnie tu wiele grzybów.

⁷ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

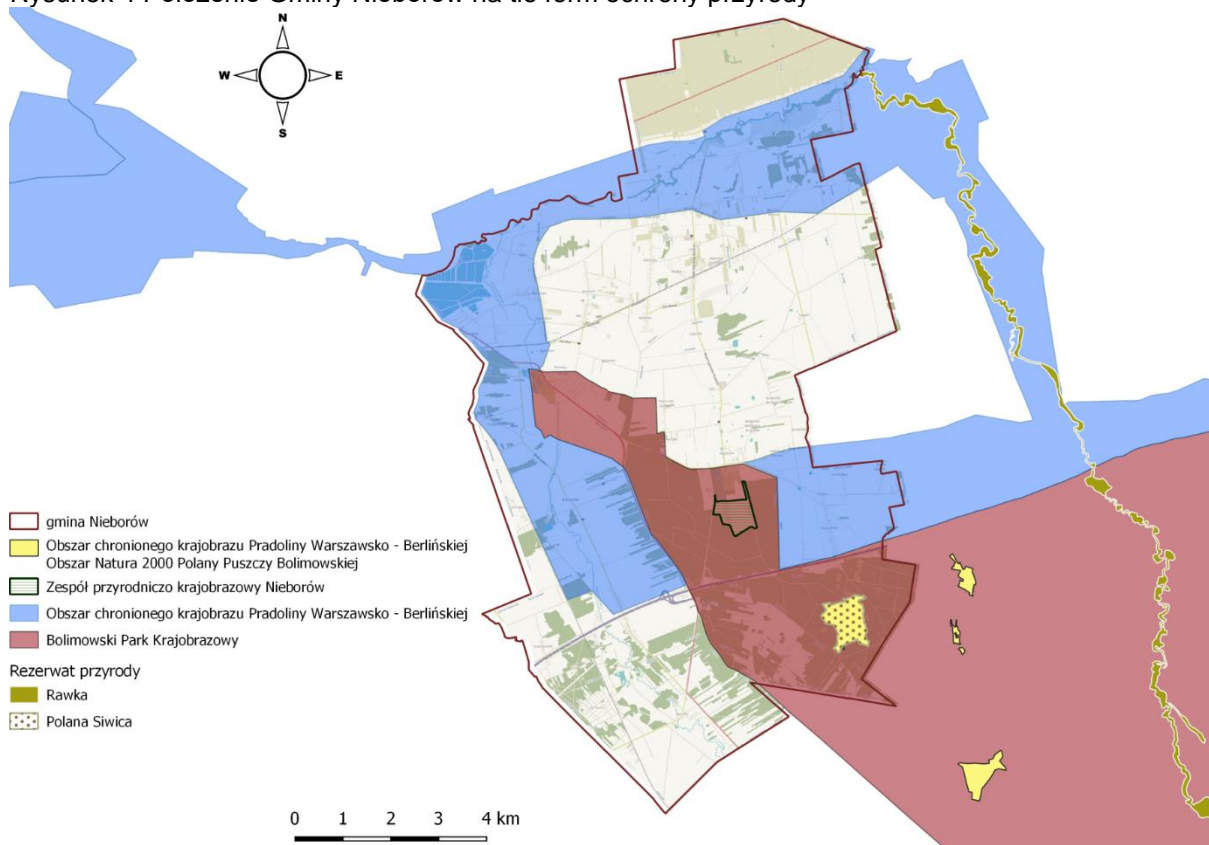
⁸ Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 - 2022

⁹ Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 - 2022

Na terenie Nadleśnictwa Skierniewice oraz Gminy Nieborów wyznaczone zostały również lasy HCVF (skrót od angielskiej nazwy: High Conservation Value Forests – polska nazwa: Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych).

Lasy Nadleśnictwa Skierniewice zaliczone są w całości do II strefy zagrożenia pożarowego. Corocznie na terenie nadleśnictwa wybucha kilkanaście pożarów lasu. Pożary oprócz strat materialnych powodują również nieodwracalne zmiany w ekosystemie leśnym¹⁰.

Rysunek 4 Położenie Gminy Nieborów na tle form ochrony przyrody

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

Zagrożenia

Do potencjalnych zagrożeń mogących doprowadzić do sytuacji kryzysowych na terenie Gminy Nieborów należy zaliczyć przede wszystkim: pożary, katastrofy, awarie i niekontrolowane przenikanie różnych substancji do środowiska naturalnego, skażenie toksycznymi środkami przemysłowymi - transport substancji niebezpiecznych, klęski żywiołowe (susze, huragany, intensywne opady).

Do poważnych awarii może dojść na skutek awarii urządzeń technicznych lub podczas transportu materiałów niebezpiecznych - w wyniku kolizji drogowej bądź kolejowej, a także wskutek rozszczelnienia cystern kolejowych lub autocystern.

¹⁰ Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 - 2022

Przez Gminę Nieborów przebiegają trasy przewozu materiałów niebezpiecznych: magistrale kolejowe Warszawa – Poznań oraz Łowicz – Warszawa, droga krajowa Nr 92 Warszawa – Poznań i 70 Łowicz – Skierniewice – Warszawa¹¹.

Zanieczyszczenie powietrza

Głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza na terenie gminy są: paleniska domowe, kotłownie lokalne, źródła gospodarcze oraz pojazdy mechaniczne. Szkodliwymi substancjami pochodzenia antropogenicznego najczęściej emitowanymi do powietrza są przede wszystkim: tlenek siarki, tlenek węgla, wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (WWA), benzo-a-piren, sadza, kadm oraz drobne pyły. Największym źródłem emisji liniowej w Gminie Nieborów jest transport samochodowy. Ponieważ z roku na rok liczba pojazdów na drogach wzrasta, należy się spodziewać również wzrostu presji z tego źródła zanieczyszczeń. Największe strumienie zanieczyszczeń komunikacyjnych pokrywają się z głównymi szlakami komunikacyjnymi.

Wielkość emisji liniowej (komunikacyjnej) uzależniona jest od natężenia ruchu oraz kategorii pojazdów na poszczególnych trasach komunikacyjnych. Ładunek emisji substancji pochodzącej z transportu drogowego jest składową emisji:

- ze spalania paliw w silnikach mobilnych,
- ze ścierania okładzin hamulców samochodowych i opon,
- z unosu substancji zalegających na jezdni.

Przez analizowany obszar przebiegają autostrada A2 oraz odcinki dróg krajowych (70 i 92), które są źródłem uciążliwego hałasu, jak i wzmożonej emisji substancji zanieczyszczających powietrze.

Zanieczyszczenia wprowadzane są również przez zakłady powodujące emisję punktową. Emisja punktowa w znacznym stopniu decyduje o ilości wprowadzanych do powietrza zanieczyszczeń, jednak jej uciążliwość w skali lokalnej jest mniejsza niż emisji powierzchniowej czy liniowej. W gminie zlokalizowane są dwa zakład produkcyjny, dla których Starosta Łowicki udzielił pozwolenia na wprowadzenie gazów lub pyłów do powietrza:

- Fabryka Maszyn XCMG – Europa Sp. z o.o.
- Skierniewicka Fabryka Maszyn Urządzeń i Konstrukcji „SFAMASZ” Jan Dziejczak¹².

2.1.5. Rys historyczny¹³

Gmina Nieborów położona jest w dolinie rzeki Bzury wśród charakterystycznego dla tej części Mazowsza krajobrazu nizinnego. Okolice Nieborowa były zaludniane od dawna, o czym świadczą odkryte w pobliskiej Wólce Łasieckiej, a ostatnio w Kompinie stanowiska kulturowe z późnego okresu rzymskiego (III-IV w. n. e.).

¹¹ Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 – 2022 (aktualizacja nr drogi na 92)

¹² Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

¹³ Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 - 2022

Na południowy zachód od Nieborowa w pobliżu Bełchowa występowała tzw. Pustynia Nieborowska, której piaski do niedawna wykorzystywane były do celów hutnictwa szkła.

Nazwa Nieborów (w brzmieniu Nyeborowo lub Nyeborow) pojawia się w źródłach historycznych po raz pierwszy w dokumentach kościelnych XIV wieku wykazujących sumy pobierane w diecezji tytułem świętopietrza. Nazwa Nieborów jest nazwą dzierżawczą, założycielem jej mógł być zatem bliżej nie znany Niebor, którego imię jest zaświadczone w źródłach formą antroponimiczną. Na początku XVI wieku wzniesiono w Nieborowie gotycko-renesansowy dwór, który przetrwał do końca wieku XVII. Dobra nieborowskie stanowiły wówczas własność rodu Nieborowskich herbu Prawda.

W 1694 r. dobra Nieborowskich kupił Prymas Polski kardynał Michał Stefan Radziejowski, który wznosił barokowy pałac zaprojektowany przez Tylmana z Gameren. W XVIII wieku dobra często zmieniały właściciela.

W 1774 roku Nieborów objął wojewoda wileński Michał Hieronim Radziwiłł, który wyposażył pałac w stylowe meble, tkaniny, obrazy i rzeźby oraz przedmioty rzemiosła artystycznego. Założył bogatą w zbiory bibliotekę. (Ponad 10 tys. woluminów dzieł polskich i obcych w tym starodruki z XV w.). Jego żona Helena z Przeździeckich Radziwiłłowa założyła w tym czasie słynny ogród romantyczny w Arkadii. Stał się on miejscem spotkań twórców epoki Oświecenia.

Założona w 1881 r. manufaktura majoliki przez Michała Piotra Radziwiłła dostarczała do pałacu ozdobne piece kaflowe i ceramikę artystyczną, która z czasem utworzyła cenny zespół majoliki nieborowskiej.

Dobra nieborowskie pozostały w rękach Radziwiłłów do lutego 1945 roku, następnie zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie i Arkadii został oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie.

2.1.6. Rys kulturowy, powiązania funkcjonalne

Działalność kulturowa w Gminie prowadzona jest przede wszystkim przez poniżej wymienione instytucje. Dzięki ich funkcjonowaniu możliwe jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, przekazywanie tradycji i historii obszaru gminy oraz jej rozwój. Instytucje te wykorzystują zarówno dziedzictwo historyczne regionu, jak i bogactwo przyrody.

- **Gminny Ośrodek Kultury w Nieborowie wraz z Filiami Gminnego Ośrodka Kultury w Bobrownikach i Bełchowie**

Instytucje prowadzą edukację kulturalną, mają na celu wychowanie przez sztukę oraz tworzenie warunków dla rozwoju rękodzieła ludowego i artystycznego. Ośrodki te, realizując zadania z zakresu upowszechniania kultury, oferują dzieciom i młodzieży koła zainteresowań: plastyczne, muzyczne i folklorystyczne. Przy GOK działa Strażacka Orkiestra Dęta oraz Kapela Ludowa. Gminny Ośrodek Kultury wraz z filią są organizatorami wielu konkursów lokalnych i ponadlokalnych z zakresu różnych dziedzin wiedzy.

- **Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej w Nieborowie**

Gminna Biblioteka wraz z Filiami w: Arkadii, Bełchowie, Bobrownikach i Kompinie posiada ponad 39 tysięcy woluminów. Działa przy niej klub Video oferujący 373 filmy, a pośród nich zekranizowane

lektury szkolne, klasykę filmową i bajki dla dzieci. Biblioteka prowadzi bogatą działalność kulturalną promującą książkę, jest organizatorem wystaw twórców nieprofesjonalnych pn. „Twórcy i hobbisci”, jak również wojewódzkich i lokalnych konkursów plastycznych i literackich adresowanych do dzieci i młodzieży. Inicjuje spotkania autorskie nie zapominając przy tym o podstawowej misji Biblioteki: gromadzi i udostępnia księgozbiór na zewnątrz, udzielając informacji bibliograficznych oraz informacji bibliograficznych o regionie. Przy Gminnej Bibliotece działa Punkt Informacji Turystycznej.

- **Muzeum w Nieborowie i Arkadii**

„Powstało w 1945 roku. W jego skład wchodzi Pałac Radziwiłłów wraz z ogrodem w Nieborowie i Ogród Romantyczny Heleny Radziwiłłowej w Arkadii. (...) Cała rodzina Radziwiłłów w lutym 1945 została deportowana przez służby NKWD do Związku Radzieckiego i osadzona w obozie w Krasnogorsku. Ówczesny dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie Stanisław Lorentz, zgodnie z wcześniejszym porozumieniem z Radziwiłłem, otoczył opieką unikatowy pałac nieborowski i jego zbiory oraz zabytkowy ogród w Arkadii, włączając je niezwłocznie w skład warszawskiego Muzeum Narodowego, jako jego oddział. To uratowało pałac i jego zbiory przed dewastacją i rozproszeniem w najgorszym okresie ortodoksyjnego stalinizmu.

W pałacu znajduje się obecnie muzeum wewnątrz rezydencji pałacowej z XVII-XIX wieku, oparte na ocalałym wyposażeniu pałacu i jego kolekcjach (rzeźba, obrazy, grafika, meble, brązy, porcelana i szkło, srebra, zegary, tkaniny, zbiory biblioteczne), uzupełnione obiektami sztuki i rzemiosła artystycznego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Pałac i ogród regularny (francuski) w Nieborowie oraz angielski (sentymentalno-romantyczny) w Arkadii po renowacji i uporządkowaniu zostały udostępnione zwiedzającym jako stylowe pałacowo-ogrodowe założenie rezydencjonalne. Muzeum w Nieborowie i Arkadii zostało wyróżnione w 1987 roku za konserwację i pielęgnację nieborowsko-arkadyjskiego założenia pałacowo-ogrodowego Złotym Medalem Ministra Kultury i Sztuki, a w czerwcu 1994 roku Europejską Nagrodą za Ochronę Zabytków (Europa-Preis für Denkmalpflege) fundacji FVS w Hamburgu. Równocześnie z uruchomieniem w Nieborowie muzeum wewnątrz, został powołany w 1945 roku na jego terenie Ośrodek Pracy Twórczej umieszczony w użytkowych pokojach II piętra pałacu i w Pawilonie Myśliwskim, przeznaczony dla pracowników nauki i twórców. Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych. (...) Pałac w Nieborowie jest także miejscem znaczących konferencji i spotkań krajowych i międzynarodowych w dziedzinie sztuki, kultury, nauki i polityki, których liczba w ciągu pół wieku narosła do ponad tysiąca. Wystarczy wspomnieć, że listę najznaczących spotkań otwierają Międzynarodowa Kampania Muzealna pod egidą UNESCO z 1956 i Konferencja Okrągłego Stołu Architektów pod auspicjami ONZ z 1961 roku, a zamyka Międzynarodowa Konferencja Integracji Krajów Europy Środkowej ze Wspólnotą Europejską z października 1998 roku, przyjęta przez ówczesnego kuratora rezydencji nieborowskiej Stefana Górskiego.”

- **Manufaktura majoliki artystycznej**

„W 1881 roku ówczesny właściciel Nieborowa Michał Piotr Radziwiłł założył na terenie swojego gospodarstwa dworskiego manufakturę mebli, zwaną „rzeźbiarnią” oraz manufakturę majoliki artystycznej. (...) Obie manufaktury produkowały wyroby w oparciu o własne wzorce projektowe,

zatrudniając okolicznych utalentowanych rzemieślników i samorodnych artystów, pochodzących z warstwy zubożałego ziemiaństwa i mieszkańców wsi.

Uruchomiona w grudniu 1881 roku w Nieborowie manufaktura majoliki artystycznej, którą pokierował sprowadzony z Francji syn polskiego emigranta politycznego Stanisław Thiele, specjalista wytopu ceramiki majolikowej zatrudniająca pracowników i dekoratorów rekrutujących się spośród uzdolnionych młodych mieszkańców pobliskich wsi oraz uczniów warszawskiej Szkoły Rysunkowej Wojciecha Gersona, działała bardzo wydajnie do 1885 roku. (...) Ukoronowaniem działalności manufaktury była urządzona w czerwcu 1884 w Hotelu Europejskim w Warszawie wielka wystawa wyrobów majolikowych z Nieborowa, która spotkała się z dużym zainteresowaniem publiczności warszawskiej. (...) W okresie rozkwitu manufaktura produkowała ozdobne piece i kominki, wazony i amfory, żardiniery i wazy, talerze i drobne przedmioty o przeznaczeniu użytkowym i dekoracyjnym.

(...) W grudniu 1985 roku w obszernej hali dawnej malarni w budynku nieborowskiej Manufaktury została urządzona stała wystawa studyjna mebli i majoliki artystycznej z manufaktur Michała Piotra Radziwiłła, secesyjnej ceramiki Stanisława Jagmina i wybranych wyrobów współczesnej wytwórni ceramiki artystycznej w Nieborowie. Wystawa została wyróżniona dyplomem honorowym Ministra Kultury i Sztuki „za najciekawsze wydarzenia muzealne roku”.

- **Pracownia ceramiki w MichałóWKU**

Pracownia prowadzi działalność edukacyjną: zajęcia, warsztaty raku, oraz wypały kamionki. Artyści uczą się toczenia na kole garncarskim oraz lepienia według różnych technik ceramicznych, prowadzą wykłady na temat dalekowschodnich technik wypalania.

Powiązania funkcjonalne oraz współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego¹⁴

Gmina Nieborów jest członkiem organizacji i stowarzyszeń skupiających samorządy o lokalnym oraz ogólnopolskim zasięgu:

- **Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej**

Misją Związku jest służba na rzecz społeczności gmin wiejskich, a szczególnie pomoc w wysiłkach skierowanych na: rozwój demokracji lokalnej, stworzenie warunków lokalnego rozwoju gospodarczego, integrację gmin i rozwój samorządności lokalnej. Związek zrzesza 629 gmin.

Gmina Nieborów jest członkiem Związku na mocy uchwały Nr XVI/75/2015 Rady Gminy Nieborów z dn. 10 grudnia 2015 r.

¹⁴ Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

▪ **Stowarzyszenie Powiatów i Gmin Dorzecza Bzury**

Stowarzyszenie Powiatów i Gmin Dorzecza Bzury jest organizacją samorządów związanych z subregionem dorzecza Bzury, mające na celu wspieranie idei samorządności, ochrony wspólnych interesów oraz współdziałania na rzecz rozwoju gospodarczego i kulturowego tego obszaru.

W skład SPiGDB wchodzi 46 JST z powiatu łowickiego, skierniewickiego, m. na prawach powiatu - Skierniewice, kutnowskiego, łęczyckiego, zgierskiego, brzezińskiego i rawskiego, a teren działań Stowarzyszenia obejmuje cały obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

Gmina Nieborów przystąpiła do Stowarzyszenia na mocy uchwały Rady Gminy Nr XXVIII/107/2000 z dn. 25.08.2000 r.

▪ **Lokalna Grupa Działania „Ziemia Łowicka”**

Stowarzyszenie utworzone przez osiem samorządów powiatu łowickiego, którego celem jest pozyskiwanie środków unijnych na działania służące rozwojowi terenów wiejskich.

Teren objęty zasięgiem Lokalnej Strategii Rozwoju to gminy: Bielawy, Chąšno, Domaniewice, Kiernożia, Kocierzew Południowy, Łowicz, Nieborów i Zduny, zamieszkały przez ok. 44 tys. osób.

Gmina Nieborów jest członkiem LGD „Ziemia Łowicka” na mocy uchwały rady Gminy Nieborów nr IX/36/2015 z dn. 25 maja 2015 r.

▪ **Związek Międzygminny „BZURA”**

Związek Międzygminny "BZURA" zrzesza 19 gmin z terenu województwa łódzkiego. Powstał w celu stworzenia i wdrożenia kompleksowego, szczelnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi, obejmującego selektywną zbiórkę odpadów, odzysk, recykling i unieszkodliwianie. Powyższe zadania realizowane będą poprzez budowę nowoczesnej instalacji tj. zakładu zagospodarowania odpadów dla około 50 tysięcy ton odpadów rocznie.

Gmina Nieborów przystąpiła do Związku Międzygminnego „BZURA” na mocy uchwały Rady Gminy w Nieborowie Nr XLVI/155/06 z dnia 30 czerwca 2006 roku. W roku 2019 Gmina Nieborów wpłaciła na rzecz Związku składkę członkowską w wysokości 46 950,00 zł oraz składkę inwestycyjną w łącznej wysokości 103 290,00 zł.

2.2. Zagospodarowanie przestrzenne

Przeważającą część terenu Gminy Nieborów zajmują grunty użytkowane rolniczo i leśne, stanowiąc 92,17% jej powierzchni, podczas gdy grunty zabudowane i zurbanizowane jedynie 6,48%. Wyraźnie dominujący odsetek powierzchni użytków rolnych i lasów w całkowitej powierzchni gminy świadczy o znaczącej roli rolnictwa i leśnictwa na jej terenie.

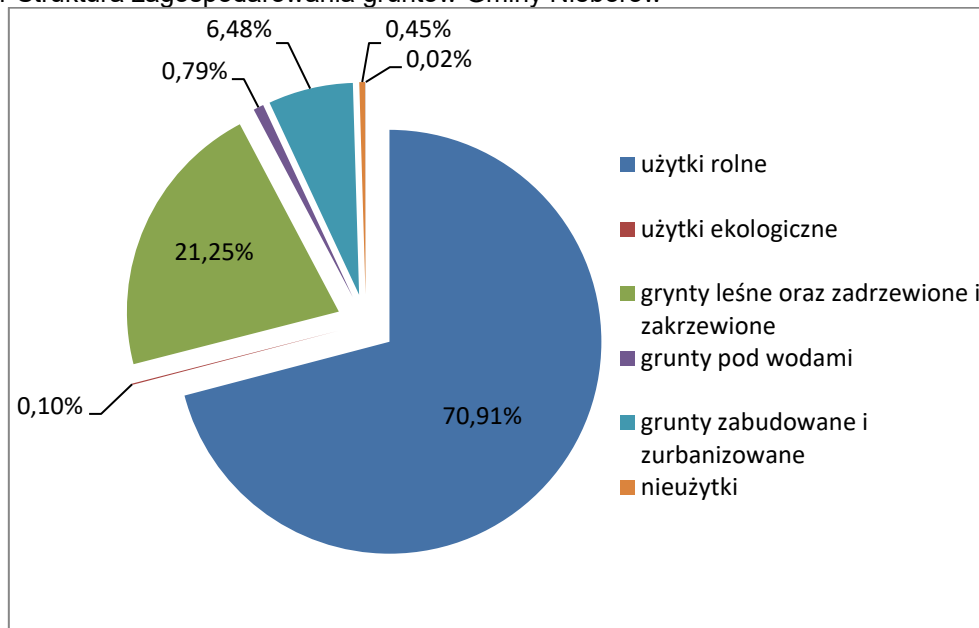
Według danych ewidencyjnych powierzchnia gminy wynosi 10 390 ha. Struktura użytkowania gruntów według stanu na dzień 31.12.2014 r. przedstawia się następująco:

Tabela 2. Struktura użytkowania gruntów (%) w Gminie Nieborów wg stanu na dzień 31.12.2014

Rodzaj gruntów	Udział%
Użytki rolne	
grunty orne - 5 012 ha	7 368 ha 70,91%
sady - 463 ha	
łąki trwałe - 470 ha	
pastwiska trwałe - 920 ha	
grunty rolne zabudowane - 286 ha	
grunty pod stawami - 148 ha	
grunty pod rowami - 69 ha	
Grunty leśne zadrzewione i zakrzewione	
Lasy - 1 977 ha	2208 ha
grunty zadrzewione i zakrzewione - 231 ha	21,25%
Grunty zabudowane i zurbanizowane	
tereny mieszkaniowe - 116 ha	673 ha 6,48%
tereny przemysłowe - 9 ha	
inne tereny zabudowane - 93 ha	
zurbanizowane tereny niezabudowane - 6 ha	
tereny rekreacji i wypoczynku - 23 ha	
drogi - 327 ha	
tereny kolejowe - 99 ha	
inne tereny komunikacyjne - 0 ha	
Grunty pod wodami	
płynącymi - 82 ha	82 ha
stojącymi - 0 ha	0,79%
użytki ekologiczne - 10 ha	0,10%
nieużytki - 47 ha	0,45%
tereny różne - 2 ha	0,02%
Razem	100%

Źródło: Dane GUS, dane do poziomu gmin dostępne są tylko dla lat 2012-2014, zostały zaktualizowane w 2019 roku, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>

Wykres 1 Struktura zagospodarowania gruntów Gminy Nieborów

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

Użytki rolne stanowią główną formę wykorzystywania ziemi w gminie. Zajmują one łącznie 7 368 ha, co stanowi 70,91% powierzchni ogólnej gminy. Największą powierzchnię w gminie zajmują grunty orne (48,24%). Drugą pozycję pod względem wielkości powierzchni zajmują pastwiska trwałe (8,85%). Najmniejszą powierzchnię użytków rolnych zajmują sady (4,46% wszystkich zewidencjonowanych użytków rolnych). Rolnictwo stanowi zatem główną tradycyjną gałąź gospodarki gminy, która jednak stopniowo wypierana jest przez turystykę.

Udział kompleksów leśnych (lasy, grunty leśne) odgrywa sporą rolę w obrazie gminy, wzbogacając jej walory krajobrazowe. Lasy zajmują ponad 19,03% powierzchni gminy (w 2013 r. – 18,61%, w 2014 r. – 18,63%, w 2019 r. – 18,07%).

Największe nagromadzenie kompleksów leśnych występuje w południowo-wschodniej części gminy. W większości są to lasy podlegające ochronie w trybie przepisów ustawy o ochronie przyrody, bądź też o ochronie lasów. Stanowią one element północno-zachodniej części Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Większość lasów położonych poza Bolimowskim PK jest własnością prywatną, państwowe zlokalizowane są w większości na terenie wsi Nieborów i Michałówek¹⁵.

¹⁵ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)

Mapa 5 Leśnictwo Nieborów na mapie Nadleśnictwa Skierniewice

Źródło: <https://skierniewice.lodz.lasy.gov.pl>

Lasy, które wchodzą w skład obecnego Nadleśnictwa Skierniewice to w większości pozostałości dawnych puszc: Bolimowskiej i Korabiewskiej (Mariańskiej). Łączyły się one kiedyś ze sobą oraz z puszciami: Jaktorowską i Kampinoską. *Grunty zarządzane przez nadleśnictwo tworzą dwa obręby leśne: Rawa Mazowiecka i Skierniewice. Leśnictwo Nieborów należy do Nadleśnictwa Skierniewice.*¹⁶

Obszar Gminy Nieborów charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, 66,6% powierzchni gminy objęta jest formami ochrony przyrody. Znaczna część gminy leży na terenie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Lesistość w gminie wynosi 18,7%, o przeważającej powierzchni lasów mieszanych. Należy uznać, że zróżnicowane i często unikatowe zasoby przyrodnicze gminy są dobrze chronione, a dodatkowo zwiększają atrakcyjność turystyczną regionu¹⁷.

Grunty zabudowane i zurbanizowane Gminy Nieborów zajmują 673 ha, co stanowi ponad 6,48% powierzchni ogólnej. W tej grupie największy obszar zajmują drogi (ponad 48,59% terenów zurbanizowanych), następnie tereny mieszkaniowe (ponad 17,24% zabudowy gminy) oraz tereny na których znajdują się tereny kolejowe (ok. 14,71%).

Według danych GUS na koniec 2014 r. w Gminie Nieborów były zlokalizowane tereny przemysłowe, które stanowiły (1,34%) gruntów zabudowanych i zurbanizowanych¹⁸.

Obecnie Gmina Nieborów posiada walory przyrodnicze i kulturowe, które predestynują gminę do rozwijania funkcji rekreacyjno - wypoczynkowej na poziomie lokalnym oraz turystyki kwalifikowanej i tranzytowej w skali regionu. Wsie Michałówek i Chylenieć będą posiadały charakter rekreacyjny ze znacznym ograniczeniem zabudowy oraz funkcji rolniczej na rzecz leśnictwa. Wyznaczone tereny rekreacyjne w formie wypoczynku zbiorowego zajmują 23 ha, co stanowi (3,42%) gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

¹⁶ <https://skierniewice.lodz.lasy.gov.pl/nadlesnictwo>

¹⁷ Program Ochrony Środowiska na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

¹⁸ Dane te nie zmieniły się znacznie w porównaniu do stanu na rok 2020 i mogą być użyte w diagnozie.

POWIĄZANIA INFRASTRUKTURALNE I FUNKJONALNE

Relacje z otoczeniem, w skali rejonu, są uwidaczniane najczytelniej na przykładzie powiązań administracyjnych, gospodarczych i usługowych. Zasięg oddziaływania gminy jest różny w poszczególnych sferach życia i posiada różną intensywność.

Komplet instytucji sprawujących funkcję administracji samorządowej szczebla powiatowego oraz administracji specjalnych dla obszaru gminy jest umiejscowiony w Łowiczu. Podobnie odnosi się to do obiektów o funkcjach użyteczności publicznej w szczególności służby zdrowia, szkolnictwa ponadpodstawowego, kultury, sportu, turystyki i wypoczynku, bankowości, handlu i bezpieczeństwa publicznego.

Związki gospodarcze gminy ziemskiej odnoszą się przede wszystkim do rynków zbytu produktów rolnych oraz rynków pracy. Z uwagi na rozmieszczenie przemysłu przetwórczego produktów rolnych: przetwórnicy owoców i warzyw oraz mleczarni w Łowiczu i Skierniewicach, giełd rolnych w Warszawie i Łodzi - związki gospodarcze obszaru Gminy Nieborów wykraczają daleko poza rejon łowicki. Podobne zjawisko występuje w zakresie rynku pracy.

Bezpośrednie związki gospodarcze z terenami sąsiednich gmin dotyczą:

- lokalnego zbytu produktów rolnych w Łowiczu,
- rynku pracy w Łowiczu,
- wspólnego z gminą Bolimów położenia w obszarach chronionego krajobrazu i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego,
- funkcjonowania najbliższego terytorialnie wysypiska śmieci w gminie Łowicz i gminie Skierniewice,
- usytuowania stycznie do granicy gminy oczyszczalni ścieków w Łowiczu,
- pełnienia funkcji tranzytowej dla ruchu kołowego poprzez autostradę A2, drogi krajowe i powiatowe.

Studium i plany miejscowe – stopień pokrycia obszaru gminy i struktura przeznaczenia terenów

Cele i kierunki polityki przestrzennej, jakie realizuje samorząd na obszarze gminy określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów. Przedmiotem Studium jest obszar gminy w granicach administracyjnych, z ludnością, zagospodarowaniem, środowiskiem przyrodniczym i kulturowym oraz z uwzględnieniem powiązań z obszarami sąsiednimi.

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów zostało zatwierdzone Uchwałą Nr IX/32/2015 Rady Gminy Nieborów z dnia 29 maja 2015 roku.

Struktura przestrzenna pozostałych miejscowości dotycząca obszarów zabudowy została w znaczącym stopniu umocowana ustaleniami obowiązujących planów miejscowych¹⁹. Według danych GUS w roku 2019 Gmina Nieborów posiadała 36 planów zagospodarowania przestrzennego, które obejmowały 3493 ha, co stanowi (33,6%) powierzchni ogółem gminy. W studium akceptowane są ustalenia planów miejscowych z niewielkimi korektami nie wpływającymi na strukturę przestrzenną.

¹⁹ Na obszarze Gminy Nieborów obowiązują plany miejscowe zatwierdzone uchwałami wg wykazu (stan na dzień 31.12.2012r.) zamieszczonego w Studium Uwarunkowań

Struktura osadnicza

Charakterystyczne dla struktury przestrzennej osadnictwa w Gminie Nieborów jest koncentracja zabudowy na styku lub w zbliżeniu do ważnych szlaków komunikacyjnych - kolejowych i drogowych. Wsie Bełchów, Dzierzgow, Dzierzgówek i Bobrowniki to duże jednostki osadnicze (ludne) usytuowane równolegle do linii kolejowej Łowicz - Skierniewice a jednocześnie równolegle do doliny rz. Skierniewki oraz na osi starego traktu "warszawskiego" Łowicz - Skierniewice - Żyrardów - Warszawa. Linia kolejowa Łowicz - Sochaczew - Warszawa skupiła wzdłuż swej trasy zabudowę osadniczą (Bednary, Mysłaków, Sypień, Karolew). W części północnej obszaru gminy zabudowa jest podporządkowana krawężdziom doliny Bzury (Kompina, Potoki i Janowice, Bednary) W ośrodkach tych nie powstały większe osiedla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Zabudowa większości wsi (z wyjątkiem osiedli zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Bobrownikach, Bełchowie, Nieborowie i Mysłakowie) rozwinęła się w formie jednostronnej lub obustronnej zabudowy przydrogowej. Zwartość zabudowy jest różna od dużej w Kompinie i Nieborowie, Bobrownikach, Dzierzgowie i Bełchowie do luźnej w Karolewie i rozproszonej w Chyleńcu²⁰ oraz Michałówku.

Centrum administracyjno-usługowym dla gminy jest Nieborów. Na sieć osadniczą składają się miejscowości w liczbie 18 o różnej dynamice i różnych preferencjach rozwoju. Na kształtowanie sieci bezpośredni wpływ mają²¹:

- położenie w stosunku do ciągów komunikacyjnych (PKP, drogi krajowej),
- jakość środków produkcji rolnej,
- położenie w stosunku do kompleksów leśnych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego,
- posiadanie historycznych i kulturowych zasobów.

Rewitalizacja (obszar zdegradowany, obszar rewitalizacji, założenia i przedsięwzięcia rewitalizacyjne)

Według zapisów Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja) na obszarze Gminy Nieborów nie wyznacza się terenów wymagających przekształceń lub rekultywacji, a także szczególnych obszarów problemowych. Obszar Gminy Nieborów nie jest objęty Programem Rewitalizacji.

Obszary zintegrowanego inwestowania i wykluczenia z inwestowania, obszary rozmieszczenia inwestycji celu publicznego;

Na obszarze Gminy Nieborów według zapisów w Studium Uwarunkowań wprowadza się poniższe tereny jako wyłączone spod zabudowy budynkami z wyjątkiem wchodzących w skład zabudowy związanej z użytkowaniem leśnym gruntów na terenach państwowych gospodarstw leśnych i użytkowaniem rolniczym na fragmentach obszarów stycznych do obszarów zabudowy (B2) oraz w istniejących siedliskach zabudowy zagrodowej:

- obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej (symbol R1),

²⁰ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)

²¹ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)

- obszary trwałych użytków zielonych (RZ)
- obszary gospodarki leśnej z dopuszczeniem zabudowy związanej z użytkowaniem leśnym gruntów (symbol ZL).

Budowa sieci infrastruktury technicznej jest dopuszczalna na terenach położonych w obszarach R1 i RZ, przy czym realizacja linii napowietrznych wymaga szczególnego uzasadnienia, z określeniem wpływu na jakość krajobrazu.

Obszary inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym.

Obszarami inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym na terenie Gminy Nieborów są:

- tereny dróg gminnych i dróg wewnętrznych proponowanych do zaliczenia jako drogi publiczne, na których realizowane będą podstawowe zadania w zakresie budowy i utrzymania nawierzchni jezdni i chodników oraz sieci infrastruktury technicznej i ścieżki rowerowe,
- tereny istniejących szkół podstawowych, domów ludowych, strażnic ochotniczych straży pożarnych, boisk sportowych i siedziby administracji gminnej,
- tereny urządzeń infrastruktury technicznej w tym ujęć wody i oczyszczalni ścieków oraz tereny cmentarzy.

Zgodnie ze studium uwarunkowań, nie zakłada się realizacji znaczących obiektów celów publicznych, mających wpływ na strukturę przestrzenną obszaru. Gmina zalicza jednak do takich inwestycji tereny rolnicze oraz drogi prowadzące do terenów inwestycyjnych.

Obszary inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Obszarami inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym na terenie Gminy Nieborów są:

- obszary kolejowe, będące terenami zamkniętymi w granicach określonych decyzjami właściwych organów,
- obszar autostrady A2 z węzłem „Skierniewice”,
- obszary dróg krajowych i powiatowych w tym projektowane nowe odcinki trasa drogi krajowej Nr 70,
- obszary zespołu pałacowo-parkowego Nieborów-Arkadia.

Obszary o szczególnych problemach lub barierach rozwojowych i obszary o wyjątkowym potencjale rozwojowym

Według zapisów Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja) na obszarze Gminy Nieborów nie wyznacza się obszarów o szczególnych problemach lub barierach rozwojowych i obszarów o wyjątkowym potencjale rozwojowym.

Zgodnie z planami inwestycyjnymi do obszarów o wyjątkowym potencjale rozwojowym gmina zalicza tereny inwestycyjne oraz tereny turystyczne.

2.2.1. Infrastruktura techniczna

Infrastrukturą techniczną nazywa się zbiór różnego rodzaju urządzeń i obiektów o charakterze publicznym, niezbędnych do poprawnego funkcjonowania gospodarki narodowej oraz społeczeństwa na określonym terytorium²². Stan i poziom nowoczesności infrastruktury warunkują zatem z możliwości rozwoju danego obszaru oraz poziom życia społeczeństwa zamieszkującego go. W ramach infrastruktury technicznej wyróżnia się infrastrukturę: transportu, energetyczną, wodnokanalizacyjną, związaną z gospodarką odpadami oraz infrastrukturę łączności.

INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

Podstawowym elementem systemu transportowego gminy jest układ drogowy, który zapewnia zarówno powiązania zewnętrzne w skali regionu i kraju, jak i powiązania wewnętrzne gminnej sieci osadniczej. Do najważniejszych połączeń drogowych przebiegających przez obszar Gminy Nieborów należą:

- **autostrada A-2** biegnąca w śladzie trasy europejskiej E30 ze zjazdem w miejscowości Nieborów;
- **droga krajowa Nr 70 Łowicz - Huta Zawadzka**, o długości 11,6 km na obszarze Gminy Nieborów;
- **droga krajowa Nr 92** biegnąca równoległe do autostrady A-2, łącząca Rzepin z Poznaniem i Warszawą oraz obydwa końce obwodnicy Mińska Mazowieckiego, o długości 4,6 km na terenie Gminy Nieborów.

Nieopodal Gminy będą również: droga krajowa **Nr 14**, droga krajowa **Nr 50** oraz drogi wojewódzkie **Nr 704 i 705**.

Mapa 6 Sieć dróg krajowych na terenie Gminy Nieborów

Źródło: <https://www.gddkia.gov.pl> (opracowanie własne)

²² „Znaczenie infrastruktury komunalnej dla rozwoju lokalnego i regionalnego – przykład województwa łódzkiego” Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej, Uniwersytet Łódzki, dr Bartosz Bartosiewicz – prezentacja, www.rpo.lodzkie.pl

Układ podstawowy dróg dla Gminy Nieborów tworzą ponadto²³:

Drogi powiatowe:

- Nr 2714E - Ruszki -Kompina -Nieborów,
- Nr 1322E – Bolimów - Nieborów,
- Nr 2728E - Łyszkowice -Bełchów,
- Nr 2700E - Mysłaków -Janowice -Bednary -Jasionna -Bolimów,
- Nr 2705E - Karolew –Łasieczniki-Nieborów,
- Nr 2756E - droga przez wieś Piaski,
- Nr 2701E - Łasieczniki -Sypień -Bednary,
- Nr 2702E - stacja PKP Bednary -Sypień,
- Nr 2703E - stacja PKP Mysłaków -Bednary,
- Nr 2704E - Arkadia -Dzierzgów -Bełchów,
- Nr 2755E - stacja PKP Bełchów -Sierakowice,
- Nr 2721E - Popów -Kompina,
- Nr 2750E - Grudze -Bobrowniki,
- Nr 2752E - Łowicz - Polesie - Stara Wieś,

Drogi gminne:

- Nr 105207E - Kompina (droga Nr 2) - Płaskocin,
- Nr 105351E - Kompina -Patoki
- Nr 105362E - Kol. Bednary -Sierzchów,
- Nr 105353E - od drogi 2703E Bednary Bariierka - Bednary - Mysłaków,
- Nr 105354E - Dąbrówka - Bąkowiec -Nieborów,
- Nr 105355E - droga krajowa Nr 70 (Zygmuntów) - Nieborów Zachodni,
- Nr 105356E - Nieborów -Sypień,
- Nr 105357E - Nowa Wieś - Nieborów Wschodni - Nieborów Wschodni - Nieborów,
- Nr 105358E - Bełchów - Chyleniec - Stara Wieś Piaski - gr. Gm. Bolimów (Kaczew),
- Nr 105359E - droga Karolew - droga powiatowa Nr 2700E - do linii PKP,
- Nr 105360E - Piaski Trzciniówka,
- Nr 105361E - Bełchów os. - Dzierzgówek,

Powyższą sieć dróg publicznych uzupełniają drogi wewnętrzne poszczególnych miejscowości.

Łączna długość dróg krajowych – ok. 25 km²⁴ (dobry stan techniczny)

Łączna długość dróg powiatowych – 57,716 km (nawierzchnia bitumiczna, szerokość jezdni i szerokość pasa drogowego zaniżone).

Drogi gminne o długości łącznej 39,5km (nawierzchnia bitumiczna lub ulepszona). Łączna długość dróg wewnętrznych wynosi 177 km w tym obsługujących zabudowę 53 km (27,3 km o nawierzchni bitumicznej) a pozostałe obsługi pól o nawierzchni gruntowej.

Do ważniejszych uwarunkowań komunikacyjnych należą:

²³Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Nieborów

²⁴ Obliczenia własne

- konieczność dostosowania parametrów pasa drogowego i jezdni prawie wszystkich dróg publicznych do wymogów normatywnych,
- eliminacja lub ograniczenie zjazdów na drogi krajowe Nr 92 i Nr 70,
- docelowe zarezerwowanie terenu pod przebudowę trasy drogi krajowej Nr 70 z ominięciem parku w Arkadii.

Brak jest infrastruktury sprzyjającej rozwojowi elektromobilności w gminie.

Ścieżki rowerowe (drogi dla rowerów)

Według danych na portalu swaid.stat.gov.pl, długość ścieżek rowerowych w Gminie Nieborów w 2019 roku wynosiła 1 km. Ruch rowerowy odbywa się na ogólnodostępnych jezdniach dróg publicznych. Chodniki i ścieżki rowerowe są budowane dopiero przy okazji przebudowy i modernizacji tych dróg. Brak wyznaczonych ścieżek jest bardzo odczuwalny dla mieszkańców gminy, poruszających się jednośladami, ale również dla kierowców, którzy muszą zachowywać jeszcze większą czujność na drogach. Ścieżki w gminie są niezbędne.

Kolej

Obszar Gminy przecinają dwie linie kolejowe Łowicz-Sochaczew i Łowicz- Skierniewice. W miejscowościach Bednary i Bełchów istnieją stacje kolejowe z bocznicami. W Mysłakowie i Bobrownikach funkcjonują przystanki kolejowe obsługi pasażerskiej. Linie kolejowe pełnią funkcję bezpośrednich połączeń pasażerskich obszaru Gminy z Łowiczem, Sochaczewem, Skierniewicami i Warszawą oraz pomiędzy poszczególnymi miejscowościami na tych kierunkach²⁵.

W ramach transeuropejskiej sieci transportowej (linie E20 i CE20) planowana jest przebudowa z dostosowaniem parametrów do prędkości 160km/h dla pociągów pasażerskich i 120km/h dla pociągów towarowych. W ramach przebudowy przewiduje się likwidację przejazdów kolejowych z budowa wiaduktów i przepustów gospodarczych.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja) wskazano przebieg osi projektowanego obszaru kolejowego linii dużych prędkości „Y”. Zapisani, iż w obowiązujących i nowych planach miejscowych niezbędna będzie rezerwacja terenów pod obszar kolejowy na podstawie szczegółowych rozwiązań projektowych elementów linii kolejowej „Y” i na warunkach umów ujawniających zadanie rządowe w miejscowych planach.

INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA

Energia elektryczna

Zaopatrzenie w energię elektryczną obszaru gminy oparte jest o następujące urządzenia i sieci²⁶:

- główny punkt zasilania położony w północnej części miasta Łowicza,
- dwie linie elektroenergetyczne średniego napięcia wychodzące z GPZ Łowicz na kierunku do Kompiny (Sochaczew) i Bełchowa (Skierniewice) spięte w pierścień linią biegnącą od Kompiny poprzez tereny Bednar, Sypienia, Nieborowa i Bełchowa,

²⁵ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Nieborów

²⁶ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 -2022 z perspektywą do 2025 roku

- liczne odgałęzienia linii elektroenergetycznych średniego napięcia ze stacjami transformatorowymi (67 obiektów) o dostatecznej gęstości,
- urządzenia i sieci posiadają rezerwę możliwości dostarczenia energii odbiorcom a zaopatrzenie w energię elektryczną nie stanowi problemu o decydującym znaczeniu dla rozwoju gminy.

Obszar Gminy przecinają linie elektroenergetyczne przesyłowe wysokich napięć w tym:

- Rogowiec - Płock z odgałęzieniem w kierunku południowym o napięciu 400 kV (obszary wsi Arkadia, Mysłaków, Kompina i Patoki),
- Mory - Janów o napięciu 220 kV (obszary wsi Piaski, Dzierzgów, Dzierzgówek),
- Boryszew - Widok o napięciu 110 kV (obszary wsi Karolew, Sypień, Nieborów, Chylenieć),
- Łowicz 1 - Sochaczew o napięciu 110 kV (obszary wsi Kompina i Patoki).

Ciepłownictwo

Znacznym problemem na obszarze gminy jest stan czystości powietrza, na który wpływa emisja niska, pochodząca głównie z lokalnych kotłowni, palenisk domowych, procesów technologicznych i transportu samochodowego. W wielu gospodarstwach spala się także różnego rodzaju materiały odpadowe, w tym odpady komunalne, które mogą być źródłem emisji dioksyn, ponieważ proces spalania jest niepełny i zachodzi w niższych temperaturach. Głównym paliwem jest węgiel o różnej jakości i różnym stopniu zasyarczenia. Lokalne systemy grzewcze i piece domowe praktycznie nie posiadają jakichkolwiek urządzeń ochrony powietrza. Wielkość emisji z tych źródeł jest trudna do oszacowania i wykazuje zmienność sezonową (związaną z okresem grzewczym). Z problemem tym związana jest także niska lub średnia efektywność energetyczna budynków – w tym użyteczności publicznej. Pożądane są zatem rozwiązania zwiększające ją, takie jak termomodernizacja.

Stan zagospodarowania w tym zakresie wskazuje na następujące uwarunkowania:

- źródłem energii do ogrzewania pomieszczeń są paleniska piecowe a w budynkach mieszkalnych w dobrym stanie technicznym lokalne instalacje centralnego ogrzewania,
- głównym czynnikiem grzewczym jest węgiel i produkty węglpochodne,
- sporadycznie występują instalacje centralnego ogrzewania oparte na oleju opałowym lub na gaz propan-butan,
- źródłem energii dla celów kulinarnych i podgrzewania wody są paleniska kuchenne, kuchnie na propan-butan oraz kuchnie elektryczne, uzupełniająco termy elektryczne i gazowe,
- w obiektach użyteczności publicznej, modernizacje urządzeń grzewczych polegają na wprowadzaniu jako czynnika - oleju opałowego, ekogroszku, ekopeletu (szkoły, obiekty Muzeum Narodowego, budynki OSP),
- nie występują na obszarze Gminy przemysłowe źródła ciepła,
- niski stopień koncentracji zabudowy wskazuje na brak podstaw do promocji i realizacji zdalczynnych źródeł ciepła.

Zmianą proekologiczną ciepłownictwa może być realizacja programu gazyfikacji siedlisk z uwzględnieniem zaopatrzenia w gaz dla celów ogrzewania pomieszczeń, ogrzewania wody oraz przygotowywania posiłków.

Powyższe uwarunkowania, wskazują na sytuację bariery rozwoju gminy w zakresie ciepłownictwa wywołanej koniecznością modernizacji i przechodzenia na czynnik niewęglowy.

Zaopatrzenie w gaz

Skrajem obszaru wsi Dzierzgówek przebiega sieć gazociągu wysokiego ciśnienia DN200 Skierniewice – Łowicz.

Na obszarze gminy nie występują sieci rozprowadzające i urządzenia gazu przewodowego.

Rozpowszechniona jest forma zaopatrzenia w gaz (propan-butan) w 11kg butlach. Dystrybucję wspomaga gęsta sieć punktów wymiany butli - minimum jeden punkt na miejscowość.

Najbliżej granic gminy położone są stacje redukcyjne gazu z wysokiego na średnie ciśnienie w Skierniewicach (7km od Bełchowa) i w Łowiczu (2 km od Mysłakowa i Arkadii).

Stacje mogą być podstawą gazyfikacji całego obszaru gminy poprzez budowę sieci rozprowadzającej średniego ciśnienia do poszczególnych miejscowości²⁷.

Projektowana jest budowa gazociągów średniego ciśnienia rozprowadzających gaz od stacji redukcyjnej gazu w Łowiczu lub Skierniewicach do odbiorców.

INFRASTRUKTURA WODNOKANALIZACYJNA

Ze względu na brak sieci kanalizacyjnej na terenie gminy, nieczystości odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni. Następnie ścieki za pomocą samochodów asenizacyjnych transportowane są do najbliższych oczyszczalni.

Dominującym systemem w zakresie gospodarowania nieczystościami płynnymi na terenie gminy są zbiorniki bezodpływowe (szamba), przeznaczone do tymczasowego przechowywania nieczystości. Liczba gospodarstw korzystających z takiego rozwiązania w 2017 roku wyniosła 1 967 sztuk. Alternatywą dla ww. systemu są przydomowe oczyszczalnie ścieków, gdzie wykorzystywane są procesy mechanicznego i biologicznego oczyszczania ścieków odpowiadające tym zachodzącym w dużych oczyszczalniach. W Gminie Nieborów z takiego rozwiązania korzystają 64 gospodarstwa²⁸.

Według zapisów z Raportu o stanie gminy za 2019 rok, w roku 2017 rozpoczęto na terenie Gminy Nieborów budowę sieci kanalizacji. - dł. 2,757 km. Planowany koszt przedsięwzięcia objętego umową o dofinansowanie z dnia 27 lipca 2017 roku pomiędzy Gminą Nieborów a Samorządem Województwa Łódzkiego to kwota 3 729 039,75 zł, z tego: - udział środków unijnych 1 928 244,00 zł - udział środków własnych 1 800 795,75 zł. Kwota kosztów operacji uzyskana po przetargu to łącznie 3 142 952,30 zł, z czego 133 992,28 zł w roku 2018, 3 028 960,02 zł w roku 2019.

Zgodnie z aneksem nr 2 do umowy o dofinansowanie z dnia 20 listopada 2018 r. pomiędzy Gminą a Samorządem Województwa Łódzkiego udział środków unijnych w całym projekcie wyniesie łącznie 1 624 398,00 zł, z czego 57 466,00 zł w roku 2018, kwota 1 566 932,00 zł w roku 2019.

Długość czynnej sieci wodociągowej na koniec 2018 r. wyniosła 133,1 km. Dostęp do sieci wodociągowej w gminie posiada 100% mieszkań.

INFRASTRUKTURA ZWIĄZANA Z GOSPODARKĄ ODPADAMI

²⁷ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Nieborów

²⁸ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 -2022 z perspektywą do 2025 roku

Gmina jest zobowiązana do odbioru odpadów komunalnych od mieszkańców i ich właściwego, zgodnego z obowiązującym prawem, zagospodarowania. Mieszkańcy wnoszą opłaty za odbiór i zagospodarowanie odpadów do gminy.

Od 1 lipca 2013 r. odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zamieszkałych organizuje gmina. W drodze postępowania przetargowego stosownie do przeprowadzonego zamówienia publicznego wyłoniono firmę świadczącą usługi w powyższym zakresie.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwowalny jest systematyczny wzrost masy odebranych odpadów z poziomu blisko 1 717 ton w roku 2014 do 2 317 ton w roku 2018 – tj. przyrost o blisko 35%. Jednocześnie obserwowalny jest spadek osiąganego poziomu ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania - w roku 2014 wskaźnik kształtował się na poziomie 35,53%, 4 lata później na poziomie 3,65%.

Tabela 3 Masa odebranych odpadów komunalnych [T] z terenu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019

Rodzaj odpadów	Masa odebranych odpadów komunalnych [T]					
	2014	2015	2016	2017	2018	I półrocze 2019
Opakowania z papieru i tektury					7,410	3,97
Opakowania z tworzyw sztucznych	10,600	3,600		0,360	0,470	0,45
Zmieszane odpady opakowaniowe (w części papier, szkło, tworzywa, metale, wielomateriałowe)	231,800	295,900	185,536	231,645	242,650	106,648
Opakowania ze szkła	3,500	79,300	150,564	191,447	200,900	101,48
Zużyte opony	24,000	16,700	3,940	6,443	2,440	17,94
Zużyte urządzenia inne		0,434	38,200			
Odpady betonu oraz gruz betonowy z rozbiórek i remontów		1,700	2,780	6,100		
Inne odpady (w tym zmieszane substancje i przedmioty) z mechanicznej obróbki odpadów	313,500	217,220				
Niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne	1 122,400	1 224,400	1 430,560	1 491,328	1 707,042	723,125
Baterie i akumulatory inne				0,058		0,13
Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne inne		4,100	0,740	1,780	1,500	40,4
Odpady wielkogabarytowe	11,000	40,900		125,170	144,220	124,62
Leki inne		0,012	0,105	0,200	0,179	0,04
Odpady ulegające biodegradacji					10,600	
SUMA	1 716,80	1 884,27	1 812,43	2 054,53	2 317,41	1 148,83

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Jeśli chodzi o opłaty, którymi obciążani są mieszkańcy, to również zauważalny jest ich wzrost na przestrzeni ostatnich lat, co wynika głównie z rosnących cen energii, transportu i zwiększenia stawek opłat za korzystanie ze środowiska, w tym za składowanie i magazynowanie odpadów w postaci tzw. opłaty marszałkowskiej. Kolejnym czynnikiem, który również wpływa na wysokie koszty wywozu śmieci, jest spora grupa mieszkańców unikająca płacenia za wywóz śmieci lub zaniżająca deklarowaną liczbę członków swojego gospodarstwa domowego. Pomimo licznych kontroli, system ten jest nadal nieszczelny.

INFRASTRUKTURA ŁĄCZNOŚCI

Podstawą promocji obszarów przeznaczonych do zabudowy jest między innymi sieć telekomunikacyjna. Gmina posiada dogodne warunki rozwoju sieci z uwagi na²⁹:

a) przebieg sieci telekomunikacji międzymiastowej ze stacją łączności w Kompinie w tym linii kablowych klasycznych relacji:

- Kompina - Bełchów - Skierniewice,
- Łowicz - Sochaczew - Warszawa,
- Łowicz - Kompina - Żyrardów - Warszawa,
- Skierniewice - Łowicz,

oraz linii światłowodowych relacji:

- Skierniewice - Nieborów - Bolimów,
- Skierniewice - Nieborów - Kolonia Bednary,
- Bełchów - Nieborów - Bednary - Łowicz,
- Bobrowniki - Bełchów - Skierniewice,

Obszar gminy jest w zasięgu cyfrowej telefonii komórkowej różnych systemów (stacja bazowa w Patokach). Północnym skrajem obszaru gminy przebiega radiolinia Dąbkowice - Kampinos, ograniczająca możliwość zabudowy wysokiej.

- Odnawialne źródła energii

Odnawialne źródła energii stanowią alternatywę dla tradycyjnych nośników energii, takich jak np. węgiel; zasoby te odnawiają się poprzez zachodzące naturalnie procesy, dzięki czemu mówi się o nich, że są niewyczerpalne. W zakresie odnawialnych źródeł energii w Gminie Nieborów wykorzystywana jest energia słońca, w tym celu w kilkunastu gospodarstwach na budynkach zainstalowano kolektory słoneczne. Ogniwa fotowoltaiczne wykorzystywane są z kolei na budynkach gminnych (realizacja projektu pn. "Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej w Gminie Nieborów", na który gmina uzyskała dofinansowanie w ramach RPO WŁ na lata 2014 – 2020). Wykorzystanie energii odnawialnej w Gminie jest jednak nadal zbyt niskie.

2.2.2. Własność nieruchomości

Gmina Nieborów jest właścicielem wszystkich obiektów użyteczności publicznej, gdzie prowadzi działalność publiczną. Gmina Nieborów, w ujęciu ewidencyjnym dysponuje mieniem o wartości brutto 119 953 375,28 zł (stan na 31.12.2019 r.).

²⁹ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów

2.2.3. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego

„Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna (art. 8, 9 pkt. 1, 2).”³⁰

Do atrakcji gminy należą także obiekty architektoniczne. Na szczególną uwagę zasługują tutaj Zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie oraz romantyczny ogród w Arkadii pełen sztucznych ruin – będące wizytówką gminy. Poniżej przedstawiono spis budynków, które zostały wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa³¹:

- **Arkadia**

- rezydencja letnia Radziwiłłów (park z pawilonami), ob. muzeum, 4 ćw. XVII-XIX, nr rej.: 205/P-IV-3 z 26.10.1948, 91-VI-1 z 18.01.1962 oraz 145 z 12.08.1967:
 - park, 1783 – XIX, nr rej.: 73/A z 19.05.1982
 - świątynia Diany, 1783, nr rej.: 538 z 12.08.1967

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łowiczu, www.powiat.lowicz.pl, fot. Autorstwa Wiesław Uczciwek – CKTiPZŁ

- dom arcykapłana, 1783, nr rej.: 539 z 12.08.1967
- dom murgrabiego, ok. 1800, nr rej.: 540 z 12.08.1967
- łuk grecki, 1785, nr rej.: 541 z 12.08.1967
- domek gotycki, pocz. XIX, nr rej.: 542 z 12.08.1967
- galeria arkadowa, ok. 1800, nr rej.: 543 z 12.08.1967
- jaskinia Sybilli, ok. 1800, nr rej.: 544 z 12.08.1967
- akwedukt, 1744, 1950-52, nr rej.: 545 z 12.08.1967
- brama cyrku, ok. 1800, nr rej.: 546 z 12.08.1967
- aleja przy drodze Arkadia-Nieborów, nr rej.: 1150 z 14.06.1974

³⁰ Narodowy Instytut Dziedzictwa www.nid.pl

³¹ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku, Stan na 31 grudnia 2017

- **Bednary**

- kwatera wojenna (1939-1945) na cmentarzu rzym.-kat., nr rej.: 881/A z 14.04.1992

- **Nieborów**

- kościół p.w. MB Bolesnej, 1871-83, nr rej.: 521 z 27.12.1979
- cmentarz rzym.-kat., 2 poł. XIX, nr rej.: 802 A z 20.11.1991
- 2 aleje (Nieborów-Łasieczniki, Nieborów-Piaski), nr rej.: A/1150/296 z 5.05.1980
- zespół pałacowy, ob. muzeum, XVIII, XIX-XX:
 - pałac, nr rej.: 116-VI-25 z 18.01.1962 oraz 146 z 12.08.1967
 - browar, nr rej.: 547 z 12.08.1967
 - oranżeria I, nr rej.: 548 z 12.08.1967
 - oranżeria II, nr rej.: 549 z 12.08.1967
 - spichrz, nr rej.: 550 z 12.08.1967
 - oficyna, nr rej.: 551 z 12.08.1967
 - dom oficjalisty I, nr rej.: 552 z 12.08.1967
 - dom oficjalisty II, nr rej.: 553 z 12.08.1967
 - stajnia, nr rej.: 554 z 12.08.1967
 - wozownia, nr rej.: 555 z 12.08.1967
 - budynek zarządu, nr rej.: 556 z 12.08.1967
 - kuźnia, nr rej.: 557 z 12.08.1967
 - chlew, nr rej.: 558 z 12.08.1967
 - budynek gospodarczy w parku, nr rej.: 559 z 12.08.1967
 - obora, nr rej.: 560 z 12.08.1967
 - park, nr rej.: 147-P-VI-2 z 26.10.1948, 98/561 z 12.09.1967 oraz 98 z 19.05.1982

Pałac w Nieborowie

Źródło: Muzeum w Nieborowie i Arkadii, www.nieborow.art.pl

- **Bełchów**

- zespół kościoła parafialnego, 1866, 1900, nr rej.: 973/A z 30.06.1994:
 - kościół p.w. św. Macieja
 - cmentarz kościelny
 - mur ogrodzeniowy

- kaplica pogrzebowa
- kapliczka
- **Kompina**
 - cmentarz wojenny z II wojny światowej (żołnierzy polskich), 1939, nr rej.: 911 A z 21.12.1992
- **Patoki**
 - dom dróżnika, 1 poł. XIX, nr rej.: 614 z 24.08.1967
 - słup graniczny Księstwa Łowickiego, 1829, nr rej.: 2723-VI-30 z 16.03.1961

Z obiektów nie umieszczonych w rejestrze zabytków, posiadających cechy znaczące dla krajobrazu kulturowego należy wyróżnić³²:

- w Bednarach Wsi: kościół p.w. Św. Małgorzaty i Św. Macieja wraz z cmentarzem przykościelnym, cmentarz rzymsko- katolicki, dworzec kolejowy i dom wielorodzinny Nr 43,
- w Belchowie: stacja kolejowa, cmentarz rzymsko- katolicki, dwie kapliczki, budynek szkoły podstawowej, zagroda Nr 129 wł. Jan Cichał, obora w zagrodzie Nr 10 wł. Jan Krokocki,
- w Kompinie: kościół p.w. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika z cmentarzem przykościelnym, cmentarz rzymsko- katolicki, dwie kapliczki, zagroda Nr 91 wł. Jan Szwarocki, dom Nr 19 wł. Gładki, dom nr 36 wł. S. Janicki, dom Nr 74 wł. Jan Gładki,
- w Nieborowie: cmentarz przykościelny, dawny zajazd, kapliczka, dom ludowy, zagroda Nr 71 wł. Szczepanik, Dom Nr 90 wł. J. Rosak,
- w Karolewie: cmentarz ewangelicki, dom Nr 8 wł. Jankowski,
- w Arkadii: kapliczka,
- w Bobrownikach: kapliczka,
- w Julianowie: kaplica,
- w Dzierzgowie: dom ludowy, dom Nr 57 wł. J. Wyszogrodzka,
- w Patokach: kapliczka,
- w Piaskach: zagroda Nr 65 wł. Wiesław Kozioł, dom Nr 48 wł. K. Kafka,
- w Sypieniu: dom Nr 22 wł. Józefa Figat, dom Nr 36 wł. M. Nowak;

Obiekty te wskazane są do ochrony w celu zachowania formy architektonicznej.³³

Obiekty są w średnim stanie technicznym i wymagają prac remontowych lub modernizacyjnych.

³² Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na 2014 - 2020

³³ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów”

2.2.4. Uwarunkowania ochrony środowiska

Ochrona środowiska w Gminie Nieborów prowadzona jest w oparciu o „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku”. Dokument został opracowany zgodnie z najnowszymi wytycznymi Ministerstwa Środowiska: *Wytyczne do opracowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska, Warszawa 2 września 2015*. Na terenie Gminy Nieborów planowane jest wykonanie 8 zadań, w celu poprawy stanu środowiska. Do zadań przypisano wskaźniki, które ułatwią prowadzenie monitoringu realizacji POŚ oraz będą stanowiły podstawę przygotowywania raportu z jego wykonania.

Gmina Nieborów posiada „Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Nieborów na lata 2015 – 2032”. Nadzędnym długoterminowym celem programu jest „bezpieczne usunięcie azbestu i wyrobów zawierających azbest z obszaru Gminy Nieborów”³⁴.

2.3. Sfera społeczna

2.3.1. Sytuacja demograficzna i społeczna na danym obszarze

Gmina Nieborów należy do województwa łódzkiego, powiatu łowickiego, zamieszkuje ją 11,7% ludności powiatu, stanowi ona 10,5% powierzchni powiatu. Gmina Nieborów jest największą gminą wiejską powiatu łowickiego pod względem liczby ludności. Jak wskazuje Raport o stanie Gminy (za 2019 rok): Obecnie największymi miejscowościami na terenie Gminy Nieborów są Bełchów – 2 209 mieszkańców na koniec 2019 r., Bobrowniki – 1 225 osób, Mysłaków – 1 137 osób. Najmniejsze miejscowości w gminie to Michałowek z liczbą 40 mieszkańców na stałe zameldowanych, Chyleniec 47 oraz Julianów 81.

Zgodnie z danymi GUS, na dzień 31.12.2019 r. liczba ludności faktycznie zamieszkałej na obszarze Gminy Nieborów wyniosła 9321 osób (ostatnie dostępne dane statystyczne). Zarejestrowano więcej kobiet niż mężczyzn, różnica wyniosła 333 osoby. Na przestrzeni badanych lat liczba osób zamieszkujących gminę zmniejszyła się o 94 osoby.

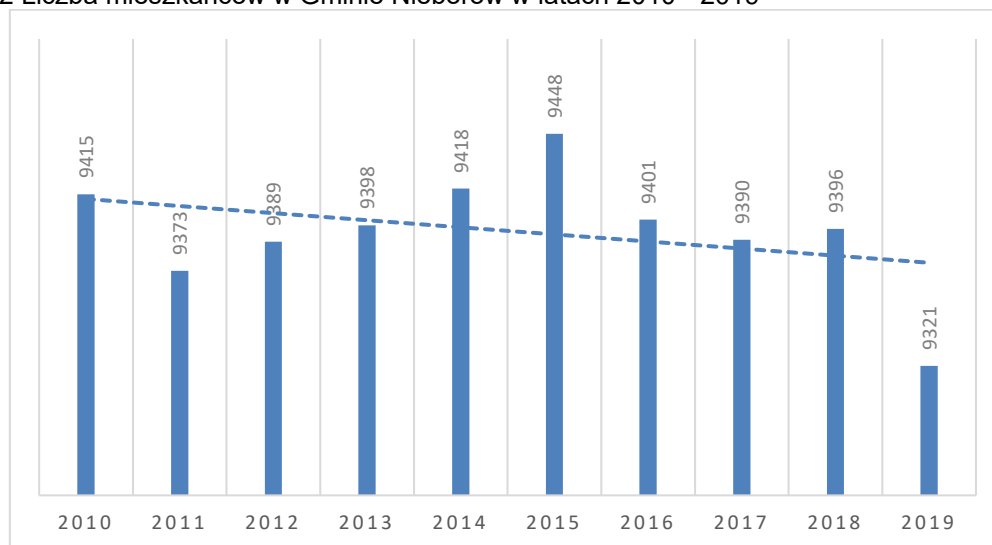
Tabela 4 Ludność faktycznie zamieszkała na obszarze Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	9415	9373	9389	9398	9418	9448	9401	9390	9396	9321
kobiety	4870	4842	4857	4852	4853	4880	4872	4872	4875	4827
mężczyźni	4545	4531	4532	4546	4565	4568	4529	4518	4521	4494

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

³⁴ Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Nieborów na lata 2015 – 2032

Wykres 2 Liczba mieszkańców w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W analizowanych latach zauważalne są wahania w liczbie mieszkańców gminy. W latach 2011 - 2015 liczba mieszkańców wzrastała, natomiast od 2015 roku zmniejsza się. W badanym okresie 2010 - 2019 liczbę mieszkańców gminy charakteryzuje jednak trend malejący.

Gmina Nieborów osiągnęła w 2019 roku najwyższą liczbę mieszkańców w porównaniu do pozostałych gmin wiejskich powiatu łowickiego oraz gmin sąsiednich z powiatu skierniewickiego.

Tabela 5 Dynamika liczby ludności w latach 2010 - 2019 - analiza porównawcza

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Powiat łowicki	81 241	80 996	80 679	80 329	79 951	79 631	79 340	78 994	78 616	78 099
Bielawy	5 793	5 753	5 706	5 649	5 617	5 605	5 543	5 454	5 385	5 325
Chąsno	3 087	3 060	3 022	2 996	2 977	2 960	2 949	2 924	2 919	2 907
Domaniewice	4 651	4 654	4 646	4 644	4 652	4 665	4 659	4 659	4 664	4 650
Kiernożia	3 596	3 591	3 570	3 524	3 483	3 464	3 462	3 420	3 408	3 366
Kocierzew Południowy	4 434	4 432	4 400	4 399	4 361	4 332	4 317	4 285	4 249	4 204
Łowicz (obszar wiejski)	7 514	7 547	7 529	7 577	7 634	7 646	7 684	7 706	7 708	7 710
Łyszkowice	6 807	6 803	6 791	6 767	6 751	6 727	6 705	6 690	6 693	6 693
Nieborów	9 415	9 373	9 389	9 398	9 418	9 448	9 401	9 390	9 396	9 321
Zduny	6 022	6 013	5 986	5 955	5 889	5 848	5 809	5 762	5 693	5 699
Powiat skierniewicki	38 276	38 234	38 313	38 292	38 198	38 177	38 198	38 224	38 195	38 174
Bolimów	4 089	4 091	4 114	4 044	4 042	4 045	4 064	4 054	4 031	4 021
Skierniewice (gmina wiejska)	7 243	7 265	7 290	7 305	7 324	7 392	7 484	7 506	7 574	7 609
Województwo łódzkie	2 542 436	2 533 681	2 524 651	2 513 093	2 504 136	2 493 603	2 485 323	2 476 315	2 466 322	2 454 779

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W większości analizowanych jednostek terytorialnych odnotowano zmniejszenie się liczby ludności w roku 2019 w stosunku do roku 2010. W Gminie Nieborów liczba ludności zmniejszyła się o

94 osoby i była to jedna z najniższych wartości ujemnych wśród badanych JST. Zwiększenie się wartości badanej cechy nastąpiło tylko w 2 jednostkach:

- gmina wiejska Łowicz (+196 osób)
- gmina wiejska Skierniewice (+366 osób)

W tym samym czasie w powiecie łowickim liczba mieszkańców zmniejszyła się o 3 142 osoby, a w województwie łódzkim o 87 657 osób.

Na zmianę liczby mieszkańców wpływ mają wysokość przyrostu naturalnego (różnica między liczbą urodzeń i zgonów) oraz saldo migracji (różnica między napływem ludności na dany teren i odpływem z niego). W latach poddanych analizie, przyrost naturalny w Gminie Nieborów był ujemny, za wyjątkiem roku 2010, kiedy liczba urodzeń żywych zrównała się z liczbą zgonów. Najniższą wartość ujemną odnotowano w roku 2011 (-46).

Tabela 6 Przyrost naturalny, urodzenia, zgony na terenie Gminy Nieborów (stan w dniu 31XII) w latach 2010 - 2019

Ruch naturalny (osoba)	Lata									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Urodzenia żywe	112	65	98	103	86	101	99	112	91	91
Zgony	112	111	122	119	104	106	117	126	119	118
Przyrost naturalny	0	-46	-24	-16	-18	-5	-18	-14	-28	-27

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W analizie porównawczej w latach 2010 – 2019 przyrost naturalny był przeważnie ujemny we wszystkich analizowanych JST. W tabeli poniżej kolorem oznaczono wartości dodatnie przyrostu naturalnego, są to sporadyczne przypadki. Ujemny przyrost naturalny w Gminie Nieborów nie jest zatem cechą wyjątkową gminy i dotyczy całego powiatu łowickiego, jest również charakterystyczny dla całego województwa łódzkiego.

Tabela 7 Przyrost naturalny w gminach ościennych, powiecie łowickim i skierniewickim oraz województwie łódzkim w latach 2010 – 2019 – analiza porównawcza

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Powiat łowicki	-133	-166	-275	-190	-189	-248	-148	-220	-253	-341
Bielawy	-44	-43	-61	-26	-30	-54	-37	-50	-53	-61
Chaśno	-22	-21	-19	-3	-17	-13	-12	-20	-7	-17
Domaniewice	-4	-17	-6	-7	3	-15	3	-5	6	-22
Kiernoza	-7	-22	-32	-19	-13	-34	-12	-13	-22	-20
Kocierzew Południowy	-6	5	-16	-19	-12	-15	3	-23	-12	-21
Łowicz (obszar wiejski)	-21	-14	-41	-24	6	-36	2	-10	-46	-15
Łyszkowice	-1	-17	-10	-7	-22	-14	-23	-20	-18	-18
Nieborów	0	-46	-24	-16	-18	-5	-18	-14	-28	-27
Zduny	-35	-19	-28	-43	-18	-6	-21	-29	-26	-21
Powiat skierniewicki	-46	-87	-29	-100	-56	-84	-111	-50	-91	-45
Bolimów	-6	-1	-8	-37	2	-8	-6	-6	-18	-15
Skierniewice (gmina wiejska)	16	2	-18	-2	-11	3	-10	-7	-20	-13
Województwo łódzkie	-5 695	-6 864	-7 501	-8 831	-7 023	-9 012	-7 419	-7 390	-8 572	-8 965

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Migracje ludności są bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na liczbę i strukturę ludności danego regionu. „Migracjami (lub wędrówkami) ludności nazywamy całokształt przemieszczeń prowadzących do stałej lub okresowej zmiany miejsca zamieszkania osób. Migracje uważa się za najważniejszy przejaw przestrzennej mobilności ludności”.³⁵

W Gminie Nieborów w 2019 roku odnotowujemy najniższe saldo migracji (ogółem) od 10 lat (- 22 osoby). Liczba osób zameldowanych w roku 2019 ogółem to 102 osoby, natomiast wymeldowanych to 124 osoby. Saldo migracji wewnętrznych w 2019 roku stanowi -24 osoby i jest to najniższe saldo migracji w badanym okresie. Liczba osób zameldowanych w ruchu wewnętrznym w 2019 roku to 100, natomiast wymeldowanych w ruchu wewnętrznym to 124.

W ostatnich latach obserwuje się nieliczne wymeldowania za granicę.

Warto zwrócić uwagę na tendencję wzrostową zameldowań na terytorium Gminy Nieborów, ale również na dużą tendencję wymeldowań z terenu gminy (w ciągu 10 lat prawie podwojona liczb osób).

Tabela 8 Migracje wewnętrzne i zagraniczne w Gminie Nieborów w latach 2010 -2019

Migracje na pobyt stały	Lata									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ruch wewnętrzny										
Zameldowania	78	91	110	91	100	98	72	90	98	100
Wymeldowania	67	87	84	74	76	81	92	87	92	124
Saldo migracji wewnętrznych	11	4	26	17	24	17	-20	3	6	-24
Ruch zagraniczny										
Zameldowania	2	0	0	0	2	bd	2	4	0	2
Wymeldowania	0	0	2	5	0	bd	0	0	1	0
Saldo migracji zagranicznych	2	0	-2	-5	2	bd	2	4	-1	2
Migracje ogółem										
Zameldowania	80	91	110	91	102	bd	74	94	98	102
Wymeldowania	67	87	86	79	76	bd	92	87	93	124
Saldo migracji ogółem	13	4	24	12	26	bd	-18	7	5	-22

bd- brak danych

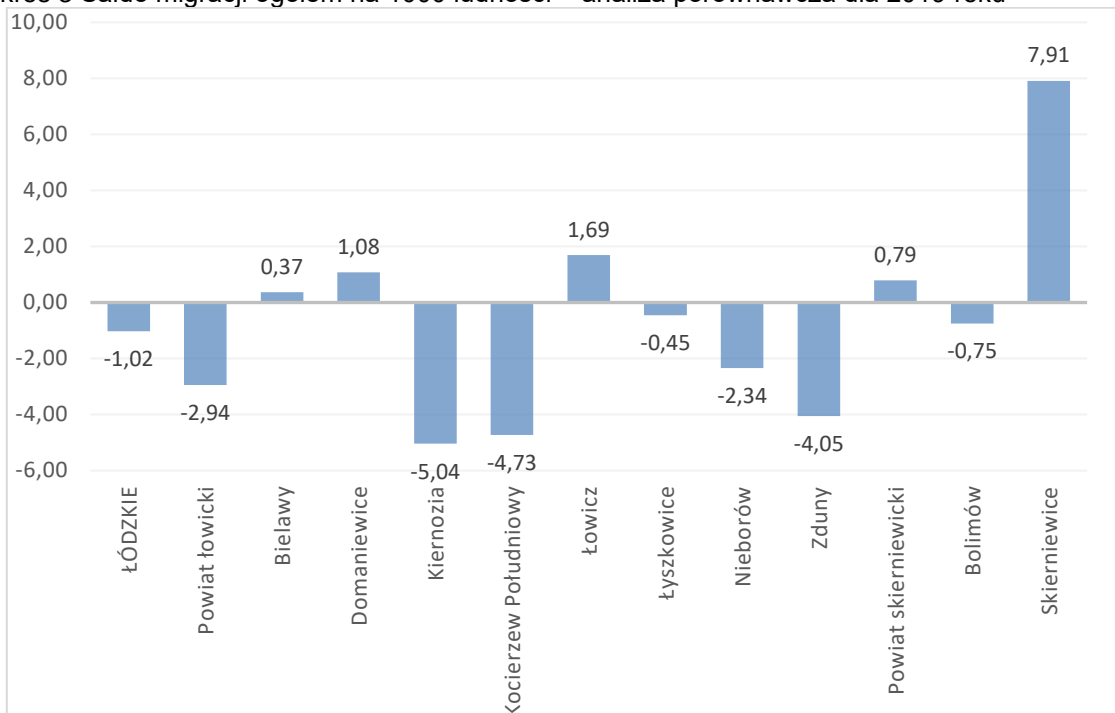
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Jak wskazuje Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok: „W latach 2014-2019 daje się jednak zaobserwować systematyczny spadek mieszkańców terenów wiejskich (ogółem liczba mieszkańców zameldowanych na stałe spadła na przestrzeni 5 lat o 139 osób). W większości wsi mamy do czynienia z ubywaniem mieszkańców – największy spadek na przestrzeni 5 lat dotyczy miejscowości Bobrowniki i Bełchów - w 7 miejscowościach liczba ludności utrzymywała się na stabilnym poziomie lub wzrosła – największy wzrost liczby mieszkańców odnotowano w miejscowości Mysłaków oraz Nieborów.”

W roku 2019 wartość wskaźnika salda migracji ogółem na 1000 ludności w otoczeniu Gminy Nieborów oraz w samej Gminie kształtowała się następująco:

³⁵ Definicja zaczerpnięta z „Materiałów dydaktycznych Zakładu Demografii i Gerontologii Społecznej UŁ” www.demografia.uni.lodz.pl

Wykres 3 Saldo migracji ogółem na 1000 ludności – analiza porównawcza dla 2019 roku

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W roku 2019 najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w gminie wiejskiej Skierniewice, znacząco odbiegała ona od pozostałych jednostek (7,91). Wartość najniższą odnotowano dla gminy Kiernożia (-5,04). Widoczna jest różnica w wartości wskaźnika dla powiatu łowickiego (-2,94) oraz powiatu skierniewickiego (0,79), jednak należy zauważyć, że podobnie do Gminy Nieborów sytuacja kształtuje się na przekroju całego województwa łódzkiego (-1,02).

Istnieje kilka czynników determinujących ruch migracyjny społeczeństwa, zalicza się do nich:³⁶

- czynniki demograficzne, takie jak wiek, płeć i stan cywilny
- czynniki pozademograficzne: ekonomiczne, polityczne, etniczne, społeczne i kulturowe.

W strukturze wieku ludności można wyróżnić trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. w wieku od 0 do 17 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym, w tym: kobiety od 18 do 59 lat, a mężczyźni od 15 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

Osoby w wieku produkcyjnym dzielimy na dwie kategorie: osoby mobilne oraz osoby niemobilne.

Osoby mobilne charakteryzują się gotowością do podjęcia zmian w swoim życiu zawodowym, zmianą pracy, stanowiska pracy, chęcią przekwalifikowania się, nabycia nowych umiejętności.

Osoby znajdujące się w przedziale wiekowym produkcyjnym niemobilnym to osoby, które nie wykazują chęci do zmiany pracy, stanowiska pracy, nie są zainteresowane zdobyciem nowych kwalifikacji zawodowych.

³⁶ „Materiały dydaktyczne Zakładu Demografii i Gerontologii Społecznej UŁ” ww.demografia.uni.lodz.pl

Tabela 9 Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Ludność w wieku	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Przedprodukcyjnym ogółem (17 lat i mniej)	1830	1777	1759	1740	1722	1751	1736	1742	1742	1722
Produkcyjnym ogółem	5918	5887	5886	5899	5915	5870	5813	5762	5717	5611
Produkcyjnym mobilnym	3647	3628	3644	3664	3663	3626	3557	3529	3521	3449
Produkcyjnym niemobilnym	2271	2259	2242	2235	2252	2244	2256	2233	2196	2162
Poprodukcyjnym ogółem	1667	1709	1744	1759	1781	1827	1852	1886	1937	1988

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Z powyższych danych wynika, że w latach 2010 - 2019 w Gminie Nieborów obserwujemy:

- zmniejszenie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym o 108 osób,
- zmniejszenie się liczby ludności w wieku produkcyjnym o 307 osób,
- zwiększenie się liczby ludności w wieku poprodukcyjnym o 321 osób.

Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w 2019 roku przedstawiał się na następująco:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 18,5% ogółu ludności w gminie,
- ludność w wieku produkcyjnym stanowiła 60,2% ogółu ludności w gminie,
- ludność w wieku poprodukcyjnym stanowiła 21,3% ogółu ludności w gminie.

Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w liczbie osób ogółem był zatem niższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Taka sama tendencja zachodzi w powiatach łowickim i skierniewickim oraz w całym województwie łódzkim.

W Gminie Nieborów osoby w wieku produkcyjnym mobilnym w 2019 roku stanowiły 61,5% ogółu osób w wieku produkcyjnym.

Zmiany w strukturze wieku ludności (zmniejszanie się liczby dzieci i młodzieży) oraz spadek liczby zawieranych małżeństw dają podstawy do twierdzenia, że proces ten będzie postępował. Problem dotyczy większości gmin województwa łódzkiego.

W Gminie Nieborów dominuje ludność w wieku produkcyjnym obejmując 60,2% społeczeństwa, niekorzystnym zjawiskiem jest zauważalny na przestrzeni badanych lat ciągły wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym osiągając 21,33% społeczeństwa i stopniowy spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym.

Proporcje ekonomicznych grup wieku w gminach ościennych, powiatach i województwie kształtują się następująco:

Tabela 10 Ludność wg ekonomicznych grup wieku w 2019 r. – analiza porównawcza

jednostka terytorialna	ogółem	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
		liczba	udział %	liczba	udział %	Liczba	udział %
Powiat łowicki	78099	13757	17,61%	46418	59,43%	17924	22,95%
Bielawy	5325	816	15,32%	3173	59,59%	1336	25,09%
Chąśno	2907	503	17,30%	1782	61,30%	622	21,40%
Domaniewice	4650	920	19,78%	2762	59,40%	968	20,82%
Kiernozia	3366	544	16,16%	2019	59,98%	803	23,86%
Kocierzew Południowy	4204	762	18,13%	2537	60,35%	905	21,53%

jednostka terytorialna	ogółem	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
		liczba	udział %	liczba	udział %	Liczba	udział %
Łowicz (obszar wiejski)	7710	1431	18,56%	4825	62,58%	1454	18,86%
Łyszkowice	6693	1263	18,87%	4109	61,39%	1321	19,74%
Nieborów	9321	1722	18,47%	5611	60,20%	1988	21,33%
Zduny	5699	999	17,53%	3283	57,61%	1417	24,86%
Powiat skierniewicki	38174	7337	19,22%	22858	59,88%	7979	20,90%
Bolimów	4021	758	18,85%	2377	59,11%	886	22,03%
Skierniewice (gmina wiejska)	7609	1529	20,09%	4587	60,28%	1493	19,62%
Województwo łódzkie	245477	9	16,99%	1442226	58,75%	595436	24,26%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

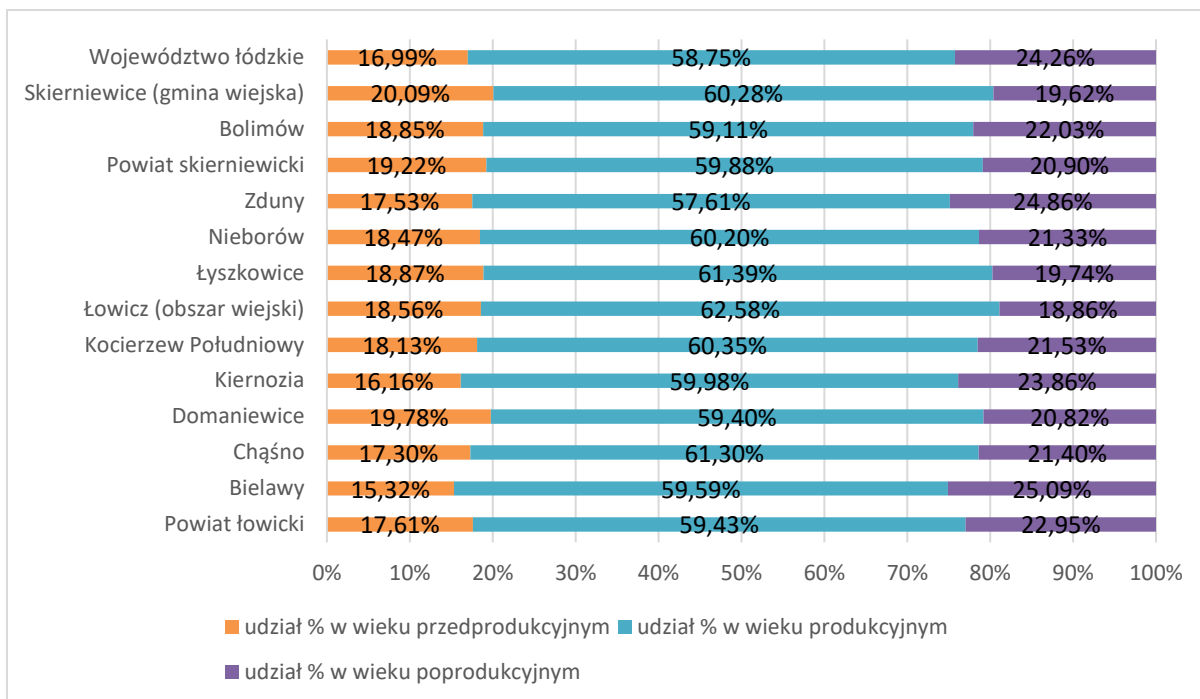
W tabeli powyżej przeanalizowano ekonomiczne grupy wieku w jednostkach terytorialnych wyłonionych do analizy porównawczej. Kolorem zielonym oznaczono wskaźniki o najwyższych, zaś kolorem niebieskim o najniższych wartościach udziału % ludności w danej grupie wieku. Stwierdza się, że:

- najwyższy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym odnotowano w gminie wiejskiej Skierniewice (20,09%), najniższy w gminie Bielawy (15,32%)
- najwyższy odsetek osób w wieku produkcyjnym odnotowano w gminie Łowicz (obszar wiejski) (62,58), najniższy w gminie Zduny (57,61%)
- najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym odnotowano w gminie Bielawy (25,09%), najniższy w gminie Łowicz (obszar wiejski) (18,86).

W Gminie Nieborów wskaźniki kształtowały się odpowiednio na poziomie: 18,47%; 60,20%; 21,33% i ich wartości były wyższe od:

- średniej dla powiatu łowickiego oraz województwa łódzkiego w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym,
- średniej dla powiatu skierniewickiego w grupie osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym.

Wykres 4 Struktura ekonomiczna ludności (udział % ludności ogółem) – analiza porównawcza dla roku 2019

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Podsumowanie:

Stan i struktura ludności w obrębie Gminy Nieborów są podobne do sytuacji, jaka panuje w obrębie województwa łódzkiego. Gmina Nieborów osiągnęła w 2019 roku najwyższą liczbę mieszkańców w porównaniu do pozostałych analizowanych gmin wiejskich powiatu łowickiego oraz gmin sąsiednich z powiatu skierniewickiego. Jednak liczba mieszkańców Gminy zmniejsza się, podobnie jak w większości analizowanych JST, również przyrost naturalny w Gminie Nieborów był ujemny (podobnie jak w pozostałych analizowanych JST).

W gminie obserwujemy również ujemne saldo migracji. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w liczbie osób ogółem był niższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Taka sama tendencja zachodzi w powiatach łowickim i skierniewickim oraz w całym województwie łódzkim.

Kolejne lata nie przedstawiają się zatem optymistycznie, jest to związane z obecną sytuacją epidemiologiczną w Polsce i na świecie. W roku 2020 zanotowano dużą umieralność ludzi z powodu wirusa SARS - Covid 19, przy jednoczesnym spadku ilości porodów. Ujemny przyrost naturalny jest zatem jednym z głównych problemów Gminy w wymiarze społecznym i gospodarczym. Problem dotyczy ogólnie całej Polski.

Prognozy GUS³⁷ wykonane w 2017 roku (na podstawie danych z lat 2013 – 2014) wskazują, iż liczba ludności zamieszkującej Gminę Nieborów będzie stopniowo wzrastać w kolejnych latach, aż do roku 2030. Są to jednak pewne przypuszczenia, które nie muszą się sprawdzić, w szczególności ze względu na rozpoczętą w 2020 roku pandemię koronawirusa Covid -19. Dane zaprognozowane na rok 2019 są przeszacowane w prognozie już o 100 osób, a niestety pandemia niesie ze sobą wysoką liczbę zgonów, może również prowadzić do zmniejszenia liczby urodzeń. Poniżej zaprezentowano prognozę

³⁷ „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030”. Prognoza ta została opracowana w oparciu o długoterminowe założenia „Prognozy ludności Polski na lata 2014-2050” oraz „Prognozy dla powiatów i miast na prawie powiatu na lata 2014-2050.”

na lata 2019 – 2030, czyli w czasie obejmującym ostatnie dane dostępne statystyczne, czas obowiązywania przedmiotowej Strategii oraz kilka kolejnych lat.

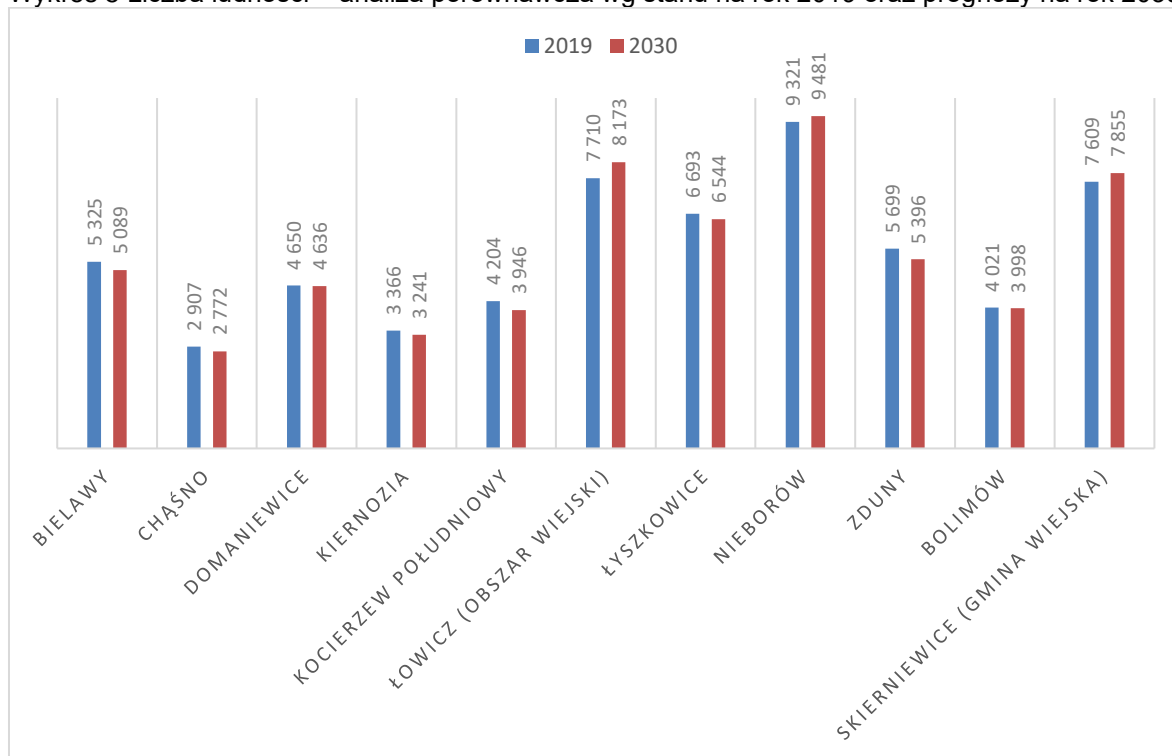
Tabela 11 Prognoza liczby ludności z 2017 roku na lata 2019 – 2030 – analiza porównawcza

Jednostka terytorialna	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Powiat łowicki												
Bielawy	5 449	5 420	5 388	5 357	5 327	5 293	5 259	5 227	5 194	5 160	5 127	5 089
Chąsno	2 900	2 886	2 874	2 863	2 852	2 842	2 830	2 817	2 806	2 795	2 784	2 772
Domaniewice	4 651	4 652	4 651	4 647	4 646	4 644	4 643	4 641	4 637	4 638	4 637	4 636
Kiernozia	3 404	3 386	3 371	3 357	3 343	3 328	3 311	3 297	3 285	3 270	3 254	3 241
Kocierzew Południowy	4 223	4 196	4 164	4 135	4 105	4 081	4 056	4 033	4 010	3 988	3 965	3 946
Łowicz (obszar wiejski)	7 765	7 796	7 831	7 868	7 906	7 943	7 982	8 021	8 061	8 103	8 139	8 173
Łyszkowice	6 657	6 644	6 631	6 620	6 608	6 599	6 590	6 576	6 568	6 560	6 552	6 544
Nieborów	9 421	9 430	9 438	9 449	9 458	9 467	9 472	9 481	9 485	9 486	9 484	9 481
Zduny	5 705	5 672	5 642	5 611	5 582	5 553	5 526	5 499	5 473	5 449	5 422	5 396
Powiat skierniewicki												
Bolimów	4 049	4 044	4 042	4 038	4 032	4 024	4 016	4 010	4 007	4 003	4 001	3 998
Skierniewice (gmina wiejska)	7 537	7 557	7 584	7 612	7 646	7 675	7 708	7 739	7 770	7 799	7 826	7 855

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Dokonano analizy porównawczej dla roku 2019 oraz 2030. W żadnej z gmin nie prognozuje się drastycznych zmian w liczbie mieszkańców. Największą zmianę przewiduje się w gminach Kocierzew Południowy oraz Łowicz (gmina wiejska) (po około 6%) liczby mieszkańców z 2019 roku. Dla Gminy Nieborów jest to wzrost rzędu 1,7%.

Wykres 5 Liczba ludności – analiza porównawcza wg stanu na rok 2019 oraz prognozy na rok 2030

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Wnioski z analizy są następujące: polityka społeczna powinna wspierać młodych rodziców, dawać możliwości rozwoju oraz stanowić wsparcie dla potrzebujących. Należy również przyjrzeć się warunkom i jakości życia mieszkańców, możliwości zatrudnienia w gminie, atrakcyjności infrastruktury społecznej i technicznej, które z pewnością mogą zachęcić do pozostania oraz osiedlenia się na obszarze gminy.

2.3.2. Warunki i jakość życia mieszkańców

Podstawowe obiekty infrastruktury społecznej wpływające na warunki i jakość życia mieszkańców Gminy Nieborów funkcjonują w mieście Łowiczu. Należą do nich: siedziba państwowej straży pożarnej, siedziby banków, samorządowe instytucje społeczne, obiekty oświaty szczebla ponad podstawowego, stadiony sportowy, sklepy, niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej.

Charakterystyczne dla struktury przestrzennej osadnictwa w Gminie Nieborów jest koncentracja zabudowy na styku lub w zbliżeniu do ważnych szlaków komunikacyjnych - kolejowych i drogowych. Wsie Bełchów, Dzierzgów, Dzierzgówek i Bobrowniki to duże jednostki osadnicze (ludne) usytuowane równoległe do linii kolejowej Łowicz – Skierniewice, a jednocześnie równoległe do doliny rzeki Skierniewki oraz na osi starego traktu "warszawskiego" Łowicz - Skierniewice - Żyrardów - Warszawa. Linia kolejowa Łowicz - Sochaczew - Warszawa skupiła wzdłuż swej trasy zabudowę osadniczą (Bednary, Mysłaków, Sypień, Karolew). W części północnej obszaru gminy zabudowa jest podporządkowana krawężniom doliny Bzury (Kompina, Potoki i Janowice, Bednary). W ośrodkach tych

nie powstały większe osiedla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Zabudowa większości wsi (z wyjątkiem osiedli zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Bobrownikach, Bełchowie, Nieborowie i Mysłakowie) rozwinęła się w formie jednostronnej lub obustronnej zabudowy przydrogowej. Zwartość zabudowy jest różna od dużej w Kompinie i Nieborowie, Bobrownikach, Dzierzgowie i Bełchowie do luźnej w Karolewie i rozproszonej w Chyleńcu³⁸.

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja):

- „w istniejącej zabudowie siedliska rolnicze stanowią nieco ponad 50% ogółu siedlisk z tendencją malejącą,
- spośród pozostałych siedlisk dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna,
- zjawisko przemieszania zabudowy o funkcjach rolniczych i mieszkaniowych jednorodzinnych występuje w większym lub mniejszym stopniu we wszystkich miejscowościach,
- w miejscowościach, Kompina, Patoki, Sypień, Piaski i Bednary Kolonia przeważa zabudowa zagrodowa,
- duży udział (45% i ponad) zabudowy jednorodzinnej występuje w Bobrownikach, Bełchowie, Dzierzgówku i Karolewie z tendencją zwyżkową,
- zabudowa we wsi Chyleniec i Michałówek jest wypierana przez zabudowę rekreacyjną i rezydencjonalną,
- większość budynków jest w dobrym stanie technicznym, budynków zdekapitalizowanych jest 17% z postępującą ich likwidacją,
- zabudowa wielorodzinna jest rozproszona w jedenastu budynkach i pięciu miejscowościach i posiada 79 mieszkań z koncentracją w Bełchowie (52 mieszkania) i Nieborowie (21 mieszkań)
- z analizy ruchu budowlanego ostatniego pięciolecia wynika dominująca pozycja budynków mieszkalnych na liście realizacji inwestycji.

W obowiązujących planach miejscowych, tereny przeznaczone pod zabudowę zagrodową z mieszkaniowo-usługową obejmowały prawie wszystkie pasma istniejącej zabudowy wzdłuż dróg. Główne osiedla zabudowy jednorodzinnej wyznaczone planem miejscowym to:

- Bełchów w większości zrealizowana zabudowa z nowymi terenami przy granicy z wsią Dzierzgówek,
- Bobrowniki - zaprzestano wydzielania działek na części terenu,
- Mysłaków-Brzozówek - w trakcie zabudowy z wyczerpaną ofertą nowych działek,
- Nieborów przy drodze do Bolimowa - zakończona realizacja,
- Nieborów przy drodze do Łowicza - w trakcie zabudowy. (...)

Na terenach gminy pogorszenie jakości życia i zdrowia ludzi może nastąpić w obszarach oddziaływania uciążliwości komunikacyjnych - drogi krajowe Nr 92 i 70, oraz linie kolejowe. Należy przyjąć, że pas terenu o szerokości od 100m do 150m licząc od krawędzi drogi krajowej Nr 92 i Nr 70 oraz pas terenu o szerokości 40m od torów kolejowych nie jest odpowiedni dla stałego przebywania ludzi. Przekroczenia emisji toksycznych spalin samochodowych, hałasu i wibracji stanowią o zagrożeniu dla zdrowia ludzi.

³⁸ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów

Pas drogowy autostrady A2 na odcinkach stycznych do zabudowy jest izolowany ekranami akustycznymi. Tereny nieizolowane są niezabudowane.

Na pozostałym obszarze nie występują czynniki obniżające jakość środowiska zamieszkania. Na pozostałych fragmentach w terenach zabudowanych nie występują elementy obniżające jakości życia i stanu zdrowia mieszkańców z wyjątkiem terenów doliny Bzury i Skierniewki gdzie warunki klimatyczne i hydrograficzne (możliwości podtopień wodami powodziowymi) stwarzają warunki negatywne dla stałego pobytu ludzi.”

Zabudowa mieszkaniowa na terenie Gminy Nieborów to głównie zabudowa zagrodowa i jednorodzinna. W 2019 roku w Gminie znajdowały się 3 053 budynki mieszkalne. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 94,3 m², natomiast na 1 osobę przypadło 31,6 m². Dla porównania – w powiecie łowickim powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 86,3 m², a na 1 osobę przypadało 31,0 m². Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w gminie nie odbiega znacząco od średniej dla powiatu łowickiego.

W powiecie łowickim w porównaniu do powiatu skierniewickiego odnotowano:

- mniejszą przeciętną powierzchnię użytkową 1 mieszkania (-6 m²)
- większą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na 1 osobę (+0,5m²)
- więcej mieszkań na 1000 mieszkańców (+28,9)

W porównaniu zaś do danych dla województwa łódzkiego odnotowano:

- większą przeciętną powierzchnię użytkową 1 mieszkania (+16,6 m²)
- większą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na 1 osobę (+0,7m²)
- mniej mieszkań na 1000 mieszkańców (-61,6)

Tabela 12 Zasoby mieszkaniowe w 2019 roku – analiza porównawcza

Jednostka terytorialna	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]	mieszkania na 1000 mieszkańców
Powiat łowicki	86,3	31,0	358,9
Bielawy	86,8	33,1	381,8
Chąsno	112,8	34,5	305,8
Domaniewice	104,9	32,3	308,4
Kiernozia	89,1	33,2	372,5
Kocierzew Południowy	106,4	31,1	292,3
Łowicz (obszar wiejski)	109,9	33,6	305,8
Łyszkowice	94,7	30,5	321,8
Nieborów	94,3	31,6	334,9
Zduny	108,6	35,5	327,3
Powiat skierniewicki	92,3	30,5	330,0
Bolimów	86,3	30,2	350,2
Skierniewice (gmina wiejska)	93,7	31,5	336,6
Województwo łódzkie	69,7	29,3	420,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W zasobach mieszkaniowych w Gminie Nieborów przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania w 2019 roku była stosunkowo duża i wynosiła 94,3 m². W porównaniu do innych JST była to przeciętna wartość wskaźnika, jednak wyższa niż średnia dla powiatu łowickiego. Wysoka przeciętna

powierzchnia użytkowa mieszkania charakterystyczna jest dla obszarów wiejskich. Im bardziej zurbanizowany teren, tym wskaźnik ten maleje.

W Gminie Nieborów z roku na rok przybywa mieszkań, zwiększa się przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oraz na 1 osobę. Coraz więcej jest również mieszkań wyposażonych w urządzenia techniczno-sanitarne. Wskazują na to dane zawarte w poniższej tabeli.

Tabela 13 Zasoby mieszkaniowe w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

ZASOBY MIESZKANIOWE		lata									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Mieszkania	mieszk.	2894	2913	2946	2966	2988	3017	3047	3068	3090	3122
Przeciętna powierzchnia użytkowa:											
1 mieszkania	m ²	90,6	90,8	91,5	91,9	92,3	92,8	93,2	93,7	94,0	94,3
na 1 osobę	m ²	27,8	28,2	28,7	29,0	29,3	29,6	30,2	30,6	30,9	31,6
Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne:											
wodociąg	mieszk.	2645	2664	2697	2718	2740	2769	2799	2820	2842	2874
ustęp splukiwany	mieszk.	2533	2552	2585	2606	2628	2657	2687	2708	2730	2762
łazienka	mieszk.	2396	2415	2448	2468	2490	2519	2549	2570	2592	2624
centralne ogrzewanie	mieszk.	2102	2121	2154	2174	2196	2225	2255	2276	2298	2330

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Warunki życia mieszkańców w gminie są dobre, większość mieszkań jest wyposażonych we wskazane instalacje techniczno-sanitarne, dostrzegalne są jednak braki w sieci kanalizacyjnej. Jest to bardzo dobra informacja, ponieważ od ww. instalacji zależy poziom higieny mieszkańców, ich kondycja zdrowotna, ale również stan środowiska naturalnego.

Jakość życia mieszkańców uzależniona jest również od infrastruktury sportu i rekreacji. Mogą one bowiem służyć wypełnieniu czasu wolnego mieszkańców, w tym głównie dzieci i młodzieży. Jak zapisano w Raporcie o stanie z gminy na 2019 rok: „Gmina Nieborów podejmuje działania polegające na upowszechnianiu kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży, osób dorosłych, zwiększeniu aktywności fizycznej i świadomości społecznej o potrzebie aktywności ruchowej w każdym wieku. Gmina Nieborów finansuje również w formie dotacji celowej realizację przedsięwzięć z zakresu sportu przez kluby i stowarzyszenia sportowe.

Wszystkie szkoły z terenu gminy wyposażone są w sale gimnastyczne. Dodatkowo przy szkołach w Dzierzgowku i Bednarach powstały boiska o nawierzchni sztucznej w ramach programu "Moje Boisko-Orlik 2012". Ponadto przy szkole w Nieborowie udało się wybudować boisko trawiaste w roku 2019 przy udziale środków z funduszu sołeckiego.

W miejscowościach Bednary, Bełchów i Bobrowniki zlokalizowane są boiska do piłki nożnej, na których trenują zawodnicy Ludowych Klubów Sportowych z tych miejscowości.

Jednak największy i najlepiej wyposażony obiekt sportowy znajduje się w Nieborowie. Oprócz boiska piłkarskiego z trybunami i zapleczem, posiada on również boisko treningowe z nawierzchnią sztuczną, boisko wielofunkcyjne oraz kort tenisowy. Na obiekcie tym trenują zawodnicy, obecnie czwarto ligowego zespołu "Orzeł" Nieborów.

Na obszarze Gminy Nieborów działa wiele organizacji sportowych, które po rozstrzygnięciu konkursu ofert, realizują zadania publiczne w zakresie upowszechniania kultury fizycznej i sportu. Organizacje zrzeszają dzieci, młodzież i dorosłych.” Pomimo tych działań, w gminie nadal dostrzegalne są braki w infrastrukturze sportowej.

Na jakość życia mieszkańców wpływa również poziom bezpieczeństwa publicznego. W powiecie łowickim działają Centra Reagowania Kryzysowego, które powołane są do zbierania informacji o zagrożeniach, ich przetwarzania i reagowania na występujące zagrożenia, co pozwala na racjonalizację wykorzystania wszystkich podmiotów działających w sferze ładu, porządku i bezpieczeństwa oraz prowadzenia akcji ratunkowych.

Zgodnie z Raportem o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok:

„Na terenie działania Gminy Nieborów zarejestrowanych jest 11 jednostek OSP, w tym:

- 10 jednostek typu S – wyposażonych w pojazdy pożarnicze oraz
- jedna typu M – wyposażona w motopompę.

Trzy jednostki włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo- Gaśniczego – tj. OSP Nieborów, Bednary i Dzierzgów z dniem 14 grudnia 2018 roku.

Ogółem jednostki OSP zrzeszają: 540 członków, w tym:

- członków zwyczajnych: 511, w tym: mężczyzn – 412, kobiet - 99
- członków wspierających – 8,
- członków honorowych – 21.

129 członków zwyczajnych (mężczyzn) mogących brać bezpośredni udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych.

Przy OSP działa 5 Kobięcych Drużyny Pożarniczych liczących łącznie 54 członkinie (tj. Bednary-Kolonia, Bobrowniki, Mysłaków, Nieborów, Sypień), a także 4 Młodzieżowe Drużyny Pożarniczych w tym chłopców 30, dziewcząt 6.

Przy Ochotniczej Straży Pożarnej w Bełchowie działa Orkiestra Strażacka, zrzeszająca 30 członków.

Wszystkie jednostki OSP posiadają warunki lokalowe do prowadzenia swojej działalności.

W 2019 roku prowadzone były remonty w:

- OSP w Bobrownikach – utwardzenie terenu przy OSP oraz wykonanie naprawy schodów wejściowych do świetlicy w budynku remizy.

Remont strażnic prowadzony był ze środków budżetu Gminy Nieborów przy pomocy własnych środków finansowych straży.

Wyposażenie jednostek w pojazdy pożarnicze i sprzęt silnikowy

Aktualnie jednostki OSP na terenie Gminy dysponują 21 specjalnymi samochodami pożarniczym, w tym:

- 4 ciężkimi samochodami ratowniczo-gaśniczymi,
- 8 średnimi samochodami ratowniczo-gaśniczymi,
- 7 lekkimi samochodami pożarniczymi ratowniczo-gaśniczymi oraz

- 2 samochodami specjalnymi: lekkimi ratownictwa technicznego i samochodem specjalnym lekkim ratownictwa wodnego.

Tabela 14 Udział poszczególnych jednostek OSP w działaniach ratowniczych w latach 2014 -2019

Lp.	Jednostka OSP	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.	Bednary	21	36	27	37	37	46
2.	Bednary -Kol	3	12	1	1	2	1
3.	Bełchów	6	20	7	4	7	2
4.	Bobrowniki	16	52	22	26	18	18
5.	Kompina	4	6	6	11	14	6
6.	Mysłaków	11	39	7	13	9	5
7.	Nieborów	56	116	93	75	101	76
8.	Patoki	-	-	-	-	-	-
9.	Piaski	-	-	-	-	-	-
10.	Dzierzgow	9	36	19	22	42	125
11.	Sypień	-	1	-	-	3	-
Razem:		126	318	182	189	233	279

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za rok 2019

Współpraca z Policją

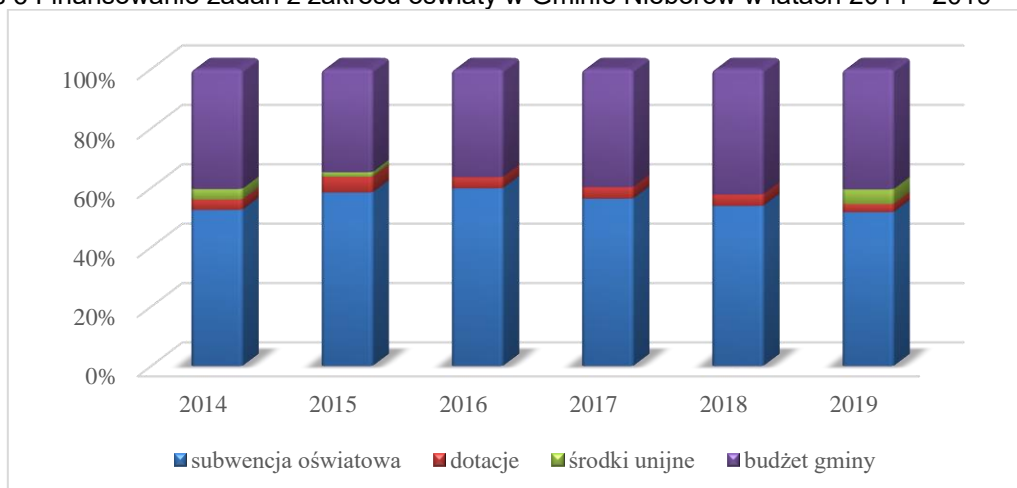
Gmina Nieborów wspiera działania prewencyjne podejmowane przez Komendę Powiatową Policji w Łowiczu.

Od 2018 roku na terenie Gminy Nieborów funkcjonuje komisariat policji. Obejmuje on swoim działaniem dwie największe ludnościowo w powiecie łowickim Gminy Nieborów i Łyszkowice. Gmina Nieborów wsparła funkcjonowanie komisariatu użyczając wynajęte lokale użytkowe na potrzeby komisariatu, co wiązało się wydatkowaniem środków z budżetu Gminy na poziomie 18 507,28 zł.

2.3.3. Oświata i edukacja

Według Raportu o stanie Gminy Nieborów za rok 2019 system oświaty w Gminie Nieborów działa na wysokim poziomie. Wydatki budżetowe na oświatę i wychowanie (obejmujące przedszkola, szkoły podstawowe, do 31 sierpnia 2019 r.) stanowiły w roku 2019 około 33% łącznych wydatków budżetu Gminy Nieborów i wzrosły w porównaniu do roku 2018 o 1 559 838,95 zł, tj. 11%. W roku 2019 ponownie jednym ze źródeł finansowania oświaty były środki unijne – program „Równamy w górę”.

Wykres 6 Finansowanie zadań z zakresu oświaty w Gminie Nieborów w latach 2014 - 2019

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

W placówkach przedszkolnych i szkolnych zatrudnionych jest ponad 150 nauczycieli, którzy nieustannie podnoszą swoje kwalifikacje. 67% nauczycieli uzyskało stopień nauczyciela dyplomowanego, a 20% stopień nauczyciela mianowanego.

Przedszkola

Na terenie Gminy Nieborów funkcjonują 2 przedszkola i 4 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych. Ostatnie lata to czas intensywnego rozwoju usług edukacyjno-wychowawczych w Gminie Nieborów. W latach 2016 - 2019 działalność prowadziło niepubliczne przedszkole „WIDNOKRĄG” w Michałowku, którego nie uwzględniono już w tabeli poniżej.

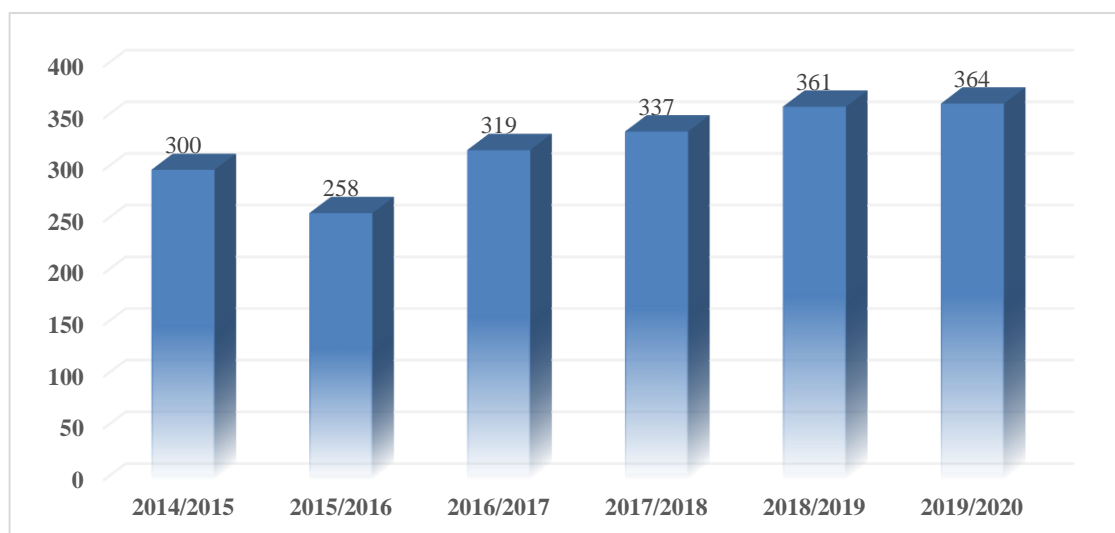
Tabela 15 Przedszkola i oddziały przedszkolne w Gminie Nieborów w 2019 roku

Nazwa placówki	Organ prowadzący	Statut
Przedszkola		
Przedszkole w Bełchowie	Gmina Nieborów	przedszkole publiczne
Przedszkole w Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie		
Oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych		
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Bednarach	Gmina Nieborów	oddział publiczny
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Władysława Broniewskiego w Bełchowie		
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Leokadii Ostrowskiej w Bobrownikach		
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Mysłakowie		

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Liczba dzieci w przedszkolach na terenie Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019 systematycznie wzrasta. W roku szkolnym 2014/2015 do przedszkoli na terenie gminy uczęszczało 300 dzieci, w 2019/2020 –364 (wzrost o 20%).

Wykres 7 Liczba dzieci w placówkach przedszkolnych w Gminie Nieborów w latach 2014 - 2020

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Szkoły podstawowe i gimnazja

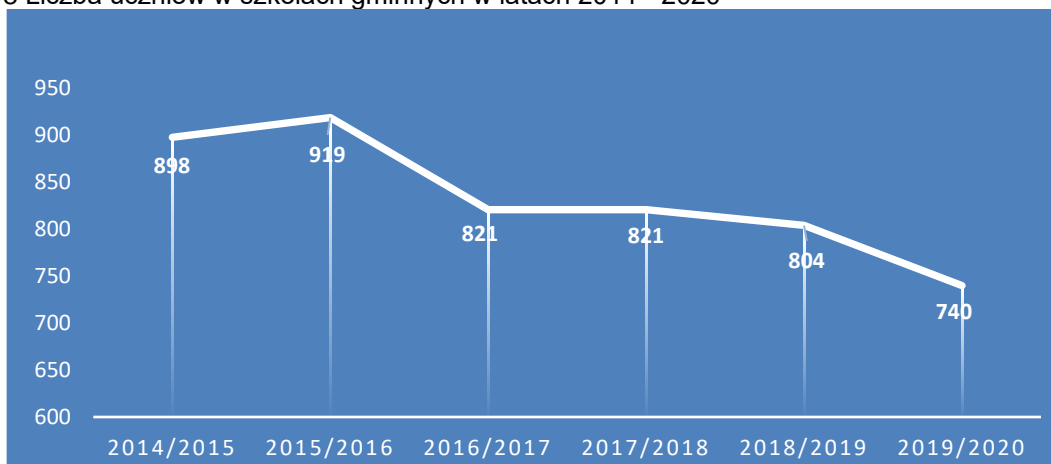
Gmina Nieborów prowadzi 6 szkół podstawowych i 2 gimnazja (do 31 sierpnia 2019 r.):

- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Bednarach
- Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Bełchowie
- Szkoła Podstawowa im. Leokadii Ostrowskiej w Bobrownikach
- Szkoła Podstawowa w Dzierzgówku
- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Mysłakowie
- Szkoła Podstawowa w Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie
- Gimnazjum nr 1 w Kompinie (do 31 sierpnia 2019 r.)
- Gimnazjum nr 2 w Dzierzgówku (do 31 sierpnia 2019 r.).

Liczba uczniów

W latach 2014 - 2019 liczba uczniów w szkołach zmieniała się, jednak w ostatnich latach widoczna jest wyraźna tendencja spadkowa. W roku szkolnym 2014/2015 do szkół uczęszczało 898 uczniów, w roku szkolnym 2018/2019 - 804 uczniów, a w roku szkolnym 2019/2020 już tylko 740 uczniów.

Wykres 8 Liczba uczniów w szkołach gminnych w latach 2014 - 2020

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Wyniki nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjach na obszarze Gminy Nieborów utrzymują się na poziomie dobrym. Wyniki testów kompetencji szóstoklasistów oraz gimnazjalistów kończących szkoły są porównywalne z poziomem województwa.

Wójt Gminy Nieborów przyznaje stypendium uzdolnionym uczniom. Stypendium o wartości od 200,00 do 550,00 zł otrzymuje się jednorazowo. Za rok szkolny 2014 /2015 stypendium otrzymało 44 uczniów, za rok szkolny 2015 /2016 - 28 uczniów, za rok szkolny 2016/2017 - 24 uczniów, za rok szkolny 2017/2018 - 46 uczniów, za rok szkolny 2018/2019 - 79 uczniów.

Gimnazja

Z dniem 31.08.20219 roku zakończyły działalność gimnazja, w związku z tym Gmina Nieborów w dniu 01.09.2019 r., zobligowana była do zagospodarowania nieruchomości zabudowanej budynkiem byłego Gimnazjum nr 1 w Kompinie przy Al. Legionów Polskich 8 oraz budynkiem po byłym Gimnazjum nr 2 w miejscowości Dzierzgówek w Dzierzgówku 15, 99-418 Bełchów.

W dniu 29 listopada 2019 r. Gmina Nieborów wynajęła część pomieszczeń budynku po Gimnazjum nr 1 w Kompinie **Stowarzyszeniu „Od Juniora do Seniora”** z siedzibą w Łowiczu, ul. Małszyce 9. Umowa została zawarta na czas określony 4 lat od 01.12.2019 r., z przeznaczeniem na prowadzenie działalności zgodne z celem działania ww. organizacji. W najem oddano część pomieszczeń o powierzchni 1223 m2 z ogólnej powierzchni budynku, z wyłączeniem sali gimnastycznej i pomieszczeń do niej przynależnych.

Gmina Nieborów wynajmowała salę gimnastyczną na tzw. godziny, dla zorganizowanych grup na zajęcia sportowe. Środki finansowe zgromadzone za wynajem sali gimnastycznej przeznaczone były na bieżącą eksploatację budynku, zakup środków czystości, itp.

Część budynku po Gimnazjum nr 2 w Dzierzgówku została zaadaptowana przez Szkołę Podstawową w Dzierzgówku, natomiast część o powierzchni 199,17 m2 zaadaptowana została na pierwszy **Żłobek Gminny** w ramach inwestycji realizowanej przez Gminę Nieborów pod nazwą „Utworzenie w 2019 r. nowych miejsc opieki dla 16 dzieci w żłobku w Dzierzgówku, Dzierzgówek 15, 99-418 Bełchów -

Przebudowa ze zmianą sposobu użytkowania części pomieszczeń po Gimnazjum nr 2 w Dzierzgówku na żłobek wraz z budową podjazdu dla osób niepełnosprawnych³⁹.

Sport⁴⁰

Gmina Nieborów przedstawia szeroką ofertę dla osób chcących zająć się sportem i aktywnie spędzać swój wolny czas. Na terenie gminy jest dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa. Działa tu wiele klubów, w których swój talent i umiejętności doskonali zarówno dzieci jak i młodzież czy dorośli, przez co Gmina Nieborów może się poszczycić wieloma osiągnięciami sportowymi zawodników trenujących na jej terenie.

Wszystkie szkoły z terenu gminy wyposażone są w sale gimnastyczne. Dodatkowo przy szkołach w Dzierzgówku i Bednarach powstały boiska o nawierzchni sztucznej w ramach programu "Moje Boisko-Orlik 2012". W miejscowościach Bednary, Bełchów i Bobrowniki zlokalizowane są boiska do piłki nożnej, na których trenują zawodnicy Ludowych Klubów Sportowych z tych miejscowości.

Jednak największy i najlepiej wyposażony obiekt sportowy znajduje się w Nieborowie. Oprócz boiska piłkarskiego z trybunami i zapleczem, posiada on również boisko treningowe z nawierzchnią sztuczną, boisko wielofunkcyjne oraz kort tenisowy. Na obiekcie tym trenują zawodnicy, obecnie czwarto ligowego zespołu "Orzeł" Nieborów.

Podsumowanie:

Gmina zмага się od wielu lat z problemami społecznymi i gospodarczymi. Gmina oddalona jest od aglomeracji łódzkiej co powoduje, że zewnętrzna oferta edukacyjna, kulturalna, sportowa jest niezwykle uboga. Realizacja programu nauczania jest trudna. Chodzi głównie o kompetencje kluczowe. Lekcje informatyki, fizyki, matematyki prowadzone są metodami tradycyjnymi, co negatywnie wpływa na rozwój młodego człowieka. Są to przedmioty niezwykle trudne, nieciekawe dla wielu osób. Konieczne staje się wprowadzenie elementów pracy w grupie, eksperymentów, innowacji. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż na terenie wiejskim nie istnieje oferta zajęć dodatkowych organizowanych poza obiektem szkoły. Dzieci skazane są więc tylko na edukację w szkole.

Innym czynnikiem, na który należy wrócić uwagę jest bardzo mały odsetek młodzieży który kontynuuje naukę w uczelniach wyższych – szczególnie technicznych. Ma na to wpływ mała promocja nauk ścisłych już na etapie szkoły podstawowej. Dlatego też konieczne staje się wprowadzenie kompetencji kluczowych już na etapie nauczania w szkole podstawowej. Chodzi głównie o informatykę, programowanie, fizykę, matematykę. Wdrożyć należy również systemy pracy w grupie oraz kreować zdolności do łączenia wszystkich przedmiotów w celu rozwiązywania problemów.

Gmina Nieborów wdraża system optymalizacji rozmieszczenia placówek edukacyjnych wraz z poprawą jakości kształcenia i dostosowania go do potrzeb w regionie, kraju i UE. Należy wskazać, że dzieci z terenu wiejskiego Gminy Nieborów nie miały dostępu do edukacji na takim poziomie jak dzieci w większych aglomeracjach łódzkich. O ile sama jakość edukacji podstawowej (zgodnie z programem nauczania) jest bardzo dobra, to na terenie wiejskim istnieją niedobory jeśli chodzi o infrastrukturę

³⁹ Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

⁴⁰www.nieborow.pl/118,sport

kulturalną, sportową itp. Brakuje instytucji i możliwości poszerzania procesu kształcenia w instytucjach towarzyszących. Fakt ten zauważony został w Strategii Województwa Łódzkiego, gdzie wskazuje się na proces peryferyzacji edukacji na terenach wiejskich. Rodzice w rodzinach zamożniejszych mają możliwość dowozu dzieci do Łowicza, Łodzi czy Warszawy, aby uzupełniać proces kształcenia. Jednak w Gminie Nieborów dominują rodziny o niskich lub bardzo niskich dochodach. Wsparcie musi być więc udzielone przez władze Gminy, Powiatu, Województwa.

2.3.4. Opieka zdrowotna

W Gminie Nieborów funkcjonują 2 przychodnie. W 2019 roku w przychodniach udzielono 25 377 porad. Mieszkańcy mają dostęp do 1 apteki ogólnodostępnej.⁴¹ Opieka szpitalna dostępna jest dla mieszkańców w Łowiczu w Zespole Opieki Zdrowotnej w Łowiczu, który mieści się przy ulicy Ułańskiej. W Gminie organizowane są badania profilaktyczne, m.in. mammografia.

2.3.5. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia

Efektywna realizacja usług społecznych i ich sprawne funkcjonowanie wymaga dopasowania oraz dostosowania działań z wielu obszarów do rzeczywistych potrzeb mieszkańców gminy. Usługi społeczne w Gminie Nieborów przyczyniają się do zwalczania dyskryminacji, zapewnienia równości płci, poprawy warunków życia, tworzenia równych szans dla wszystkich i uczestnictwa w życiu społecznym.

Na terenie Gminy Nieborów pomoc społeczną realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który jest jednostką organizacyjną Gminy Nieborów powołaną na podstawie Uchwały Nr XIII/35/90 Gminnej Rady Narodowej w Nieborowie z dnia 9 kwietnia 1990 r., w sprawie utworzenia Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nieborowie. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje zadania pomocy społecznej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593 z póź. zm.). Poprzez bezpośrednie wsparcie finansowe, rzeczowe, usługowe pomoc społeczna umożliwia osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Podstawowe zadania pomocy społecznej to przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń, praca socjalna, rozwijanie nowych form pomocy społecznej i samopomocy. Pomocy udziela się osobom i rodzinom m.in. z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, niepełnosprawności, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa. Pomoc polega również na realizowaniu programów polegających na wsparciu seniorów oraz zatrudnianiu asystentów rodzin oraz osób niepełnosprawnych.

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

W 2019 roku w Gminie Nieborów 87 gospodarstw domowych korzystało ze środowiskowej pomocy społecznej. Liczba osób korzystających z tego rodzaju wsparcia wyniosła 179 osób, stanowiących 1,9% ludności gminy ogółem.

Tabela 16 Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	113	113	127	141	122	112	110	102	86	87
poniżej kryterium dochodowego	96	86	107	126	106	98	94	83	67	68
powyżej kryterium dochodowego	17	27	20	15	16	14	16	19	19	19

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

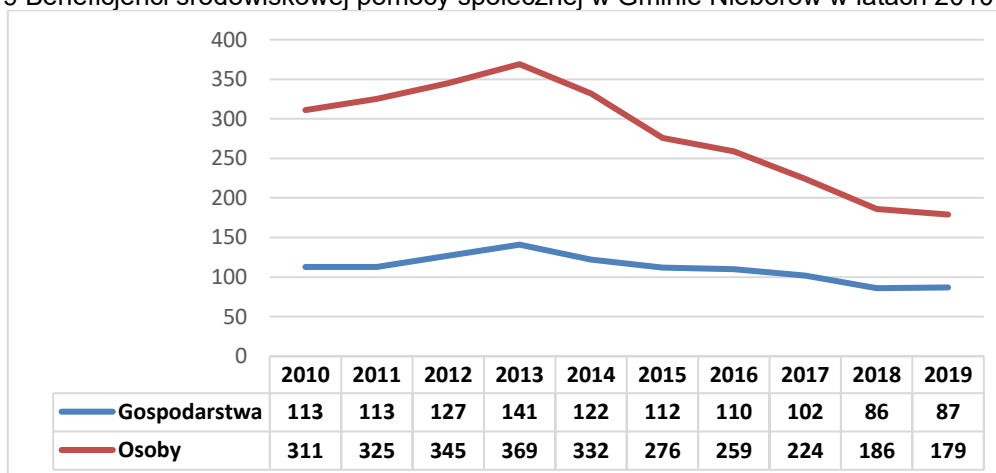
Tabela 17 Ilość osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	311	325	345	369	332	276	259	224	186	179
poniżej kryterium dochodowego	266	245	296	326	278	237	212	173	136	129
powyżej kryterium dochodowego	45	80	49	43	54	39	47	51	50	50

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Na przestrzeni badanych lat w Gminie Nieborów zauważalny jest stały spadek liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2019 roku wskaźnik ten kształtował się na poziomie 87 gospodarstw i był niższy w stosunku do roku 2010 o 26 gospodarstw. Nastąpił więc spadek wskaźnika o 23%. Maleje również liczba osób korzystających ze wsparcia w stosunku do roku 2010 wskaźnik ten zmniejszył się o 132 osoby – czyli 42%.

Wykres 9 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W gminach poddanych analizie, gminą w której wskaźnik - udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w % był najwyższy była gmina Bielawy (5,1%). Najniższy wskaźnik był w Gminie Nieborów i kształtował się na poziomie (1,9%). W porównaniu z pozostałymi gminami, w Gminie Nieborów analizowany wskaźnik kształtuje się na najniższym poziomie.

Tabela 18 Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w 2019 roku – analiza porównawcza

Jednostka terytorialna	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w %
powiat łowicki	1303	2801	3,6
gminy:			
Łowicz (gmina miejska)	671	1372	4,8
Bielawy	124	275	5,1
Chąśno	46	90	3,1
Domaniewice	68	158	3,4
Kiernozia	51	150	4,5
Kocierzew Południowy	41	109	2,6
Łowicz	58	158	2,0
Łyszkowice	99	217	3,2
Nieborów	87	179	1,9
Zduny	62	116	2,0

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W ramach wydatków z budżetów Gminy poniżej przedstawiono te, na które przeznaczony jest największy budżet. Dominuje tutaj oświata i wychowanie (ok. 32,05%), następnie transport i łączność (ok. 14,29%), kolejno administracja publiczna (8,30%), gospodarka komunalna i ochrona środowiska (ok. 4,51%), oraz pomoc społeczna (ok. 1,25%).

Tabela 19 Wydatki z budżetu Gminy Nieborów w roku 2019 (w zł)

wydatki z budżetu gminy ogółem	46 853 439,31
administracja publiczna	3 886 759,37
oświata i wychowanie	15 014 985,33
pomoc społeczna	586 025,34
gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2 114 885,06
transport i łączność	6 697 193,47

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Tabela poniżej przedstawia kształtowanie się wydatków ponoszonych na pomoc społeczną, począwszy od 2014 roku. Kwota ta generalnie ulega zmniejszeniu, poza rokiem 2016 w którym to udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem wyniósł aż 25,14%. W 2019 roku na pomoc społeczną przeznaczono 1,25% wydatków z budżetu gminy Dane te świadczą o polepszającej się sytuacji na gruncie społecznym.

Tabela 20 Udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem w Gminie Nieborów w latach 2014 - 2019

rok	wydatki z budżetu gminy ogółem	wydatki na pomoc społeczną	udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem
2014	25 379 103,73	2 320 778,10	9,14%
2015	24 338 579,46	2 449 845,78	10,07%
2016	29 640 152,51	7 451 086,01	25,14%
2017	33 488 779,62	610 606,80	1,82%
2018	37 438 235,09	641 603,60	1,71%
2019	46 853 439,31	586 025,34	1,25%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Poniżej zaprezentowano dane służące do wykonania analizy porównawczej za rok 2019. W tym celu zaprezentowano jak wyżej: wydatki ogółem, wydatki na pomoc społeczną oraz udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem [%]. Ostatni wskaźnik pokazuje zróżnicowanie w realizowanych wydatków wśród JST. Kolorem żółtym oznaczono wartość najniższą (1,25% gmina Zduny) zaś niebieskim najwyższą (4,92% powiat łowicki, wśród analizowanych gmin najwyższą wartość odnotowano w gminie Chaśno 4,53%). Wskaźnik dla Gminy Nieborów (2,49%) wskazuje na wartość przeciętną dla analizowanych JST, jest niższy od wskaźnika dla powiatów łowickiego (4,92%) i skierniewickiego (2,57%), a także dla województwa łódzkiego (4,44%).

Tabela 21 Wydatki ogółem oraz na pomoc społeczną, udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem – analiza porównawcza w 2019 roku

Jednostka terytorialna	Wydatki ogółem	wydatki na pomoc społeczną	udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem
Powiat łowicki	401 209 933,39	13 273 852,21	4,92%
Bielawy	24 645 628,85	1 116 409,06	3,31%
Chaśno	14 469 359,96	308 524,21	4,53%
Domaniewice	22 182 637,98	606 118,04	2,13%
Kiernożia	18 127 202,67	498 768,14	2,73%
Kocierzew Południowy	19 090 895,75	452 008,15	2,75%
Łowicz (obszar wiejski)	43 826 093,73	611 515,95	2,37%
Łyszkowice	34 868 407,57	867 967,55	1,40%
Nieborów	46 853 439,31	586 025,34	2,49%
Zduny	24 437 708,38	627 924,37	1,25%
Powiat skierniewicki	200 262 165,32	5 724 431,61	2,57%
Bolimów	18 532 526,00	625 139,07	2,86%
Skierniewice (gmina wiejska)	40 438 272,18	1 797 331,82	3,37%
Województwo łódzkie	8 759 066 976,85	430 988 204,60	4,44%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Grupami wymagającymi największego wsparcia w gminie są osoby bezrobotne i niepełnosprawne. Choć liczbą osób bezrobotnych w gminie w badanym okresie przejawia tendencję malejącą to analizując jednak dane dla powiatu łowickiego należy wyciągnąć wnioski, iż problem ten występuje również w Gminie Nieborów. W powiecie największy odsetek osób bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych - według danych z 2019 roku - stanowią osoby w przedziale wiekowym: 45 lat i więcej – 41,1%, a znaczącym problemem powiatu jest długotrwale bezrobocie. Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, osoby które pozostają bez pracy dłużej niż rok stanowią 43,2%. Odnosząc ten wskaźnik

do procenta ludności aktywnej zawodowo wynosi on 2,0%. Niepokojący jest wskaźnik - bezrobotni w wieku 55-64 lat pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok w bezrobotnych w wieku 55-64 lat ogółem, który wynosi 61,2%. Należy więc zaktywizować osoby bezrobotne zwłaszcza powyżej 45 roku życia, długotrwale bezrobotne, organizować szkolenia oraz kursy podnoszące kwalifikacje zawodowe lub przekwalifikujące. Osoby długotrwale bezrobotne należy dodatkowo wspierać poprzez rozmowę np. z psychologiem, czy doradcą zawodowym. Jest to grupa, której szczególnie trudno odnaleźć się na rynku pracy – właśnie ze względu na bardzo długą przerwę w jej wykonywaniu. Do osób długotrwale bezrobotnych zaliczają się również te, które po prostu nie chcą pracować, przywykły do sytuacji, nie chcą zmian, nie oczekują od życia niczego więcej.

Kolejną grupą wymagającą wsparcia są osoby niepełnosprawne, którym chyba najtrudniej odnaleźć się w rzeczywistości i którym najtrudniej znaleźć pracę. Pracodawcy wolą przyjąć osobę pełnosprawną, z którą wg. nich łatwiej będzie im współpracować. Według informacji zawartych w dokumencie „Powiatowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2014 – 2020”, przyjętego uchwałą Rady Powiatu Łowickiego nr. 211/341/2014 w dniu 26 marca 2014 roku - według Narodowego Spisu Powszechnego w powiecie łowickim mieszkało 11 177 osób niepełnosprawnych. Według danych GUS dla powiatu łowickiego w Powiatowym Urzędzie Pracy zarejestrowane były w 2019 roku 103 osoby niepełnosprawne z tego tylko 6 miało prawo do zasiłku. Do osób niepełnosprawnych skierowana była tylko 1 oferta pracy. Niełatwo jest przedsiębiorcom przekonać się do osób niepełnosprawnych, wiążą z tym utrudnienia w pracy, konieczność wprowadzania zmian. Bardzo często jest to problem bardziej natury psychologicznej, niż technicznej. Obserwując statystyki można zauważyć, że osoby niepełnosprawne dłużej poszukują pracy, co wynika m.in. z zapisów powyżej. Jednak nie tylko kwestia aktywności na rynku pracy jest problemem, osobom niepełnosprawnym bardzo trudno jest funkcjonować w świecie, który nie jest przystosowany do ich potrzeb, w otoczeniu, które utrudnia im wykonywanie podstawowych, najprostszych wydawałoby się czynności. Konieczne jest zatem wyrównywanie szans tych osób w życiu codziennym, wprowadzanie rozwiązań technologicznych i technicznych, które ułatwią im chociażby przemieszczanie się, czy też możliwość korzystania z dostępnych miejsc rekreacji i kultury. Należy pamiętać, że niepełnosprawność nie jest problemem tylko i wyłącznie osób dotkniętych nią bezpośrednio. Bardzo często jest to obciążenie dla całej rodziny, ponieważ wiąże się z ograniczeniem dochodów, a także opieką nad niepełnosprawnym członkiem rodziny.

2.3.6. Rynek pracy

Poniżej przedstawiono dane obrazujące sytuację na rynku pracy w Gminie Nieborów. Analizę rozpoczęto od przedstawienia danych statystycznych dotyczących liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych.

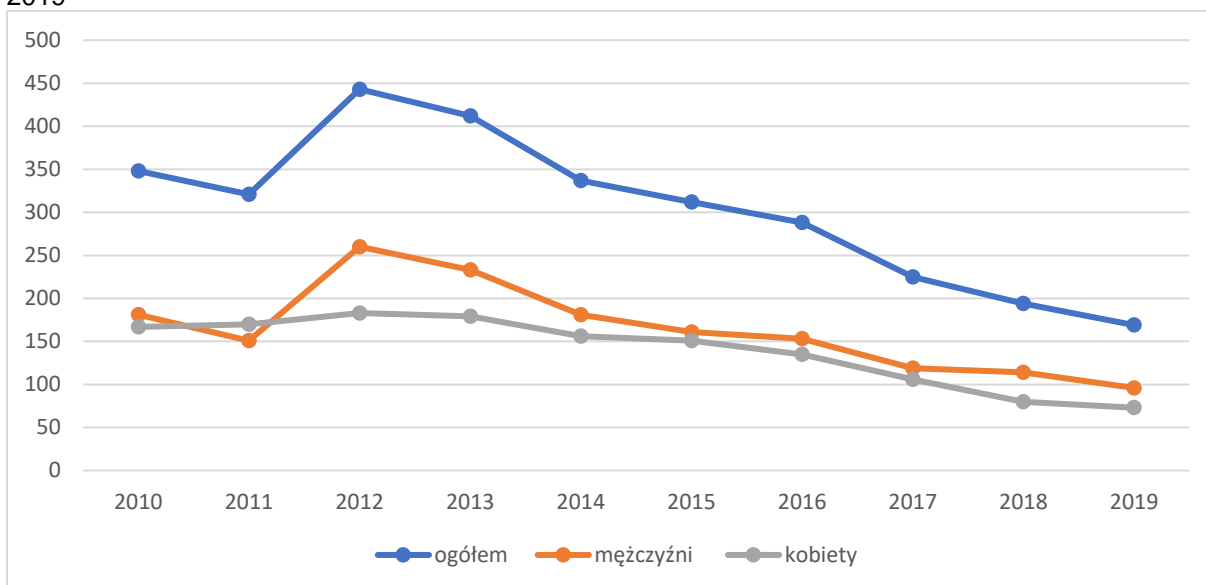
Rok 2012 stał się rokiem przełomowym, od tego momentu liczba bezrobotnych w Gminie Nieborów zaczęła się zmniejszać. 2019 rok pokazuje spadek bezrobocia w gminie do 169 zarejestrowanych bezrobotnych, czyli o 179 osób mniej niż w roku 2010.

Tabela 22 Bezrobotni zarejestrowani z obszaru Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019

Bezrobotni zarejestrowani z podziałem na płeć										
lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	348	321	443	412	337	312	288	225	194	169
mężczyźni	181	151	260	233	181	161	153	119	114	96
kobiety	167	170	183	179	156	151	135	106	80	73
udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)										
lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	5,9	5,5	7,5	7,0	5,7	5,3	5,0	3,9	3,4	3,0
mężczyźni	5,8	4,8	8,3	7,4	5,7	5,1	4,9	3,9	3,8	3,2
kobiety	6,0	6,2	6,7	6,5	5,7	5,5	5,0	3,9	3,0	2,8

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Wykres 10 Bezrobotni zarejestrowani z obszaru Gminy Nieborów z podziałem na płeć w latach 2010 - 2019

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W 2019 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Nieborów wyniósł 3% (wskaźnik dla powiatu łowickiego wyniósł 3,3%, dla powiatu skierniewickiego 2,6%, zaś dla województwa łódzkiego 4,1%), przy czym w podziale na płeć dominowali mężczyźni, wskaźnik wyniósł 3,2%.

Tabela 23 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w latach 2010 – 2019 – analiza porównawcza

gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Powiat łowicki	6,5	6,0	7,1	7,2	6,3	5,8	5,1	4,1	3,9	3,3
Bielawy	5,8	5,6	5,9	6,7	7,0	5,7	5,1	3,8	3,7	2,8
Chąśno	5,1	5,5	5,6	6,1	5,9	4,2	4,4	3,9	3,6	3,2
Domaniewice	5,5	5,2	7,3	6,4	5,4	6,0	4,1	3,0	3,1	3,1
Kiernoza	4,3	4,9	5,7	5,7	5,7	5,0	5,3	3,2	3,1	2,4
Kocierzew Południowy	4,4	3,2	4,7	4,9	3,8	2,9	3,1	2,3	2,3	1,8
Łowicz (obszar wiejski)	6,7	5,1	6,5	6,5	5,2	4,9	4,6	3,5	3,3	2,9
Łyszkowice	6,4	6,1	8,0	7,6	6,0	5,5	4,5	3,8	3,6	3,1
Nieborów	5,9	5,5	7,5	7,0	5,7	5,3	5,0	3,9	3,4	3,0

gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zduny	6,4	5,0	6,0	6,2	5,7	5,5	4,5	3,3	2,9	2,6
Powiat skierniewicki	5,1	5,4	6,1	6,0	4,9	4,3	3,3	2,9	2,7	2,6
Bolimów	5,3	4,7	5,1	5,3	4,2	3,1	2,9	2,2	2,1	2,2
Skierniewice (gmina wiejska)	6,3	6,9	7,4	8,3	6,1	5,4	4,8	4,3	3,7	3,7
Województwo łódzkie	8,1	8,6	9,5	9,7	8,1	7,2	6,0	4,9	4,5	4,1

Źródło: Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, opracowanie własne

W zestawieniu Gminy Nieborów z pobliskimi jej gminami widzimy, że wartości obrazujące udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym dla gminy są wartościami pośrednimi. W tabeli powyżej zaznaczono wartości najniższe (kolor niebieski) oraz wartości najwyższe (kolor żółty) w poszczególnych latach dla każdej z gmin, oraz dla powiatu łowickiego i województwa łódzkiego. Poziom bezrobocie w Gminie Nieborów nie odbiega zatem od sytuacji w pobliskich gminach. W badanym okresie referencyjnym wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym przyjmuje niższe wartości od średniej dla powiatu łowickiego i województwa łódzkiego, tylko w roku 2012 był wyższy od wartości odnotowanej dla powiatu.

Należy zwrócić uwagę na bezrobocie wśród kobiet, ponieważ jest to grupa bardziej podatna na bezrobocie długotrwałe. Swoją specyfikę bezrobocie kobiet zawdzięcza silnemu oddziaływaniu przesłanek natury społeczno-kulturowej, związanych z istnieniem zestawów ról społecznych tradycyjnie przypisywanych poszczególnym płciom. Wspomniane zestawy ról determinują sfery aktywności, w jakich określone osoby mogą się realizować bez narażania się na przejawy społecznej dezaprobaty. Patrząc z perspektywy historycznej możemy zauważyć, że ta tendencja w kierunku podziału pracy względem płci okazuje się niezmiernie trwała i pomimo proegalitarnych działań współczesnych społeczeństw we wszystkich niemal wymiarach społecznej aktywności - nadal ma wpływ na dystrybucję zatrudnienia.

Pracujący

W 2019 roku liczba osób pracujących z obszaru Gminy Nieborów wyniosła 818 osób, w tym 420 mężczyzn i 398 kobiet. Na przestrzeni badanych lat liczba pracujących zwiększyła się o 164 osoby.

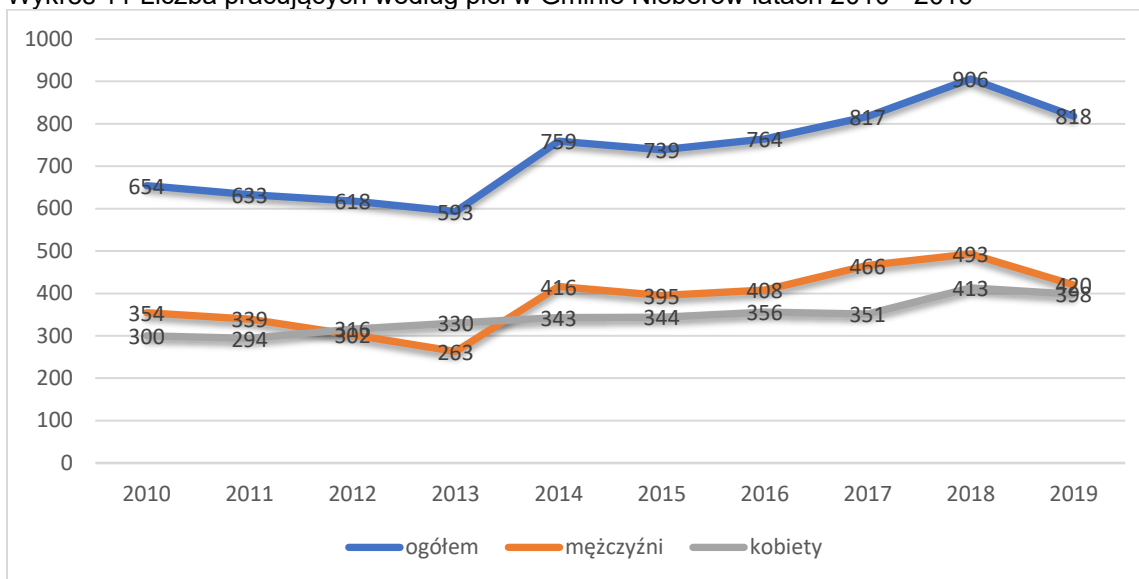
Tabela 24 Pracujący z terenu Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	654	633	618	593	759	739	764	817	906	818
mężczyźni	354	339	302	263	416	395	408	466	493	420
kobiety	300	294	316	330	343	344	356	351	413	398

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Aktywność zawodowa mężczyzn w Gminie Nieborów była niższa niż wśród kobiet do roku 2013, natomiast od roku 2014 tendencja ta odwróciła się, co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 11 Liczba pracujących według płci w Gminie Nieborów latach 2010 - 2019

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Przedstawione dane są korzystne dla gminy i jej mieszkańców, świadczą o coraz lepszym wykorzystaniu zasobów pracy w gminie. Potwierdzeniem tego trendu jest rosnąca liczba zatrudnionych osób. Współczynnik pracujących na 1000 mieszkańców w Gminie Nieborów w roku 2019 osiągnął poziom 88, w tym samym okresie dla powiatu łowickiego kształtował się on na poziomie 168. Tendencja ta może jednak ulec zmianie ze względu na kryzys gospodarczy spowodowany pandemią wirusa COVID-19.

2.4. Sfera gospodarcza

2.4.1. Gospodarka

Gospodarka

Liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze Gminy Nieborów w latach 2010 - 2019 kształtowała się w sposób zróżnicowany z tendencją wzrostową. W porównaniu z 2010 rokiem, w 2019 r. na terenie Gminy przybyło 106 podmiotów gospodarczych ogółem. Zdecydowany wzrost nastąpił w liczbie podmiotów sektora prywatnego, przy stagnacji ze strony sektora publicznego.

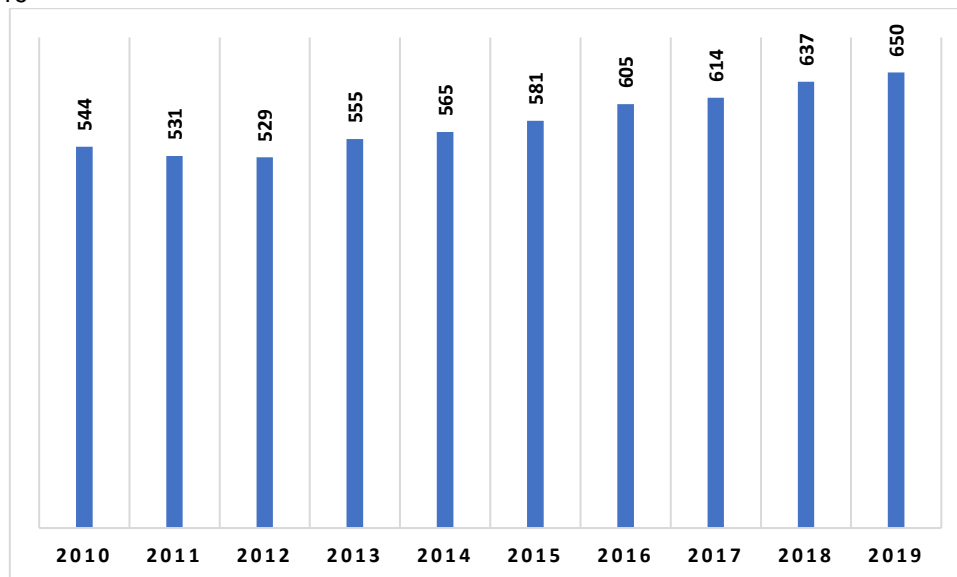
Tabela 25 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Lata	Ogółem
2010	544
2011	531
2012	529
2013	555
2014	565
2015	581
2016	605

2017	614
2018	637
2019	650

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Wykres 12 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w Gminie Nieborów w latach 2010 - 2019

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W latach 2014 – 2019 zmiany w liczbie podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON wg Sekcji PKD 2007 w poszczególnych sekcjach, kształtowały się łagodnie, nie odnotowano spektakularnych wzrostów oraz spadków.

Największe zmiany w różnicy liczby podmiotów w roku 2019 w stosunku do 2014:

- Wzrost liczby podmiotów w sekcjach:
 - o F. Budownictwo – 22 podmioty
 - o S, T. Pozostała działalność usługowa – 20 podmiotów
 - o M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna –17 podmiotów
 - o R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją –11 podmiotów
- Zmniejszenie liczby podmiotów w sekcji A. Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo – 6 podmiotów mniej.

Tabela 26 Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Nieborów wpisane do rejestru Regon wg sekcji PKD 2007 (stan w dniu 31.XII)

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon wg sekcji PKD 2007 (stan w dniu 31.XII)		Wartości w latach					
		2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sekcje		2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.	Sekcja A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo	21	24	24	21	15	15
	Sekcja B Górnictwo i wydobywanie	0	0	0	0	0	0
2.	Sekcja C Przetwórstwo przemysłowe	62	60	58	59	60	59
	Sekcja D Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną	0	0	0	0	0	0

3.	Sekcja E Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1	2	2	1	2	3
4.	Sekcja F Budownictwo	100	103	110	110	113	122
5.	Sekcja G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych	137	134	140	137	140	134
6.	Sekcja H Transport i gospodarka magazynowa	41	43	43	41	45	45
7.	Sekcja I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	21	21	20	21	22	23
8.	Sekcja J Informacja i komunikacja	13	13	15	16	19	22
9.	Sekcja K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	20	20	18	17	17	20
10.	Sekcja L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2	3	4	5	4	5
11.	Sekcja M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	30	35	39	43	46	47
12.	Sekcja N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	13	14	12	11	13	12
13.	Sekcja O Administracja publiczna i obrona narodowa	13	13	13	13	13	13
14.	Sekcja P Edukacja	16	17	18	21	20	16
15.	Sekcja Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	17	19	22	26	26	25
16.	Sekcja R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	19	20	23	26	29	30
17.	Sekcje S, T Pozostała działalność usługowa	39	40	44	46	53	59
Ogółem		565	581	605	614	637	650

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Najliczniejszy udział w całkowitym zestawieniu podmiotów gospodarczych mają podmioty zaklasyfikowane do Sekcji:

- G: Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych – 134 podmioty (20,62% ogółu)
- F: Budownictwo – 122 podmioty (18,77% ogółu)
- C: Przetwórstwo przemysłowe oraz S i T: Pozostała działalność usługowa – po 59 podmiotów (po 9,08% ogółu)

Tak jak w całym kraju, w strukturze podmiotów dominuje sektor prywatny - w 2019 roku odnotowano 635 podmiotów gospodarczych, w tym 549 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Na terenie gminy działają głównie podmioty nie generujące dużej ilości miejsc pracy, lecz przeważnie oparte na samozatrudnieniu. Udział sektora prywatnego wynosi zatem 97,69%. Sektor

publiczny reprezentowany jest zaś przez Urząd Gminy w Nieborowie, jednostki oświatowe oraz instytucje kultury.

Tabela 27 Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Nieborów w latach 2014-2019

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon		Wartości w latach					
Podmioty wg sektorów własnościowych		2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.	podmioty gospodarki narodowej ogółem	565	581	605	614	637	650
2.	sektor publiczny – jednostki ogółem	17	17	17	17	17	15
3.	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	14	14	14	14	14	12
4.	sektor prywatny - ogółem	548	564	588	597	620	635
5.	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	472	485	506	516	537	549
6.	spółki handlowe	16	16	16	14	12	13
7.	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	1	1	1	1	1	1
8.	spółdzielnie	2	2	2	2	2	2
9.	fundacje	0	0	0	0	0	2
10.	stowarzyszenia i organizacje społeczne	23	24	27	27	27	28

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Jednym z podstawowych wskaźników najlepiej ilustrujących stan lokalnej gospodarki jest poziom **aktywizacji gospodarczej** liczony jako ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Wyraża on skłonność danej populacji do podejmowania działalności gospodarczej, jak również zaufanie do sytuacji na rynku. Poniżej przedstawiono wyliczenia wskaźnika dla gmin wiejskich powiatu łowickiego oraz gmin sąsiadujących z Gminą Nieborów – należą one do powiatu skierniewickiego - Bolimów oraz gmina wiejska Skierniewice.

Tabela 28 Poziom aktywizacji gospodarczej w gminach wiejskich powiatu łowickiego oraz w gminach ościennych (powiat skierniewicki) w latach 2010 – 2019 – analiza porównawcza

gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Powiat łowicki										
Bielawy	464	448	480	519	513	507	527	554	594	631
Chąsno	456	477	510	531	544	514	536	516	534	564
Domaniewice	572	584	618	609	608	626	646	657	663	695
Kiernożia	537	579	608	616	660	632	633	617	616	651
Kocierzew Południowy	408	435	461	471	504	512	521	518	555	604
Łowicz (obszar wiejski)	628	629	669	684	701	698	718	715	746	795
Łyszkowice	457	476	487	511	523	531	546	562	569	602
Nieborów	578	567	563	591	600	615	644	654	678	697
Zduny	565	577	560	615	623	616	627	614	625	640
Powiat skierniewicki										
Bolimów	645	582	610	645	646	632	642	636	684	729
Skierniewice (gmina wiejska)	758	738	756	807	796	801	803	797	866	903

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

Od roku 2010 poziom aktywizacji gospodarczej w Gminie Nieborów wzrósł o 119 punktów, począwszy od 2013 roku co roku odnotowano wzrost wartości wskaźnika. Wzrost ten obserwujemy we wszystkich zaprezentowanych w tabeli gminach.

Porównując te wskaźniki do danych z innych części województwa łódzkiego wnioskuje się, że należą one do przeciętnych. Jako grupę porównawczą oczywiście należy przyjąć gminy typowo wiejskie, o podobnym charakterze. W miastach wskaźniki te kształtują się bowiem na dużo wyższym poziomie. W roku 2019, wśród badanych gmin tylko w gminie wiejskiej Łowicz (powiat łowicki) oraz w gminach Bolimów i Skierniewice (powiat skierniewicki) wskaźnik osiągnął wyższą wartość od tej odnotowanej dla Gminy Nieborów. Najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w gminie wiejskiej Skierniewice, co zapewne wynika z położenia gminy względem miasta powiatowego Skierniewice.

Jednak poziom aktywizacji gospodarczej jest tylko jednym ze wskaźników obrazujących aktywność biznesową populacji. Ważnym wskaźnikiem dodatkowym jest tzw. indeks **PEAI** (Present Economic Activity Index – wskaźnik aktualnej aktywności gospodarczej), który obliczamy jako procentową zmianę ilości firm na 10 tys. mieszkańców w ostatnich trzech latach. PEAi powyżej 9% oznacza pomyślną koniunkturę, a powyżej 15% gwałtowny rozwój.

Warto zauważyć, że nie ma prostej korelacji między poziomem aktywizacji gospodarczej a indeksem PEAi. Należy to interpretować następująco: poziom aktywizacji gospodarczej to skumulowany przez wiele lat **dorobek aktywności lokalnego sektora gospodarczego**, natomiast PEAi obrazuje **aktualną dynamikę**.

Okres od roku 2004 jest okresem bardzo dużego wzrostu gospodarczego w całym kraju. W gminach wiejskich wskaźnik PEAi bardzo często jest większy niż 4% a gminach miejsko-wiejskich często przekracza 9%.

Tabela 29 Saldo ilości firm w ostatnich 3 latach (2016/2019) – analiza porównawcza

Jednostka terytorialna	Saldo ilości firm w ostatnich 3 latach	
	Ilość nowych firm	Przyrost procentowy PEAi
Powiat łowicki		
Bielawy	+ 44	19,78%
Chąśno	+ 6	5,30%
Domaniewice	+ 22	7,52%
Kiernozia	0	2,85%
Kocierzew Południowy	+ 29	15,92%
Łowicz (obszar wiejski)	+ 61	10,68%
Łyszkowice	+ 37	10,31%
Nieborów	+ 45	8,36%
Zduny	+ 1	2,21%
Powiat skierniewicki		
Bolimów	+ 32	13,46%
Skierniewice (gmina wiejska)	+ 86	12,43%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (opracowanie własne)

W gminach poddanych analizie wskaźnik PEAi jest wyższy niż 15% (gwałtowny rozwój) w dwóch z nich, podając od najwyższej wartości wskaźnika są to gminy Bielawy (19,78%) oraz Kocierzew Południowy (15,92%). Wskaźnik wyższy od 9% (pomyślna koniunktura) występuje w gminach: Bolimów (13,46%), Skierniewice (obszar wiejski 12,43%), Łowicz (obszar wiejski 10,68%) i Łyszkowice (10,31%). W Gminie Nieborów PEAi wyniósł 8,36% i można go uznać za wartość średnią dla prezentowanych jednostek terytorialnych.

Należy w tym miejscu zauważyć, iż ze względu na kryzys gospodarczy spowodowany pandemią wirusa COVID-19 w całym kraju następuje zmniejszenie liczby zakładanych przedsiębiorstw oraz obserwuje się coraz więcej takich, które zawieszają bądź zamykają prowadzoną dotychczas działalność gospodarczą. Na ten moment bardzo trudno jest przewidzieć, kiedy pandemia zakończy się oraz jak bardzo dotkliwe będą jej skutki m.in. w sferze gospodarczej.

Rolnictwo

Gmina Nieborów jest gminą o charakterze rolniczym, co potwierdza fakt, iż w ogólnej strukturze terenów gminy dominują użytki rolne - wg. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV Edycja), stanowią one około 74,6% powierzchni obszaru Gminy. Ostatnie dostępne dane statystyczne pochodzące z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 wskazują na rozdrobnioną strukturę agrarną gminy (na moment tworzenia niniejszej strategii nie udostępniono jeszcze wyników PSR 2020). Należy przypuszczać, że trend ten utrzymuje się.

Gmina Nieborów jest zatem gminą o typowo rolniczym charakterze, która wykorzystuje w rozwoju dostępne walory przyrodnicze i krajobrazowe.

PODSUMOWANIE

Zaprezentowane powyżej dane wskazują, że sfera gospodarcza w Gminie Nieborów rozwija się stabilnie. Pomyślna koniunktura gospodarcza, wzrost liczby zakładanych przedsiębiorstw oraz zadawalające wartości wskaźników w analizie porównawczej z innymi gminami pozwalają przypuszczać, że obrane kierunki rozwoju, a także dotychczasowe wykorzystanie tkwiącego na tym obszarze potencjału przebiegają w dobrym kierunku, potencjał ten jednak wciąż nie jest w pełni możliwości wykorzystany. Obecnie, planując dalsze kierunki rozwoju gminy, należy mieć na uwadze skutki pandemii, które z pewnością będą odczuwalne dla mieszkańców, a tym samym dla całej Gminy Nieborów w długim okresie czasu. Należy wykorzystać doświadczenia, które gmina nabyła od marca 2020 roku, wykorzystać potencjał tkwiący w informatyzacji, ale również podjąć działania wspierające ochronę środowiska, również w sferze gospodarczej.

Jak zapisano w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja):

„Utrzymanie wzrostu ekonomicznego w kraju, potencjału gospodarczego aglomeracji warszawskiej i łódzkiej, rozwoju ośrodków miejskich w Skierniewicach, Sochaczewie i Łowiczu oraz przebieg autostrady A2 z węzłem „Skierniewice” - dają szansę gminie na pozyskanie kapitału inwestycyjnego. Inwestorzy mogą poszukiwać na terenie gminy, łatwiejszego dostępu do:

- rezerw rynku pracy,
- rezerw zdolności produkcyjnej i usługowej w istniejącym zainwestowaniu,
- terenów o stosunkowo niskiej cenie nabycia, wyposażonych w podstawowe elementy infrastruktury technicznej oraz dobrze skomunikowanych siecią dróg krajowych,
- rynków zbytu,
- zaopatrzenia w produkty rolnicze.

Obniżenie tempa wzrostu ekonomicznego kraju w okresach dłuższych, może wywołać zjawiska bardzo niepomyślne dla rozwoju gospodarczego gminy, to jest:

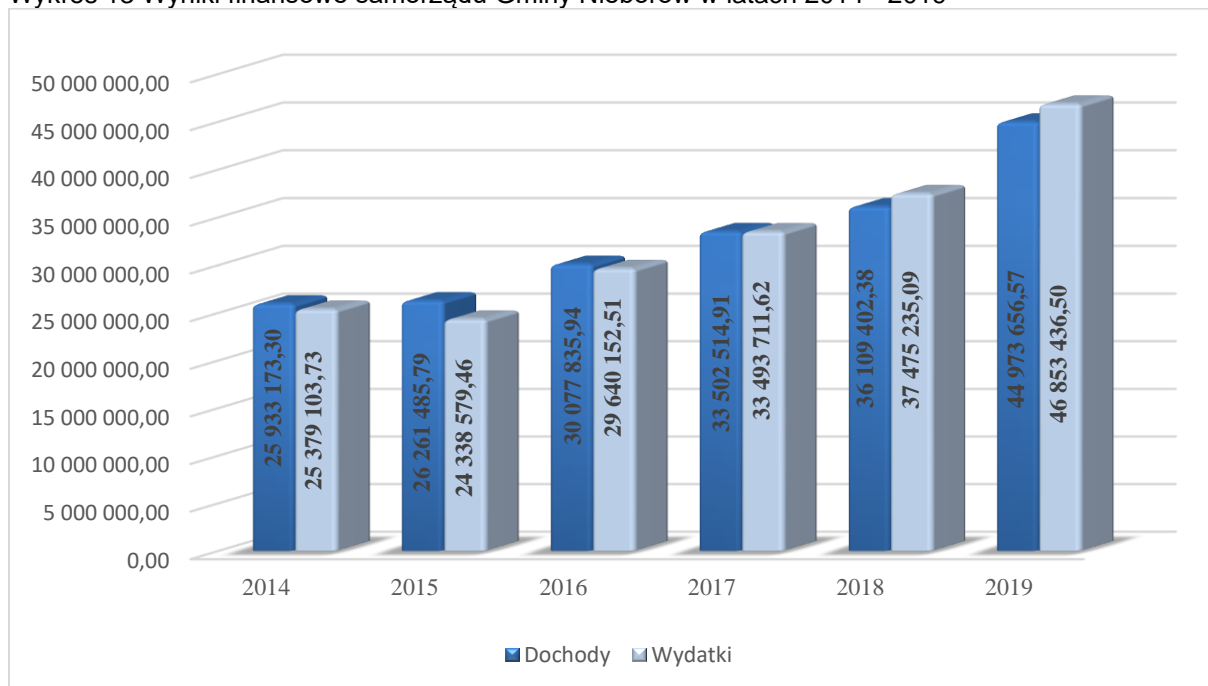
- brak możliwości zatrudnienia mieszkańców poza granicami gminy,
- odpływu kapitału inwestycyjnego i kapitału ludzkiego do większych ośrodków, przede wszystkim miejskich.

Ukształtowana w gminie struktura gospodarki lokalnej oparta na produkcji rolniczej, jako podstawowej sferze zatrudnienia i równorzędnym źródłem utrzymania ludności z pracy pozarolniczej (dojazd do pracy w Łowiczu, Skierniewicach Sochaczewie i Warszawie) - czyni gospodarczy rozwój gminy zależnym od koniunktury na rynku towarów rolno-spożywczych a jednocześnie od wahań podaży miejsc pracy. Istotnym dla gminy jest rozwój sfery produkcyjno-usługowej w ośrodku gminnym - Nieborowie oraz w miejscowościach: Bełchów, Dzierzgow, Bednary i Kompina z jednoczesnym dużym nasyceniem funkcji sypialnianej. Funkcje te nadają gminie charakteru podmiejskiego z dużym udziałem ludności utrzymującej się ze źródeł pozarolniczych.”

Polityka finansowa

Polityka finansowa Gminy Nieborów realizowana jest w oparciu o uchwałę budżetową corocznie uchwalaną przez Radę Gminy, która określa źródła dochodów oraz kierunki wydatkowania środków. Realizacja inwestycji oparta jest o przedsięwzięcia wyszczególnione w Wieloletniej Prognozie Finansowej oraz o załącznik do uchwały budżetowej wskazujące wydatki majątkowe.

Wykres 13 Wyniki finansowe samorządu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Pozycję finansową gminy określa wysokość osiąganych dochodów budżetowych. Najwyższy udział w dochodach własnych mają podatki od osób prawnych, osób fizycznych i innych jednostek

nieposiadających osobowości prawnej. Od 2016 roku znaczącym składnikiem dochodów gminy jest program rządowy „Rodzina 500+”. Istotną pozycję zajmują również subwencje rządowe.

Dochody Gminy Nieborów corocznie wzrastały. Obrazuje to dochód wyliczony na 1 mieszkańca, który powiększył się od 2 738,17 zł /1 mieszkańca w 2014 roku do 4 819,29 zł/1 mieszkańca w 2019 roku, co oznacza wzrost o 43%.

Tabela 30 Dochody i wydatki Gminy Nieborów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2014 - 2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody	25 933 173,30	26 261 485,79	30 077 835,94	33 502 514,91	36 109 402,38	44 973 656,57
Liczba mieszkańców	9 471	9 470	9 437	9 431	9 402	9 332
Dochód gminy na 1 mieszkańca	2 738,17	2 773,12	3 187,22	3 552,38	3 840,61	4 819,29

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Struktura dochodów i wydatków

Na przestrzeni 5 ostatnich lat dochody Gminy Nieborów wzrosły o 19 040 483,27 zł, tj. **42,34%**, na co głównie wpłynął wzrost dochodów z dotacji celowych (głównie świadczenia 500+ oraz 300+) o 12 342 634,94 zł - do 2018 r. dochody z dotacji wzrosły o 5 925 890,24 zł, tj. 146,38% by osiągnąć poziom 9 974 072,97 zł, a w samym 2019 wzrosły o 6 416 744,70 zł w porównaniu do roku 2018, tj. o blisko 65% do poziomu 16 390 817,67 zł.

Gminie Nieborów udało się zwiększyć dochody własne o 5 184 526,33 zł, tj. 45,27%, na co największy wpływ miał wzrost poziomu dochodów z udziałów w podatku dochodowym o 3 789 549,63 zł, tj. **77,42%**.

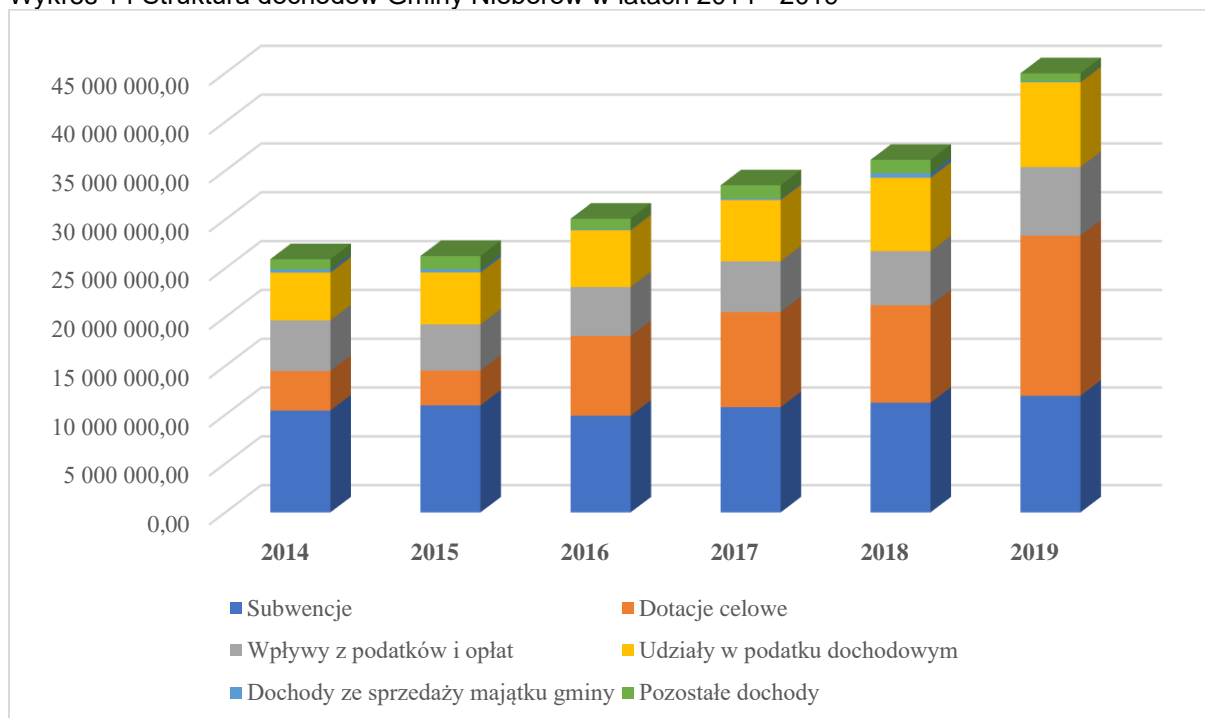
Wpływy z podatków i opłat wzrosły na przestrzeni tego okresu o 1 841 527,75 zł, tj. o **35,53%**.

Tabela 31 Struktura dochodów budżetu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019 r.

Struktura dochodów budżetu Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019 r.						
Treść	2014	2015	2016	2017	2018	2019
DOCHODY OGÓŁEM	25 933 173,30	26 261 485,79	30 077 835,94	33 502 514,91	36 109 402,38	44 973 656,57
Transfery dochodów z budżetu państwa	14 481 723,73	14 525 793,46	18 067 067,75	20 513 338,37	21 199 020,97	28 337 680,67
1. Subwencje	10 433 541,00	10 952 288,00	9 900 913,00	10 776 903,00	11 224 948,00	11 946 863,00
2. Dotacje celowe	4 048 182,73	3 573 505,46	8 166 154,75	9 736 435,37	9 974 072,97	16 390 817,67
Dochody własne gminy	11 451 449,57	11 735 692,33	12 010 768,19	12 989 176,54	14 910 381,41	16 635 975,90
1. Wpływy z podatków i opłat	5 183 367,69	4 725 624,12	5 006 957,47	5 191 976,21	5 551 847,29	7 024 895,44
2. Udziały w podatku dochodowym	4 894 665,00	5 321 807,56	5 821 540,56	6 284 714,34	7 511 683,61	8 684 214,63
3. Dochody ze sprzedaży majątku gminy	324 817,64	324 701,04	76 360,00	144 694,32	461 495,99	86 113,82
4. Pozostałe dochody	1 048 599,24	1 363 559,61	1 105 910,16	1 367 791,67	1 385 354,52	840 752,01

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Wykres 14 Struktura dochodów Gminy Nieborów w latach 2014 - 2019

Źródło: Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Na finansowanie różnego rodzaju projektów inwestycyjnych Jednostki Samorządu Terytorialnego mogą ubiegać się o pozyskiwanie środków z dotacji Unii Europejskiej. Obszarów, w których gminy mogą pozyskać fundusze jest bardzo wiele, a do najważniejszych z nich należą: infrastruktura, ochrona środowiska, informatyzacja, projekty społeczne, projekty kulturalne. W ostatnich latach Urząd Gminy pozyskał dofinansowane na kilkanaście projektów, w tym zarówno z budżetu EFRR jak i EFS.

Projekty zrealizowane przez gminę Nieborów, na które gmina uzyskała dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej:

tytuł projektu	wartość projektu [zł]	dofinansowanie z EU [zł]
Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej w Gminie Nieborów	3 746 077,69	2 550 717,75
Równamy w górę - kompleksowy program wspierający rozwój jakości edukacji w szkołach podstawowych gminy Nieborów	1287327.60	1094228.46
Takie rozwiązanie wszystkim się opłaca, dziecko oddam do żłobka i do pracy wracam - ułatwienie 16 osobom sprawującym opiekę nad dziećmi do lat trzech, powrotu na rynek pracy dzięki utworzeniu pierwszego żłobka na terenie Gminy Nieborów.	707025.00	600971.25
Rozbudowa infrastruktury turystycznej w Gminie Nieborów w celu zwiększenia dostępności do atrakcji turystycznych regionu	1 083 138,60	611 799,34
Budowa Szkolnej Sali Sportowej przy Gimnazjum nr 1 w Kompinie	2868487.83	2318950.69
Kompleksowy program rozwojowy w szkołach podstawowych w Gminie Nieborów	404905.88	344170.00
Indywidualizacja nauczania uczniów klas I-III w gminie Nieborów	189890.40	161406.84

Ponadto, Gmina zrealizowała następujące projekty, na które uzyskała dofinansowanie z PROW:

- Operacja typu „Gospodarka wodno-ściekowa” pn. „Budowa trzech odcinków sieci wodociągowej rozdzielczej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Nieborów”
- Operacja typu „Gospodarka wodno-ściekowa” pn. „Budowa sieci kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej wraz z przyłączami w msc. Bobrowniki gm. Nieborów” - wartość uzyskanego dofinansowania - 1 624 398 zł

2.4.2. Turystyka

Położna we wschodniej części powiatu łowickiego w województwie łódzkim Gmina Nieborów jest gminą atrakcyjną turystycznie umożliwiającą aktywny wypoczynek. Sprzyja temu przede wszystkim jej usytuowanie na szlakach turystycznych: Łowicz - Arkadia - Nieborów - Żelazowa Wola; Łęczycza - Piątek - Walewice - Łowicz - Arkadia - Nieborów; Żelazowa Wola - Sochaczew - Kompina – Sromów oraz dogodny zjazd z Autostrady Wolności A2 w Nieborowie. Nie małą atrakcją stanowią: Zespół pałacowo-parkowy w Nieborowie i Arkadii, Muzeum Motoryzacji – „Stacja Nieborów” i Zagroda Bednarza w Bednarach. Nieborów nieodzownie kojarzy się z rodem Radziwiłłów herbu Trąby. Nazwisko to wpisane jest w historię pałacu, parku i całego kompleksu dóbr nieborowskich. Choć nie tylko - to również Arkadia miejsce określane jednym z najwspanialszych parków w stylu angielskim w Europie. Największe na obszarze dzisiejszej gminy były dobra arcybiskupie. Znaczna część wiosek przynależała do Księstwa Łowickiego. W okolicach Bełchowa istniały piaski lotne zwane „Pustynią Nieborowską”.

Przez Gminę przepływają trzy rzeki: **Bzura, Skierniewka i Rawka**. Na terenie Gminy Nieborów znajduje się pięć Parafii Rzymsko - Katolickich. Choć nie są to ośrodki kultu religijnego usytuowane przy pielgrzymkowych szlakach, to jednak ich historyczne i architektoniczne wartości zasługują na uwagę. Neorenesansowy, orientowany, jednonawowy p.w. św Macieja Apostoła i św Małgorzaty dziewicy i męczennicy pobudowany w 1893 roku wg arch. Józefa Dziekańskiego i restaurowany w 1918-1925 wg. arch. Stanisława Panczakiewicza - to kościół w Bednarach - parafii erygowanej 1357 r. Kolejny z Bełchowa z 6 ołtarzami i głównym drewnianym z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem z XVIII w. parafii erygowanej w 1649 r. to kościół murowany jednonawowy p.w. św. Macieja Apostoła wzniesiony w latach 1865 -1867. Czy kościół parafii Kompina erygowanej w 1445 r. z kościołem neogotyckim, trójnawowym p.w. św. Wojciecha, biskupa i męczennika i św. Barbary zbudowany w latach 1897-1900 całkowicie

spalony w trakcie walk nad Bzurą 1939 r i odbudowany w 1940 z wieżami z 1946 r. Oraz najstarszej parafii w gminie, parafii Nieborów erygowanej w 1314 r z neogotyckim kościołem wystawionym z fundacji księcia Zygmunta Radziwiłła w latach 1871 -1883 z unikatowym ołtarzem bocznym z ceramiki nieborowskiej. Architektem świątyni p.w. Matki Bożej Bolesnej, św. Rocha i św. Marcina był Franciszek Brauman.

Gmina obfituje w rozmaite atrakcje historyczne i przyrodnicze. Południowo-wschodnia jej część obejmuje obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Właśnie tutaj realizowany jest program rekultywacji niespotykanych gdzie indziej śródleśnych łąk. W miejscowości Kompina znajduje się cmentarz wojskowy z II wojny światowej. Miejsce spoczynku żołnierzy 26 dywizji piechoty armii „Pomorze” z walk nad Bzurą. W pobliskich Patokach – wsi granicznej księstwa łowickiego - stoi kamienny słup graniczny z datą 1829 r. Z kolei w Bednarach odnajdziemy dworzec kolejowy z 1 ćw. XX w., a niedalekim Julianowie przydrożną kapliczkę – pomnik Legionistów wystawiony przez mieszkańców gmin Nieborów i Kompina ku czci poległych legionistów w październiku 1914 roku.

Nieborów to nie tylko zespół pałacowo - parkowy czy też manufaktura majoliki nieborowskiej, to także zabytkowy Spichlerz z XVIII w, Zajazd z 1766-1774 r., czworak z 1 ćw. XX w., Dom Ludowy z 1930 r i plebania projektu Henryka Marconiego z 1848 r.

Na turystów, preferujących aktywny wypoczynek, czeka baza noclegowa w pięciu gospodarstwach agroturystycznych, w Ośrodku „Stacja Nieborów”, w Domu Pracy Twórczej w pałacu oraz kompleksach gastronomiczno-hotelowych: „Biała Dama”, „Zajazd Rozdroże”, „Oberża pod Złotym Prosiakiem” i hotel „ECO”. Gastronomię dopełniają: Karczma Bednarska, Pub Browar Bednary, Pizzeria Miejscówka, mała gastronomia Zielony Grzybek oraz kawiarnia Buffina.

Gmina promuje region dzięki zaangażowaniu Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie na targach turystycznych: Regiony Turystyczne Na Styku Kultur - Łódź; Globalnie 2019. Międzynarodowe Targi Turystyczne, SPA, Sprzętu Turystycznego i Żeglarstwa - Katowice; Festiwal Turystyki i Czasu Wolnego Gdańsk World Travel Show – Międzynarodowe Targi Turystyczne – Nadarzyn- Warszawa. W ramach współpracy zaprosiła do prezentacji swojej oferty i walorów w 2019 r. Muzeum w Nieborowie i Arkadii, Browar Bednary, Karczmę Bednarska, gospodarstwa agroturystyczne: Stajnia u Kowala, Ranczo u Noego, U Łowiczanki. Prezentowane są materiały innych podmiotów turystycznych⁴².

⁴² Raport o stanie Gminy Nieborów za 2019 rok

Rozwój funkcji rekreacyjnej uzależniony jest od atrakcyjności walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego oraz istniejącego zagospodarowania rekreacyjnego, a także tradycji wypoczynku i dostępności komunikacyjnej. Spośród poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego najważniejszą rolę odgrywają tu: rzeźba terenu, lesistość, zasoby wód powierzchniowych, osobliwości przyrody nieożywionej, osobliwości fauny i flory oraz obszary prawnie chronione. Z walorów środowiska kulturowego najważniejszą rolę przypisuje się cechom krajobrazu, obecności występowania zabytków kultury materialnej i obiektów o walorach kulturowych.

Gmina Nieborów posiada sprzyjające warunki dla rozwoju turystyki i rekreacji. Zwłaszcza w kontekście turystyki jednodniowej, która cieszy się szerokim zainteresowaniem turystów decydujących się na spędzenie czasu wolnego w kraju. Bogactwo krajobrazowe objawiające się wysokim poziomem zalesienia terenu, czy też obiekty architektury o dużej wartości historycznej są elementami, które stanowią o wysokim potencjalne rozwoju turystyki na tym obszarze. Zwłaszcza w kontekście przewidywanych inwestycji, które będą w komplementarny sposób uzupełniać i uwydatniać obecne już walory obszaru Gminy Nieborów.

Potencjał turystyczny Gminy Nieborów buduje między innymi mnogość szlaków turystycznych. Stanowią one interesującą formę wypoczynku i rekreacji, Do najatrakcyjniejszych szlaków na terenie gminy zaliczyć można⁴³:

- **Bursztynowy szlak rowerowy - zielony**

Szlak o długości 250 km przebiegający przez najbardziej interesujące miejsca w województwie łódzkim. Nawiązuje on do dawnego traktu handlowego jakim był szlak bursztynowy. Pozwala na podziwianie licznych atrakcji przyrodniczych oraz architektonicznych.

- **Ptasi Szlak okolic Skierniewic - niebieski**

Szlak rowerowy o długości 44 km. Biegnie przez Skierniewice, Strobów, Balcerów, Halinów, Las Zwierzyniecki, Sierakowice, Chylenieć, rezerwat Siwica oraz Drogą Łowicką z powrotem do Skierniewic. Trasa szlaku prowadzi przez Puszcę Bolimowską i Las Zwierzyniecki, w których znajdują się rzadkie gatunki ptaków.

- **Szlak książęcy – niebieski**

Szlak rowerowy oraz konny o długości 14 km. Zaczyna się przy Starym Rynku przed gmachem Muzeum w Łowiczu, a kończy przed pałacem Radziwiłłów w Nieborowie. Szlak książęcy jest szlakiem kulturowym biegnącym przez miejsca historii arystokracji na terenie powiatu łowickiego.

- **Szlak Po Parku Bolimowskim – żółty**

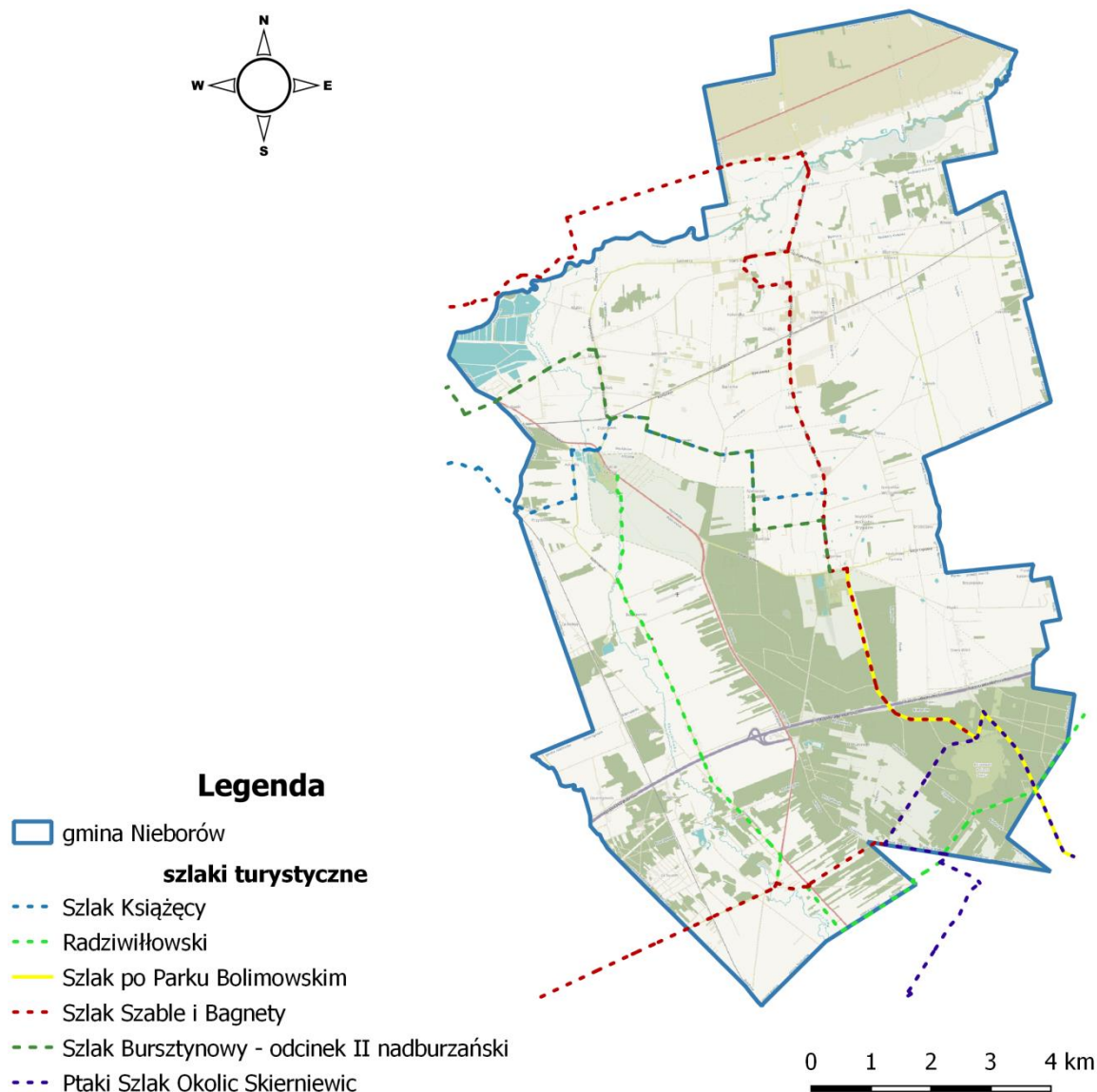
Szlak jest trasą rowerową o długości 43 km. Pozwala poznać najatrakcyjniejsze miejsca Bolimowskiego Parku Krajobrazowego obejmującego Puszcę Bolimowską, Las Nieborowski oraz rzeki Rawki. Szlak wiedzie przez niezwykle miejsca takie jak: Łowicz - Arkadia i Nieborów.

- **Szlak Szable i Bagnety – czerwony**

Historyczny szlak rowerowy o długości 119 km, nawiązujący do najważniejszych wydarzeń w dziejach regionu oraz całego kraju – obu wojen światowych oraz powstań narodowych.

⁴³ Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na 2017-2023

Rysunek 5 Szlaki turystyczne na terenie Gminy Nieborów

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018 – 2022 z perspektywą do 2025 roku

BAZA TURYSTYCZNA

Gmina Nieborów ze względu na dogodne położenie, atuty przyrodnicze oraz bogatą historię, której świadectwem są występujące na jej obszarze obiekty zabytkowe, jest rejonem atrakcyjnym pod względem turystycznym.

Gmina posiada podstawową bazę turystyczną i hotelową. Należą do niej między innymi:

- Gospodarstwo Agroturystyczne „Stajnia u Kowala” w Nieborowie – posiada w swojej ofercie programy dla szkół i grup zorganizowanych, prowadzi indywidualną naukę jazdy konnej, obozy jeździeckie, imprezy integracyjne;
- Gospodarstwo Agroturystyczne Dom w Nieborowie;
- Zajazd Rozdroże w Nieborowie;
- Dworek Biała Dama hotel i restauracja;

- Restauracja „Oberża pod Złotym Prosiakiem”;
- Pub Pizzeria OAZA w Nieborowie;
- Ranczo u Noego oferujące naukę jazdy konno;
- Gospodarstwo Agroturystyczne Magiczna Rzeka – oferuje wypożyczenie sprzętu umożliwiającego zorganizowanie wyprawy rzeką lub wypad nad jezioro;
- Browar Bednary;
- Karczma Bednarska;
- Zagroda Bednarza.

Ponadto, gmina szczyci się produkcją lokalnych miodów, mydeł oraz świec. Planowana jest także budowa przystani w Bednarach lub Kompinie.

Na obszarze gminy znajduje się szereg zabytków, które zostały wymienione w rozdziale 3.2.3 Stan obiektów dziedzictwa kulturowego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj Zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie oraz romantyczny ogród w Arkadii pełen sztucznych ruin – będące wizytówką gminy. Na terenie gminy znajduje się również pięć Parafii Rzymsko- Katolickich.

Południowo- wschodnią część gminy obejmuje obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Gmina położona jest na szlaku turystycznym: Łowicz – Arkadia – Nieborów – Żelazowa Wola. Dodatkowo – turyści jeżdżący konno mają możliwość przejażdżki szlakami konnymi wytyczonymi w Puszczy Bolimowskiej. Na terenie Nadleśnictwa Skierniewice został dotychczas wytyczony jeden szlak konny z początkiem w ośrodku jeździeckim w Budach Grabskich, w dalszej części biegnie przez kompleks leśny (Puszcza Bolimowska i Las Nieborowski) i kończy się w Uroczysku Nieborów.

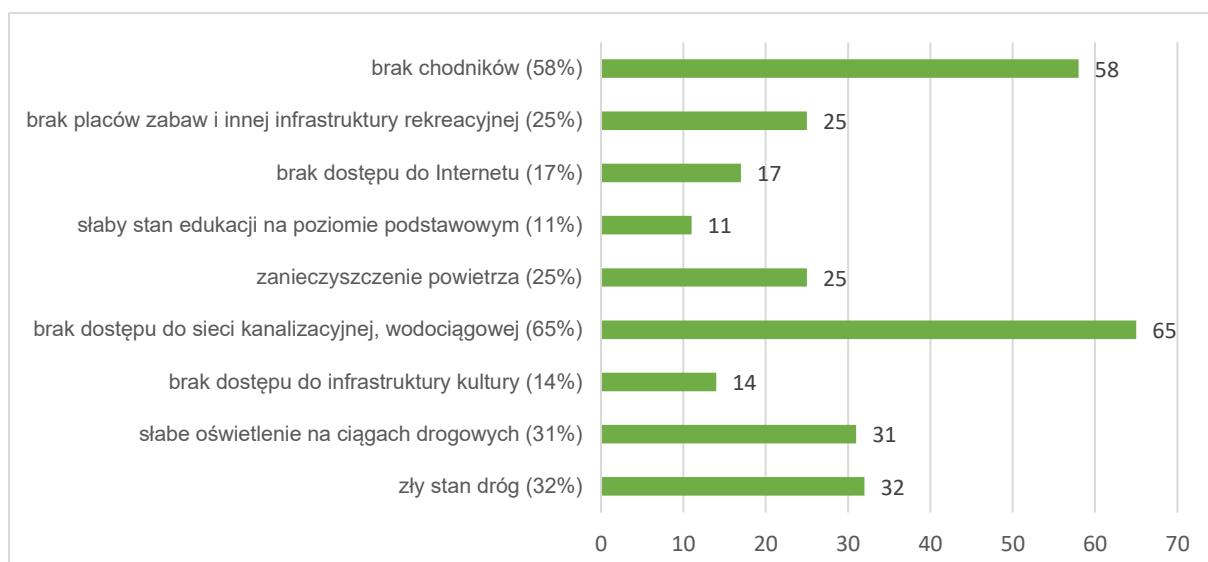
Przez obszar Nadleśnictwa Skierniewice oraz w jego zasięgu terytorialnym przebiega 10 ścieżek edukacyjnych (wspólne z Bolimowskim Parkiem Krajobrazowym), z czego 4 z nich przebiegają przez teren Gminy Nieborów. Ścieżki nie są oznakowane w terenie – broszury zawierające mapki i opisy poszczególnych ścieżek można uzyskać w Dyrekcji BPK.

2.5. Wyniki badań ankietowych

Diagnoza została wzbogacona o ankietę dla mieszkańców. Oto odpowiedzi na poszczególne pytania:

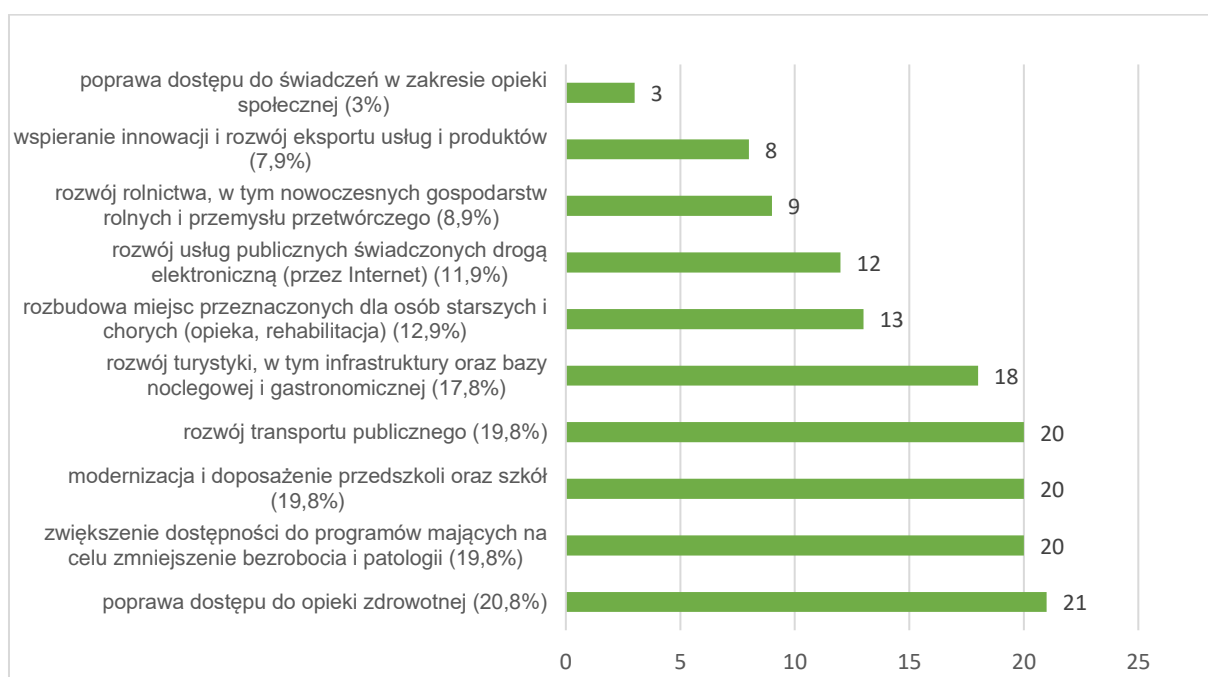
Jakie są największe problemy naszej gminy?

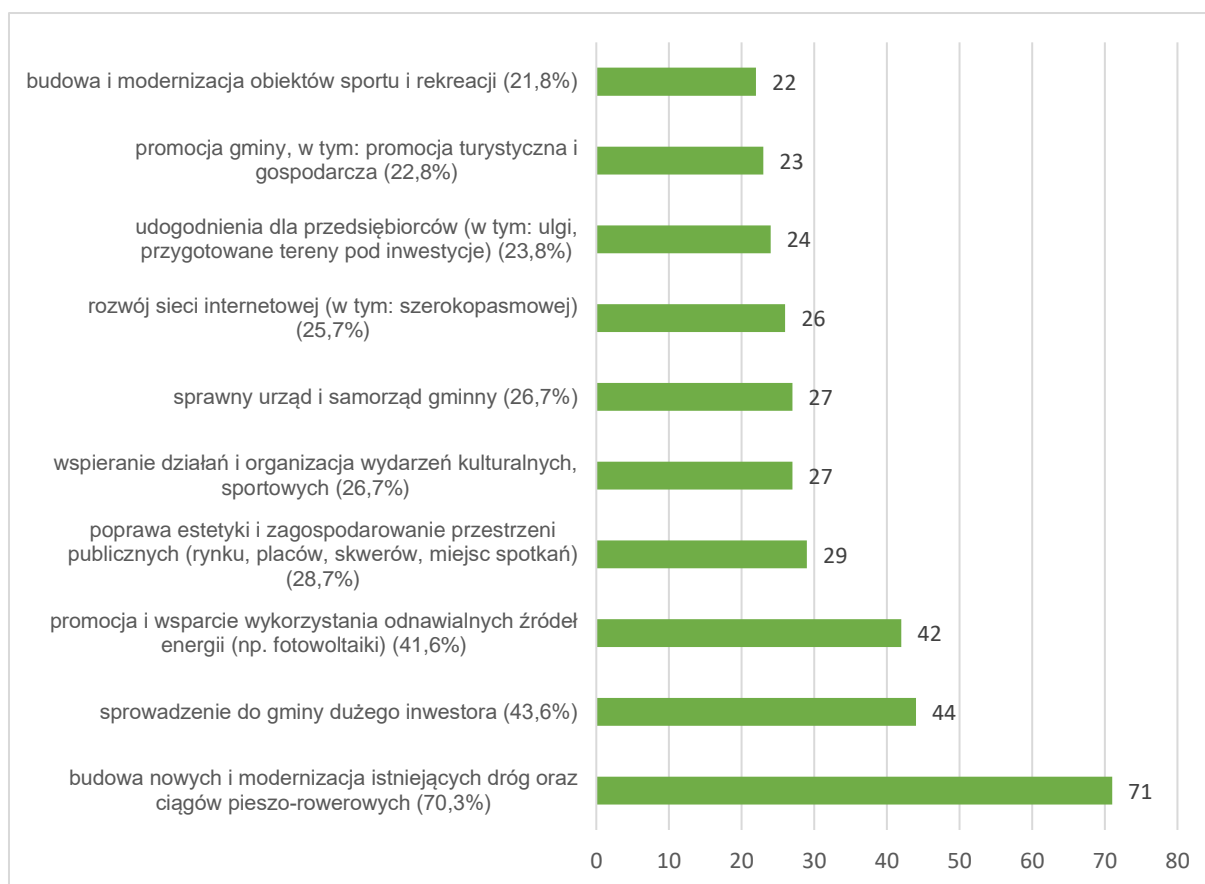
- 100 osób udzieliło odpowiedzi (jedna osoba mogła wybrać kilka problemów);
- wśród pojedynczych dodatkowych odpowiedzi pojawiły się m.in.: wszechobecne śmieci, zanieczyszczenie lasów, zarośnięte rowy, brak ścieżek rowerowych lub wyznaczonych pasów rowerowych na drogach, brak progów zwalniających, słabe oświetlenie na ciągach drogowych;

Proszę o wybranie maksymalnie 6 priorytetów, które mają lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój Gminy w latach 2021-2027

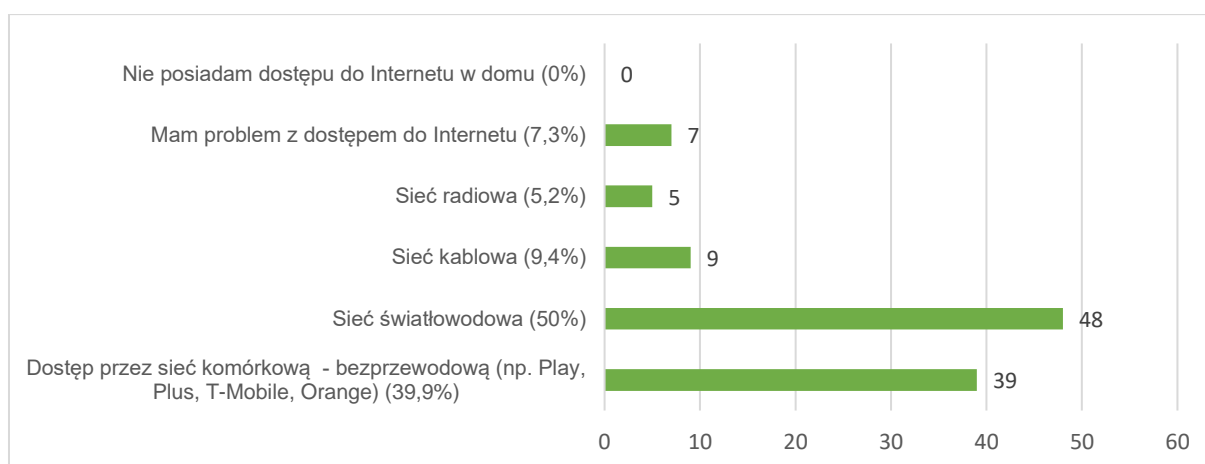
- 101 osób udzieliło odpowiedzi;
- wśród dodanych odpowiedzi przez ankietowanych pojawiły się m.in.: rozbudowa biblioteki, doposażenie OSP;
- wyniki podzielono na 2 wykresy ze względu na prezentowaną ilość danych, uszeregowano je od najmniejszej do największej liczby uzyskanych głosów;

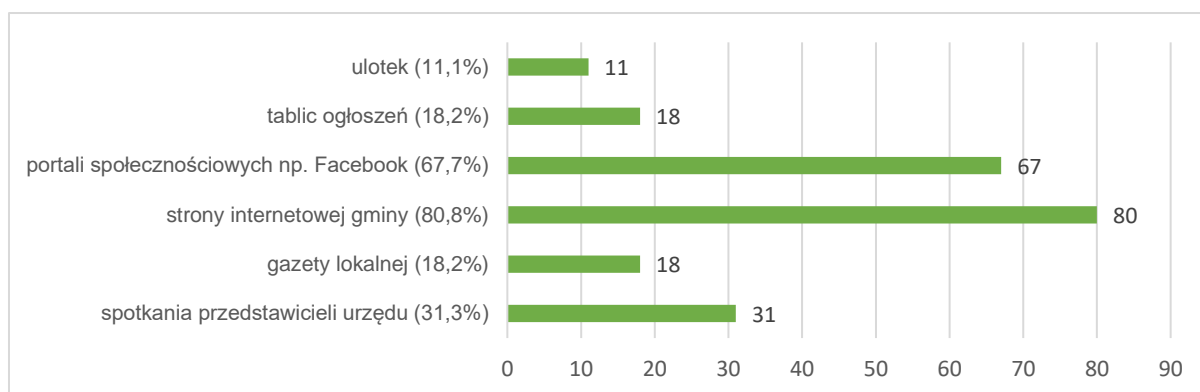
Jaki typ dostępu do Internetu Państwo posiadacie?

- 19 osób udzieliło odpowiedzi (istniała możliwość wybrania kilku opcji);

Z jakich źródeł chciałaby Pani/chciałby Pan otrzymywać informacje o działaniach władz Gminy i wydarzeniach lokalnych?

- 99 osób udzieliło odpowiedzi (istniała możliwość wybrania kilku opcji);
- wśród odpowiedzi dodanych przez ankietowanych pojawiły się: sms, mail;

2.6. Analiza SWOT

SPOŁECZEŃSTWO, SYTUACJA SPOŁECZNA	
<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Silnie zakorzenione więzi kulturowe, głęboka świadomość dziedzictwa historycznego i kulturowego; - Przynależność do organizacji i stowarzyszeń skupiających samorządy nawet o krajowym zasięgu działania; - Działalność Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej; - Podnoszenie kwalifikacji przez pracowników służby społecznej, znajomość problemów mieszkańców; - Stopniowo zmniejszająca się liczba osób bezrobotnych; - Dobre położenie geostrategiczne gminy; - Duży potencjał i zaangażowanie dzieci i młodzieży w uczenie się i uczestnictwo w życiu gminy; - Utrudniony dostęp do narkotyków; - Coraz większa aktywność fizyczna mieszkańców; - Dodatnie saldo migracji wewnętrznych w większości lat w badanym okresie czasu; - Dobre warunki mieszkaniowe; - Coraz mniejsza liczba osób korzystających ze wsparcia pomocy społecznej; - Korzystanie ze środków EFRR oraz EFS; 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zmniejszająca się liczba ludności; - Ujemny przyrost naturalny; - Stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców; - Problem ubóstwa i marginalizacji osób ubogich oraz niepełnosprawnych; - Występowanie problemu patologii społecznych; - Niewystarczające środki na pomoc dla osób potrzebujących; - Niewystarczająca liczba atrakcyjnych miejsc spotkań ludzi młodych, ale również dorosłych i turystów; - Zbyt małe możliwości rozwoju zawodowego i podwyższania kwalifikacji zawodowych; - Ostatnim dostępnym szczeblem kształcenia jest poziom podstawowy; - Brak pracy dla osób wykształconych, spełniającej ich ambicje i wykorzystującej wiedzę i umiejętności;

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usuwanie azbestu z obszaru gminy; - Brak zakładów przemysłowych emitujących znaczne zanieczyszczenia do powietrza; - Istnienie Programu Ochrony Środowiska dla Gminy; - Wysoki wskaźnik lesistości gminy; - Występowanie dolin rzecznych i łąk; 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obszary objęte ochroną prawną ograniczają rozwój gospodarczy Gminy; - Niewystarczająco rozwinięta sieć kanalizacyjna; - Zbyt niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla produkcji energii elektrycznej i ciepłej; - Niska efektywność energetyczna budynków prowadząca do zwiększonego zużycia paliw;

<ul style="list-style-type: none"> - Występowanie różnych form ochrony krajobrazu; Wysokie walory przyrodnicze Gminy, w tym krajobrazowe; - Wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii; - Mała degradacja środowiska przyrodniczego; - Stosunkowo niskie zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego na terenach oddalonych od ciągu komunikacyjnych - Dobry stan gleb; - Prowadzenie edukacji ekologicznej w szkołach; 	<ul style="list-style-type: none"> - Brak większych powierzchniowych zbiorników wodnych np. jezior; - Zanieczyszczenie powietrza szczególnie przy głównych ciągach komunikacyjnych; - Zanieczyszczenie wód powierzchniowych; - Zbyt małe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii; - Słaba świadomość ekologiczna społeczeństwa
---	---

TURYSTYKA, SPORT, REKREACJA	
<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wysokie walory przyrodnicze Gminy, w tym krajobrazowe; - Bogata historia i tradycja regionu; - Funkcjonowanie Muzeum w Nieborowie i Arkadii oraz manufaktury majoliki artystycznej; - Pracownia ceramiki w Michałówku; - Funkcjonowanie klubów sportowych; - Występowanie obiektów zabytkowych; - Funkcjonowanie obiektów bazy turystycznej i hotelowej i sportowej; - Występowanie szlaków turystycznych oraz ścieżek edukacyjnych; - Funkcjonowanie marki „Nieborów”; 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczający poziom rozwinięcia bazy sportowej i rekreacyjnej, w tym brak ścieżek rowerowych oraz infrastruktury służącej rozwojowi elektromobilności; - Niska liczba miejsc spotkań dla dzieci, młodzieży i dorosłych; - Niewystarczające środki finansowe na dalszą promocję Gminy;

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I ROLNICTWO	
<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stabilizacja gospodarcza Gminy; - Korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne dla rozwoju przedsiębiorczości; - Bliskość do Miasta Łowicza; - Wolne tereny pod inwestycje; - Zwiększająca się świadomość, co do możliwości wykorzystania funduszy unijnych; - Stopniowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych; - Dość wysoki poziom aktywizacji gospodarczej; 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niska innowacyjność; - Niewystarczająca promocja potencjalnych terenów inwestycyjnych Gminy; - Braki w podstawowej infrastrukturze technicznej sprzyjającej powstawaniu przedsiębiorstw; - Brak większej ilości dużych inwestycji; - Stosunkowo niski poziom wykształcenia zawodowego rolników; - Niskie kwalifikacje zawodowe osób bezrobotnych - trudności w dostosowaniu się do potrzeb lokalnego rynku pracy; - Niewystarczająca umiejętność w pozyskiwaniu rynków zbytu; - Brak instytucji otoczenia biznesu; - Brak wzorców w pozyskiwaniu inwestorów strategicznych; - Rozdrobnienie gospodarstw rolniczych, a przy tym niska ich dochodowość; - Niewielki udział gospodarstw nowoczesnych w ogóle; - Niski udział upraw ekologicznych w ogóle produkcji rolniczej;

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY

<ul style="list-style-type: none"> - Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa; - Prawidłowo rozwinięta sieć połączeń drogowych; - Dostęp do połączeń kolejowych; - Dobrze rozwinięta sieć elektroenergetyczna; - Funkcjonowanie segregacji odpadów u źródła; - Istnienie przydomowych oczyszczalni ścieków; 	<ul style="list-style-type: none"> - Brak rozwiniętej sieci kanalizacyjnej i gazowej; - Niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii; - Budynek wymagają termomodernizacji; - Brak ścieżek rowerowych; - Niska efektywność energetyczna budynków; - Stacje uzdatniania wody pozostają w średnim stanie technicznym; - Zbyt mała liczba przydomowych oczyszczalni ścieków;
---	--

EDUKACJA I SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE

<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dostęp do biblioteki publicznej wraz z oddziałami; - Dostęp do bazy kultury, bogate tradycje i historia; - Dobra baza szkolnictwa; - Wykorzystywanie funduszy unijnych dla realizacji projektów społecznych; 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców; - Zbyt mała liczba osób posiadających wykształcenie w kierunku rolno- spożywczym, które ułatwiłoby zoptymalizowanie i unowocześnienie pracy gospodarstw rolniczych; - Nierówny dostęp do kształcenia; - Marginalizacja dzieci i młodzieży, a także osób starszych o niższym statusie społecznym;
--	---

POMOC SPOŁECZNA I OCHRONA ZDROWIA

<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej; - Dostęp do bezpłatnych badań profilaktycznych; - Działalność Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nieborowie; - Funkcjonowanie gminnych programów służących społeczeństwu, np. dotyczących problemów alkoholowych i narkotyków - Działalność jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, Policji - Podwyższanie kwalifikacji przez pracowników pomocy społecznej, znajomość problemów mieszkańców Gminy; - Zmniejszająca się liczba osób korzystających z pomocy społecznej; 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zbyt mała ilość bezpłatnych badań profilaktycznych; - Problem ubóstwa, bezrobocia, alkoholizmu, niepełnosprawności; - Niekorzystna sytuacja osób niepełnosprawnych oraz dotkniętych długotrwałą lub ciężką chorobą; - Coraz większe zagrożenia dla zdrowia młodych ludzi, wynikające ze zmiany stylu życia; - Brak szybkiego i bliskiego dostępu do specjalistycznej pomocy lekarskiej; - Niedostateczne środki finansowe na realizację zadań i zaspakajanie potrzeb społeczeństwa korzystającego z pomocy społecznej;
--	--

<p>SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przynależność do rozwijającego się województwa; - Wykorzystanie walorów przyrody; - Promowanie regionu przez jednostki zewnętrzne; - Utrzymujący się w Polsce wzrost gospodarczy; - Wykorzystanie funduszy strukturalnych z Unii Europejskiej; - Łatwiejszy dostęp do kredytów na rozwój działalności gospodarczej; 	<p>ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zanieczyszczenie środowiska spowodowane emisją niską oraz ruchem samochodowym; - Brak środków na rozwój firmy; - Duża konkurencja wśród wnioskujących o wsparcie ze środków Unii Europejskiej; - Niestabilna sytuacja polityczno- ekonomiczna na Bliskim Wschodzie; - Pandemia Covid-19; - Bezrobocie strukturalne; - Spadek szybkiego tempa wzrostu gospodarczego; - Słaby rozwój małych i średnich firm spowodowany dużymi kosztami pracy – podatki, ZUS; - Skomplikowane procedury i wysokie wymagania instytucji pomocowych udzielających wsparcia finansowego;
---	--

	<ul style="list-style-type: none">- Niska opłacalność produkcji rolnej;- Rozpowszechniony handel produktami przez sieć Internet oraz duża dostępność produktów o niskiej jakości i cenie np. z Chin, na czym mogą tracić lokalni przedsiębiorcy;
--	---

2.7. Identyfikacja najważniejszych problemów występujących na danym terenie

Do najważniejszych problemów występujących na obszarze Gminy Nieborów zaliczają się:

- słaby dostęp do Internetu

Poważnym problemem jest brak dostępu do szybkiego i stabilnego Internetu. Jest to podstawowy element umożliwiający pracę, naukę, dostęp do kultury. Okres pandemii pokazał, jak ważny jest stały i nieskrępowany dostęp do sieci internetowej. Na niektórych obszarach gminy dostęp jest słaby, na niektórych uniemożliwia połączenia wideo. Mieszkańcy gminy w ankiecie zwrócili uwagę na miejsca, gdzie dostęp do Internetu jest słaby lub go brak. Postanowiono przeprowadzić badanie wskazujące miejsca szczególnie problemowe. Mieszkańcy gminy korzystają głównie z sieci komórkowych. Zasięg tych sieci jest zróżnicowany, ale można dostrzec kilka miejsc, gdzie zasięgu brak lub jego jakość jest bardzo niska. Ponadto, stałym problemem, jest bardzo niska prędkość transmisji danych. Uniemożliwia ona normalne korzystanie z Internetu, korzystanie z telekonferencji, oglądanie filmów jest niemożliwe. W wielu miejscach szybkość transmisji nie przekroczyła nawet 1 Mb/s. Średnio wynosiła około 5-6 Mb/s z licznymi przerwami. Oczywiście, należy wskazać, że wyniki badania są uzależnione od wielu czynników (pogoda, obciążenie sieci itp.), jednak należy postawić jasną tezę, iż mieszkańcy gminy nie posiadają dostępu do sieci internetowej, który umożliwiłby normalną pracę i naukę.

- zły stan dróg

Dużym problemem jest stan dróg, poboczy, chodników. Mieszkańcy zwracają szczególną uwagę na niebezpieczeństwa na drodze. Problem występuje praktycznie we wszystkich miejscowościach gminy. Chodzi zarówno o drogi gminne jak i powiatowe. O ile stan dróg jest systematycznie poprawiany, to problemem są chodniki czy drogi rowerowe. Wąskie pasy drogowe nie pozwalają na ich budowę. Innym problemem jest zwiększający się potok pojazdów wszelkiego typu po drogach gminnych. Coraz większa ilość pojazdów ciężkich powoduje szybkie niszczenie dróg. Nawierzchnie nie są przystosowane do tak dużej ilości samochodów ciężkich. Dojazd rowerem do szkoły, pracy, sklepu staje się wręcz niebezpieczny.

- nie wykorzystanie potencjału turystycznego

Gmina Nieborów jest jedną z najbardziej atrakcyjnych pod względem turystycznych w województwie łódzkim. Niestety turystyka opiera się tylko na Zespole pałacowo-parkowym w Nieborowie oraz parku w Arkadii . Brakuje nowych, innowacyjnych form turystyki. Należy wykorzystać niezwykle potencjał terenów leśnych w gminie, aby rozwijać turystykę aktywną. Niezwykle ważnym elementem turystyki może stać się turystyka rowerowa. Należy rozwijać współpracę z gminą Bolimów oraz gminą Skierniewice w celu wykorzystania potencjału Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Szlak turystyczny może biec od Skierniewic do Łowicza wykorzystując potencjał gminy Nieborów.

- brak terenów inwestycyjnych

Gmina posiada doskonale położenie geostrategiczne . Przez gminę przebiega autostrada A2 oraz droga krajowa numer 70. Gmina jest niezwykle dobrym terenem do inwestowania . Problemem jest jednak brak terenów pod inwestycje. Tereny takie powinny być uzbrojone i przygotowane dla potencjalnych inwestorów.

- brak podstawowej infrastruktury służącej mieszkańcom

W poszczególnych miejscowościach nie rozwiązano problemu gospodarki wodno-ściekowej. Braki w tym zakresie są odczuwalne przez wszystkich mieszkańców. Problem ten dotyka również sfery gospodarczej, ponieważ bez rozwiązania problemu gospodarki ściekowej, rozwój większych przedsiębiorstw na terenie gminy jest niemożliwy. Spada konkurencyjność gminy.

- zanieczyszczenie powietrza

Źródłem największej emisji substancji szkodliwych jest proces indywidualnego ogrzewania budynków mieszkalnych, ale również obiektów użyteczności publicznej. Skala problemu wzrasta w okresie jesienno-zimowym, kiedy temperatura powietrza maleje, a tym samym wzrasta zapotrzebowanie na ogrzewanie pomieszczeń. Sytuacja kształtuje się bardziej niekorzystnie w miejscach o skoncentrowanej zabudowie, gdzie panują złe warunki przewietrzania. Przy sprzyjających warunkach atmosferycznych średnia i wyższa zabudowa o zwartym charakterze sprzyja tworzeniu się sytuacji smogowych. Szczególnie istotnym czynnikiem rozpraszającym jest wiatr, który przy tego typu zabudowie ma ograniczone możliwości przewietrzania. Znacznym problemem są również osiedla domów jednorodzinnych o gęstej zabudowie (głównie miejscowości Nieborów, Bednary, Belchów, Bobrowniki). W innych miejscowościach również miejscowo występują znaczne przekroczenia norm jakości powietrza. Dla celów grzewczych wykorzystywane są głównie paliwa stałe, generujące znaczne ładunki zanieczyszczeń, a skupienie wielu domów w jednym miejscu dodatkowo wzmaga efekt.

W starszych gospodarstwach domowych głównym źródłem ciepła jest przeważnie piec węglowy. W starszych obiektach piece te są często nieefektywne. Za opał służy węgiel lub miął węglowy, które są niskiej jakości i w wyniku procesu spalania uwalniane są znaczne ilości zanieczyszczeń. Należy w tym miejscu zauważyć, że występuje też problem nielegalnego spalania odpadów powstających na co dzień w gospodarstwach domowych. Spalane są opakowania plastikowe, kartony np. po mleku, butelki PET, ale również inne odpady, które wytwarzają podczas spalania ciepło. Ponieważ piece używane w domostwach nie są przystosowane do spalania takich odpadów, tzn. spalanie zachodzi

w zbyt niskiej temperaturze, a instalacje nie posiadają odpowiednich filtrów, podczas procesu uwalniane są do powietrza substancje toksyczne i rakotwórcze (dioksyny oraz furany), które niosą zagrożenie zarówno dla członków gospodarstwa domowego, w którym są spalane, jak i dla mieszkańców budynków sąsiednich. W domach nowych stosuje się nowoczesne systemy grzewcze, jednak duża ilość domów starszego typu powoduje, iż stan powietrza jest bardzo zły. Mieszkańcy podczas badania ankietowego wskazali, iż potrzebna staje się budowa sieci gazowej.

Inne problemy Gminy to:

- słabe zagospodarowanie centrów miejscowości;
- brak podstawowej infrastruktury służącej mieszkańcom;
- występowanie niebezpieczeństw dla środowiska i ludzi;
- brak podstawowej infrastruktury dla rozwoju;
- brak firm o potencjale innowacyjnym;
- niskie kwalifikacje ludności;
- brak rozwiniętych e-usług publicznych;
- rozdrobnienie gospodarstw rolnych;
- wyludnianie się terenu gminy;
- patologie społeczne z przewagą alkoholizmu;
- brak dostatecznej oferty kulturalnej;
- bezrobocie;

3. Trendy rozwojowe

Realizacja Strategii musi być skorelowana z trendami rozwojowymi. Chodzi tu o trendy w gospodarce światowej, które bezpośrednio wpływać będą na rozwój gminy w okresie programowania. Coraz bardziej pogłębia się integracja Polski z krajami europejskimi i światem. Tereny wiejskie również czerpią z tej otwartości, a rozwój gospodarki światowej bezpośrednio wpływa na rozwój gospodarki lokalnej. Wskazane trendy są zgodne ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030. Wzięto jednak pod uwagę zmiany w światowej gospodarce spowodowane pandemią koronawirusa COVID – 19 i prognozowane zmiany, które dotyczyć będą całego okresu realizacji Strategii.

Mieszkańcy gminy coraz częściej korzystać będą z globalizacji. Swoboda przemieszczania się wewnątrz Unii Europejskiej (i nie tylko) spowoduje, że mieszkańcy coraz częściej korzystać będą ze wspólnego rynku. Ostatnie lata to etap otwierania się przedsiębiorstw i mieszkańców na kontakty międzynarodowe. Kolejne lata to dalsza integracja i tworzenie powiązań korporacyjnych z firmami spoza

naszego kraju. Rozwój technologii informatycznej i konieczność korzystania z nowych środków komunikacji spowoduje, że kontakty z Europą i światem staną się łatwiejsze, tańsze, a co za tym idzie bardziej dostępne dla mieszkańców gminy. Zamknięcie gospodarek spowodowane COVID – 19 w latach 2020 – 2021 nauczyło wielu przedsiębiorców działać, pomimo utrudnień w przemieszczaniu się. Jednak należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że nie wszyscy mieszkańcy, firmy z terenu gminy potrafią przystosować się do zmian. Ostatnie lata pokazały, że firmy opierają swoją konkurencyjność na szybkim wprowadzaniu zmian w procesie produkcyjnym i organizacyjnym. Dlatego też, aby rozwijać gospodarkę gminy należy szczególną uwagę poświęcić edukacji firm i przyszłych przedsiębiorców. O ile to możliwe, należy skupić się na budowaniu potencjału nowoczesnej, innowacyjnej gospodarki opartej na wiedzy i kontaktach międzynarodowych. Wprowadzenie ruchu bezwizowego pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi pozwala w kolejnych latach budować nowe rynki zbytu. To szansa dla lokalnych przedsiębiorców, którą trzeba wykorzystać.

Kolejne lata to szybki wzrost przepustowości połączeń internetowych. Nastąpi szybki rozwój sieci 5G, co spowoduje nową erę w cyfryzacji naszego życia. Szybki transfer danych otworzy możliwości do rozwoju nowych firm i rozwój już istniejących nie tylko w branży informatycznej. W kolejnych latach w naszych domach, gospodarstwach zagospodarczą nowe urządzenia. Połączenie ich z siecią informatyczną spowoduje, że samodzielnie podejmować będą decyzje, sterować systemem grzewczym, energetycznym. Już dzisiaj coraz częstsze w gminie są samobieżne odkurzacze czy kosiarki do trawy. Sterować możemy kamerami, piecami. Już niedługo zegarek zmierzy nam tętno, puls i prześle wyniki do ośrodka zdrowia. To duże ułatwienie, szczególnie dla ludzi starszych, gdzie konieczne jest częste monitorowanie stanu zdrowia. Rewolucja następuje również w kulturze i naszych przyzwyczajeniach. Telewizje zastępują platformy streamingowe, muzyka jest łatwo dostępna w Internecie. Przykłady można mnożyć, jednak kolejne lata to szybkie zmiany, które należy monitorować i wykorzystywać do rozwoju. Szczególnie chodzi o firmy, które mogą wyznaczać nowe zmiany w gospodarce lokalnej. Rozwój kosiarek automatycznych wymaga stworzenia ich serwisu a rozwój e-handlu powoduje, iż warto pomyśleć o stworzeniu sklepu internetowego. Jednak w gminie ujawnia się jeden problem, na który zwrócić muszą władze gminy w kolejnych latach. Jest to pełny dostęp do technologii informacyjnej oraz szybkiego, taniego Internetu. Może więc dojść do sytuacji, iż dostęp do szybkiego Internetu warunkować będzie rozwój gospodarczy. Należy dołożyć więc wszelkich starań, aby jak najszybciej umożliwić wszystkim mieszkańcom dostęp do szybkiej sieci internetowej. Jak pokazują doświadczenia roku 2020/2021 (nauka zdalna w szkołach), w dalszym ciągu występują poważne problemy z dostępem do urządzeń i Internetu w gospodarstwach domowych. Chodzi głównie o osoby o niższych dochodach. Dlatego wyzwaniem staje się stworzenie programu pełnego dostępu do podstawowych usług cyfrowych.

Analiza trendów / tendencji społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w gminie i jej otoczeniu w ostatnich latach wskazuje, iż coraz więcej będzie w gminie turystów, dzięki czemu silniej rozwijać się będzie branża turystyczna. Sprzyjają temu zarówno funkcjonujące w gminie podmioty, oferujące zakwaterowanie, wyżywienie, ale również uwarunkowania przyrodnicze i historyczne. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, iż w wyniku pandemii branża turystyczna i okołoturystyczna odnotowuje ogromne straty, jednocześnie coraz bardziej atrakcyjne stają się w oczach mieszkańców

większych miast obszary położone z dala od dużych skupisk ludności, oferujące bliski kontakt z naturą, co może stać się znacznym atutem gminy Nieborów.

Innym, silnym trendem w gospodarce, powiązany również z turystyką będzie rozwój elektromobilności. Szacuje się, że samochody, autobusy i inne pojazdy elektryczne będą stawały się coraz tańsze, a co z tym związane również coraz częściej wykorzystywane w gospodarstwach domowych. Do rozwoju elektromobilności z pewnością przyczynią się decyzje podejmowane przez lokalne władze, które mogą zachęcać mieszkańców, ale również dawać dobry przykład w tym zakresie. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że dla rozwoju elektromobilności w gminie niezbędna jest odpowiednia infrastruktura, która stanie się bodźcem dla miejscowej ludności do wprowadzenia zmian.

Trend w rozwoju elektromobilności wiązał się będzie bezpośrednio ze zmianami w lokalnej i regionalnej gospodarce. Nastąpi wzrost popytu na zakłady mechaniki pojazdowej dostosowane do obsługi pojazdów elektrycznych. Zmieni się specyfika tych zakładów. Wykonywanych będzie coraz mniej prac mechanicznych, coraz więcej z zakresu zaawansowanej elektroniki i informatyki. Pojazdy elektryczne posiadają zaawansowane systemy elektroniczne, które już za kilka lat umożliwią np. jazdę autonomiczną. Koniczne jest więc przekwalifikowanie mechaników pojazdowych i przygotowanie kadr do obsługi pojazdów napędzanych przez silniki elektryczne.

Problemem gminy i całego województwa będzie dostęp do wody i okresowe susze. Zjawisko suszy jest złożonym procesem zachodzącym w środowisku przyrodniczym. Prowadzi do zmniejszenia zasobów wodnych i powolnego wyczerpywania się wód w zlewni. W następstwie suszy atmosferycznej pojawia się tzw. susza glebowa. Dalszy brak opadów prowadzi do suszy rolniczej, negatywnie wpływającej na produkcję roślinną. Susza to złożony proces, którego konsekwencją jest zmniejszenie ilości wody w danym ekosystemie. Główną przyczyną tego zjawiska jest długotrwały brak opadów atmosferycznych, połączony często z wyższą temperaturą powietrza, a także cyrkulacją powietrza (wiatry), która znacząco zwiększa wysuszenie. Przesuszenie gleby, obniżenie poziomu wód gruntowych oraz zmniejszenie przepływów rzecznych stwarza bezpośrednie zagrożenia gospodarczo-społeczne i ekonomiczne dla człowieka. Szczególnie narażone jest rolnictwo, gdyż zmniejszają się plony roślin uprawnych a zwiększają straty ekonomiczne. Występuje wówczas tzw. „susza „gospodarcza”. Całe województwo łódzkie jest w kolejnych latach zagrożone suszą strukturalną. Widać to również w Gminie Nieborów. Na polach uprawnych występuje problem niedoboru wody. W całym województwie susze prowadzić będą do zmian gospodarczych i demograficznych. Należy się liczyć z pogłębianiem się poziomów warstw wodonośnych i zamieranie ekosystemów na powierzchni. Następować będzie stepowanie terenów. Największym wyzwaniem staje się zapewnienie nieprzerwanych dostaw wody dla wszystkich mieszkańców.

4. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy został zawarty w dokumencie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)” i będzie aktualny na lata 2021 -2027. Studium przedstawia poglądy i deklaracje na temat kierunków działań podejmowanych przez Samorząd dla rozwoju gminy. Przyjmuje się zrównoważony rozwój obszaru gminy jako podstawę do formułowania kierunków zasad i warunków zagospodarowania. Polityka przestrzenna określona w dokumencie odpowiada zasadom ustanowionym przepisami prawa, a jednocześnie posiada charakter wytycznych do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Model struktury funkcjonalno – przestrzennej Gminy Nieborów wpisuje się w Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego.

Zgodnie z zapisami **Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+**, Gmina Nieborów zalicza się do tzw. Pozostałych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym. Obrazuje to poniższy fragment mapy zaczerpnięty z planu.

Rysunek 6 . Pozostałe obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym – fragment rysunku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+ za: BPPWŁ

Z rysunku wynika, iż Gmina Nieborów została zakwalifikowana do obszarów:

- nr 2 kutnowsko-skierniewicki rolniczy obszar funkcjonalny,
- nr 8 turystyczny obszar funkcjonalny doliny Bzury.

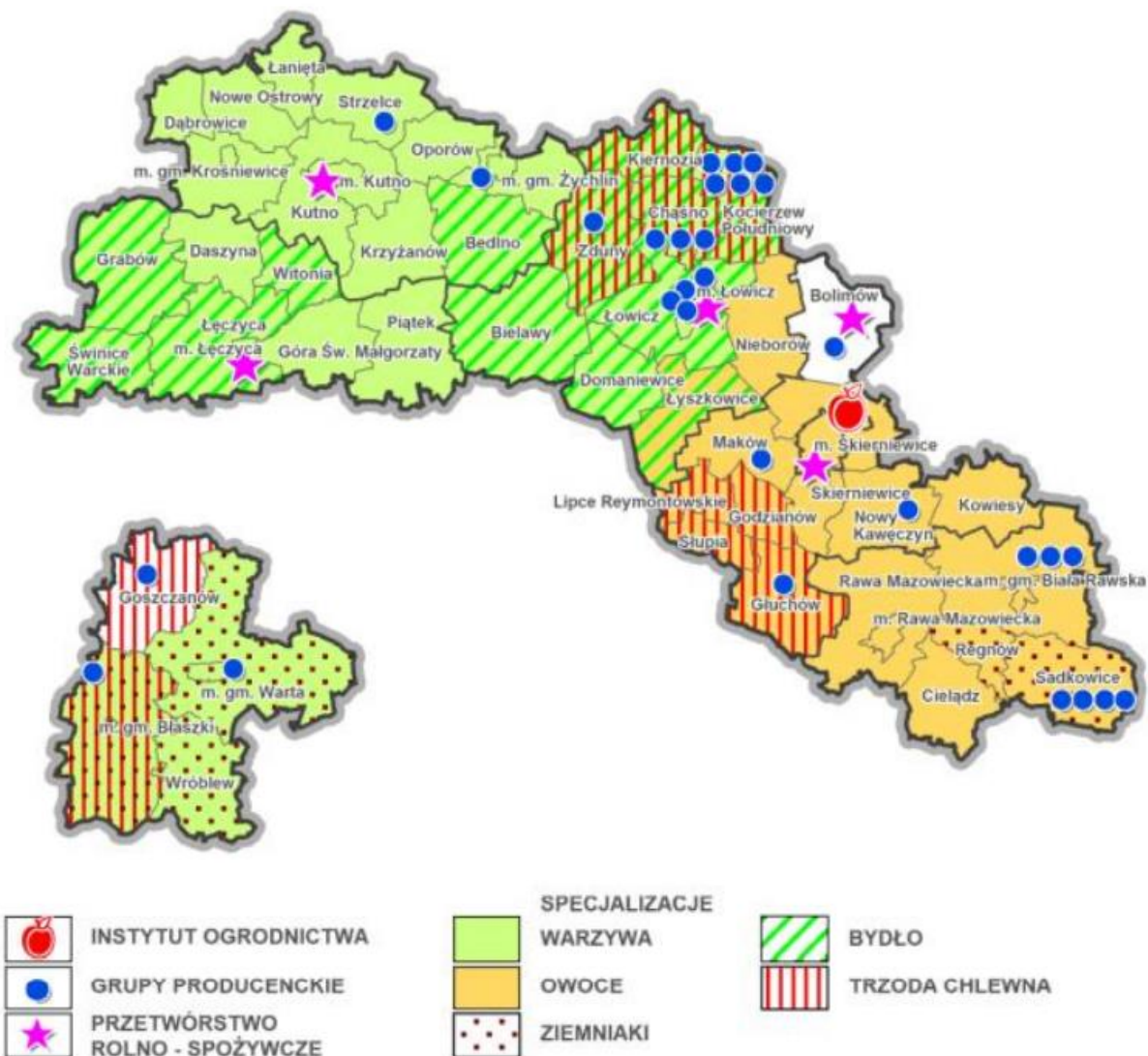
Zgodnie z planem: „Główną rolę w gospodarce Sieradzkiego Rolniczego OF oraz Kutnowsko-Skierniewickiego Rolniczego OF, tworzących Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa, odgrywa dobrze prosperujące rolnictwo, zdolne do pełnienia funkcji żywicielskiej i zapewnienia bezpieczeństwa Żywnościowego.⁴⁴ (...)

Do najważniejszych wyzwań rozwojowych Obszaru Rozwoju Intensywnego Rolnictwa należą:

⁴⁴ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

- brak rynków hurtowych produktów rolnych,
- niekorzystna struktura agrarna i powolne zmiany w tym zakresie, chociaż na tle województwa obszar charakteryzuje się znacznym udziałem gospodarstw dużych (powyżej 15,0 ha),
- duże rozproszenie działek rolnych,
- warunki wodne, w tym deficyt wody,
- problem suszy i mocno ograniczone możliwości retencji naturalnej,
- zjawisko stepowienia oraz nasilające się ekstremalne zjawiska pogodowe.

Rysunek 7 Potencjał dla Rozwoju Intensywnego Rolnictwa – potencjał dla Gminy Nieborów – specjalizacja owoce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+ za: BPPWŁ

(...) Turystyczny OF Doliny Bzury Obszar turystyczny doliny Bzury w dużym stopniu objęty jest systemem obszarów chronionych, który kształtują m.in.: Bolimowski Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000 z unikatowym w skali europejskiej

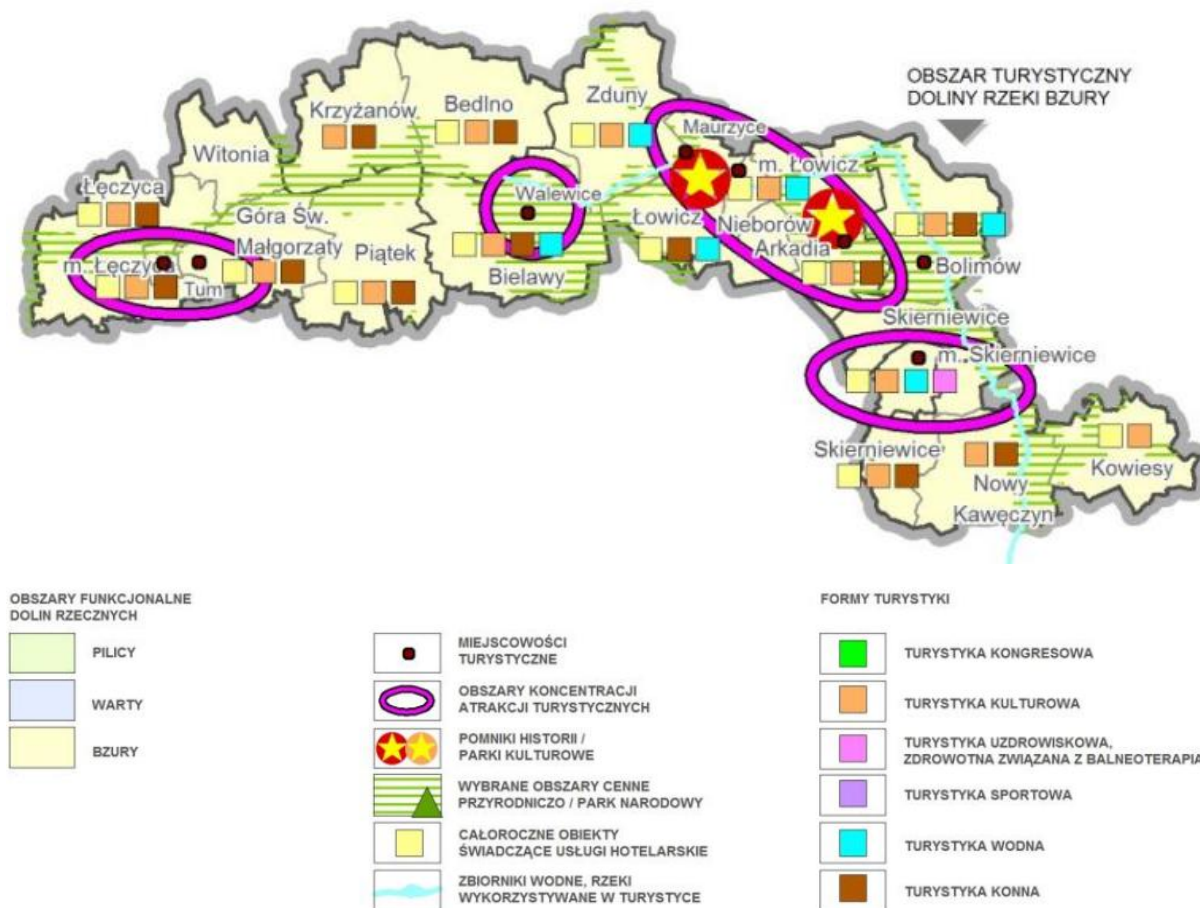
bogactwem gatunków ptaków, gdzie rozwija się turystyka ornitologiczna (birdwatching).

(...) Obszar wyróżnia się atrakcyjnymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi, stanowiącymi podstawę rozwoju form turystyki, m.in. aktywnej, kulturowej i przyrodniczej. Największymi atutami obszaru są: Dolina Bzury predysponowana do rozwoju turystyki aktywnej: kajakowej, na wyznakowanym w 2015 r. szlaku kajakowym Bzury na odcinku od wsi Przezwiska (gmina Bielawy) do wsi Patoki (Gmina Nieborów), turystyki jeździeckiej wykorzystującej Łódzki Szlak Konny i ośrodki jeździeckie z wiodącym w Walewicach, turystyki rowerowej i pieszej oraz turystyki kulturowej;

(...) Do najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego obszaru, na których opiera się turystyka kulturowa, należą m. in.: (...) założenie Nieborów – Arkadia uznane za pomnik historii w 2017 r (...) Do najważniejszych wyzwań rozwojowych w obszarze należą:

- bardzo słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, (m.in. baza noclegowa i gastronomiczna),
- presja urbanizacyjna na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe.

Rysunek 8 Potencjał turystyczny gmin w Obszarach Turystycznych Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury w 2016 r. - fragment

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+ za: BPPWŁ

Potencjał turystyczny Nieborowa upatrywany jest w turystyce kulturowej, konnej, całorocznych obiektach świadczących usługi hotelarskie przy jednoczesnym udziale pomników historii/ parków

kulturowych. W tym kontekście gmina Nieborów traktowana może być m.in. jako baza wypadowa dla turystów z:

- Bolimowa (walory środowiskowe oraz uwarunkowania historyczne związane z I Wojną Światową,
- Żelazowej Woli (związanej m.in. z Fryderykiem Chopinem),
- Łowicza (łowicka kultura ludowa),
- Maurzyc (skansen),
- Sromowa, Kiernozi, Sannik, Bielaw – Walewice.

W Planie przyjęto następującą wizję rozwoju województwa:

REGION SPÓJNY TERYTORIALNIE I WIZERUNKOWO, KREATYWNY I KONKURENCYJNY W SKALI KRAJU I EUROPY, O NAJLEPSZEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ, WYRÓŻNIAJĄCY SIĘ ATRAKCYJNOŚCIĄ INWESTYCYJNĄ I WYSOKĄ JAKOŚCIĄ ŻYCIA .

„W „Planie...”, jako proces perspektywiczny i długotrwały, wskazuje się również kształtowanie stref rozwojowych tworzących strukturę funkcjonalno-przestrzenną województwa, składających się z obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, będących wypadkową zróżnicowanej działalności człowieka oraz uwarunkowań środowiskowych. (...)

W ramach struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu wyodrębniono:

Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa obejmujący obszary charakteryzujące się wysokim wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej położone w północnej i zachodniej części województwa. Obszar ten stanowi bazę surowcową dla przemysłu rolno-spożywczego i jest predysponowany do intensyfikacji rolniczej produkcji towarowej. Zakłada się dalszy rozwój konkurencyjnego, produktywnego rolnictwa oraz nowoczesnego przetwórstwa rolno-spożywczego i utworzenie rynków hurtowych produktów rolnych. Ponadto, zintegrowane działania na rzecz zwiększenia retencji wód, rozwoju i modernizacji systemów melioracji wodnych oraz zwiększania powierzchni zadrzewień i zakrzewień, szczególnie na terenach o niskiej lesistości, w rejonach występowania gleb najwyższych klas bonitacyjnych (w tym związanych z intensywną produkcją rolną i dużym zagrożeniem procesami erozji gleb) przyczynią się do minimalizacji problemów związanych z występowaniem obszaru suszy i stepowienia.

Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury, dysponujące znacznym potencjałem środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu do rozwoju i kształtowania funkcji turystycznych i rekreacyjnych, charakteryzujące się przeplatającymi się formami zagospodarowania charakterystycznymi dla strefy rolnej i rolno-leśnej. Przyjmuje się, że uruchomione i wzmocnione czynniki rozwojowe pozwolą na kształtowanie m.in. obszarów turystyki uzdrowiskowej, kulturowej, sportowej i aktywnej o znaczeniu ponadlokalnym. Nastąpi rozwój bazy turystycznej i szlaków turystycznych, a także funkcji konferencyjno-kongresowej. (...) Budowanie zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym geologicznych, przyczyni się do wykreowania wizerunku regionu jako atrakcyjnego turystycznie. Jednocześnie prowadzone działania na rzecz poprawy czystości wód powierzchniowych, w tym szczególnie Zalewu Sulejowskiego, a także rozwiązanie problemów w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, wpłyną na poprawę stanu środowiska,

a tym samym zwiększenie atrakcyjności obszarów. Zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej pozwoli na budowanie spójności terytorialnej regionu i przeciwdziałanie procesom peryferyzacji. Poza tym, uwzględniając specyficzne uwarunkowania obszarów wiejskich, zakłada się wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i rozwój rolnictwa ekologicznego pozostałych obszarów wiejskich w regionie. Przyjmuje się, że realizacja planowanych założeń w rolnictwie przyczyni się do ochrony najlepszych gleb i zachowania ich możliwości produkcyjnych oraz wpływać będzie na racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Nastąpi poprawa struktury agrarnej wsi, tj. wzrost średniej powierzchni gospodarstwa rolnego, spadek ogólnej liczby gospodarstw oraz podniesienie standardów jakościowych, sanitarnych i ochrony środowiska, jak również wzmocnienie ekologicznych funkcji obszarów wiejskich. Zakłada się także wykorzystanie potencjału środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, a także walorów krajobrazowych obszarów wiejskich dla rozwoju funkcji turystycznych, w tym uzdrowiskowej, i rekreacji.

(...) Do najważniejszych i priorytetowych wyzwań w tym zakresie w perspektywie krótkookresowej należy rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym, związany m.in. z racjonalizacją gospodarki odpadami i racjonalnym gospodarowaniem zasobami naturalnymi, oraz obniżenie emisji zanieczyszczeń powietrza. Zakłada się, że podjęte działania przyczynią się do wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców regionu, wprowadzania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w gospodarce ograniczających wykorzystanie zasobów naturalnych, a także ograniczenia powstawania i składowania odpadów. Priorytetem jest również podjęcie działań zmierzających do poprawy efektywności oczyszczania województwa z azbestu. Proekologiczne rozwiązania transportowe, rozwój publicznego transportu zbiorowego, rozwój OZE oraz działania rewitalizacyjne w miastach ukierunkowane na wprowadzanie rozwiązań niskoemisyjnych i energooszczędnych znacząco poprawią jakość powietrza.

Poza tym, zakłada się, że w perspektywie długookresowej wzrośnie lesistość regionu, zmniejszy się powierzchnia gruntów zdegradowanych i zdewastowanych, nastąpi poprawa jakości wód, w szczególności powierzchniowych, oraz zwiększą się ich zasoby, poprawie ulegnie gospodarka wodno-ściekowa.

(...) W tym celu zakłada się m.in. kształtowanie sieci unikatowych ośrodków historycznych oraz objęcie ochroną najcenniejszych obiektów i obszarów województwa w formie pomników historii i parków kulturowych. Zakłada się także, że wybitne dzieła i dorobek współcześnie żyjących pokoleń zostaną objęte formą ochrony poprzez uznanie za dobra kultury współczesnej. Działania te, w powiązaniu z rozwojem różnych form turystyki i stworzeniem systemu szlaków turystycznych, wpłyną bezpośrednio na wzrost atrakcyjności turystycznej województwa oraz przyczynią się do kształtowania rozpoznawalnej marki turystycznej regionu. (...)

W planie zapisano, iż „Dla pozostałych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym przyjmuje się cele strategiczne oraz strategiczne kierunki działań wskazane w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”.

Określono CEL SZCZEGÓŁOWY IX dla obszarów funkcjonalnych: REGION EFEKTYWNIIE WYKORZYSTUJĄCY ENDOGENICZNY POTENCJAŁ ROZWOJOWY NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

Zakłada się, że w celu równoważenia rozwoju i kształtowania harmonijnych struktur funkcjonalno-przestrzennych, działania prorozwojowe we wszystkich obszarach funkcjonalnych będą prowadzone zgodnie ze wskazanymi zasadami zagospodarowania i kształtowania przestrzeni wpływającymi na ład przestrzenny oraz wzmocnienie atutów rozwojowych:

1. zachowanie czytelnych granic między obszarami zabudowy a terenami otwartymi,
2. unikanie pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych,
3. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie znajdują się w zasięgu obsługi publicznym transportem zbiorowym,
4. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie mają możliwości do objęcia zbiorczymi systemami infrastruktury technicznej,
5. ograniczanie urbanizacji na terenach pełniących funkcje korytarzy przewietrzających,
6. ograniczanie urbanizacji na terenach o ryzyku wystąpienia naturalnych i antropogenicznych zagrożeń środowiska m.in. szczególnego zagrożenia powodzią w miastach, wystąpienia poważnych awarii oraz ryzyka związanego z ustanowionymi obszarami ograniczonego użytkowania itd., oraz zakaz urbanizacji na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią poza obszarami miejskimi,
7. ograniczanie negatywnej ingerencji w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo,
8. kształtowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych z poszanowaniem atutów lokalizacyjnych wynikających z ukształtowania terenu i walorów krajobrazowych,
9. ochrona i kształtowanie osi widokowych, dominant przestrzennych, sylwet, panoram wraz z przedpolami ekspozycji,
10. ograniczanie lokalizacji i eliminacja przestrzennych elementów dysharmonijnych z krajobrazem (m.in. reklam, obiektów obcych kulturowo),
11. kształtowanie struktur obszarów zabytkowych z poszanowaniem autentyczności i integralności,
12. kształtowanie struktur mieszkaniowych wraz z zapleczem podstawowych usług publicznych,
13. lokalizacja terenów zieleni urządzonej jako integralnej części struktur funkcjonalno-przestrzennych,
14. powiązanie systemów zieleni miejskiej z ponadlokalnym systemem przyrodniczym,
15. lokalizacja elementów retencjonujących wodę jako integralnych części struktur funkcjonalno-przestrzennych,
16. ograniczanie negatywnego oddziaływania elementów infrastrukturalnych na struktury funkcjonalno-przestrzenne,
17. sytuowanie elementów infrastrukturalnych we wspólnych korytarzach,
18. rozwój rozdzielczych i dystrybucyjnych sieci infrastrukturalnych: gazowych, ciepłowniczych, wodociągowych i kanalizacyjnych w zasięgu strefy racjonalnego rozwoju sieci.

CELE STRATEGICZNE I STRATEGICZNE KIERUNKI DZIAŁAŃ⁴⁵

IX. 3 Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa

- obszar rozwoju konkurencyjnego, produktywnego rolnictwa oraz nowoczesnego przetwórstwa rolno - spożywczego, opartego na tradycjach przedsiębiorczych oraz strukturach sieciowych powiązanych z sektorem naukowo-badawczym , kształtowany poprzez wspieranie działań na rzecz:

⁴⁵ Podkreślono szczególnie istotne z perspektywy rozwoju gminy Nieborów

- IX.3.1. rozwoju szkolnictwa wyższego o zasięgu ponadregionalnym oraz specjalistycznego szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim o profilu rolniczym;
- IX.3.2. wspierania powstawania i działalności organizacji producentów rolnych;
- IX.3.3. rozwoju sieci współpracy między sferą naukowo-badawczą a samorządem rolniczym i producentami rolnymi oraz przedsiębiorstwami przetwórstwa rolno-spożywczego i innymi;
- IX.3.4. utworzenia rynków hurtowych produktów rolnych;
- IX.3.5. agrobiznesu międzynarodowego;
- IX.3.6. produkcji biogazu i biopaliw na bazie produktów rolnych i pochodzących z gospodarki leśnej oraz odpadów pochodzących z produkcji rolnej, leśnej i przetwórstwa rolno-spożywczego;
- IX.3.7. zwiększenia retencji wód oraz rozwoju i modernizacji systemów melioracji wodnej;
- IX.3.8. inicjowania i wspierania procesów scalania gruntów rolnych i leśnych;
- IX.3.9. zwiększenia dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
- IX.3.10. rozwoju ponadregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych z zakresu przetwórstwa rolno-spożywczego.

IX.4. Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury

– obszary rozwoju turystyki uzdrowiskowej, konferencyjnej, sportowej i aktywnej o znaczeniu ponadlokalnym, wykorzystujące endogeniczny potencjał środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, kształtowane poprzez wspieranie działań na rzecz:

- IX.4.1. rozwoju turystyki aktywnej, rekreacyjnej, sportowej i geoturystyki oraz bazy turystycznej, w tym agroturystyki;
- IX.4.2. rozbudowy szlaków turystycznych;
- IX.4.3. rozwoju funkcji konferencyjno-kongresowej;
- IX.4.4. wykreowania marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne;
- IX.4.5. budowania zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym geologicznych, oraz kultywowaniu tradycji;
- IX.4.6. wykreowania wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie;
- IX.4.7. poprawy czystości wód Zalewu Sulejowskiego i Zbiornika Jeziorsko oraz terenów leśnych;
- IX.4.8. wprowadzenia systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej;
- IX.4.9. zwiększenia dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
- IX.4.10. rozwoju ponadregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych o wymiarze ponadregionalnym.”

Według zapisów w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów:

Tempo rozwoju gminy w dużym stopniu będzie zależęć od kondycji gospodarki kraju. Warunki makroekonomiczne tworzyć będą zmienny w czasie układ szans i zagrożeń dla potencjału gospodarczego gminy, a w konsekwencji dla poziomu życia mieszkańców.

Utrzymanie wzrostu ekonomicznego w kraju, potencjału gospodarczego aglomeracji warszawskiej i łódzkiej, rozwoju ośrodków miejskich w Skierniewicach, Sochaczewie i Łowiczu oraz

przebieg autostrady A2 z węzłem „Skierniewice” - dają szansę gminie na pozyskanie kapitału inwestycyjnego. Inwestorzy mogą poszukiwać na terenie gminy, łatwiejszego dostępu do:

- rezerw rynku pracy,
- rezerw zdolności produkcyjnej i usługowej w istniejącym zainwestowaniu,
- terenów o stosunkowo niskiej cenie nabycia, wyposażonych w podstawowe elementy infrastruktury technicznej oraz dobrze skomunikowanych siecią dróg krajowych,
- rynków zbytu,
- zaopatrzenia w produkty rolnicze.

Obniżenie tempa wzrostu ekonomicznego kraju w okresach dłuższych, może wywołać zjawiska bardzo niepomysłne dla rozwoju gospodarczego gminy, to jest:

- brak możliwości zatrudnienia mieszkańców poza granicami gminy,
- odpływu kapitału inwestycyjnego i kapitału ludzkiego do większych ośrodków, przede wszystkim miejskich.

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja):

Uwarunkowania rozwoju pozwalają na określenie potrzeb i jednocześnie możliwości rozwojowych gminy. Wnioskami z analizy potrzeb i możliwości rozwojowych są przyjęte cele strategiczne rozwoju i generalna misja jaką będzie pełnić gmina. Opierając się na analizie stanu zagospodarowania gminy można zestawić mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia oraz misję gminy.

Misja rozwoju gminy.

"Kształtowanie gminy jako dynamicznie rozwijającego się, wielofunkcyjnego i zintegrowanego z regionem i miastem Łowicz, obszarem ziemskim:

- dbającego o wzrost poziomu życia mieszkańców,
- chroniącego wartości historyczne i przyrodnicze,
- tworzącego sprzyjające warunki dla rozwoju przedsiębiorczości,
- tworzącego sprzyjające warunki dla rozwoju rekreacji niedzielnej i pobytowej,
- wspierającego rozwój szkolnictwa, kultury oraz sportu,
- otwartego na inwestorów".

Powyższe główne cele przekładają się na cele szczegółowe obejmujące wszystkie ważniejsze sfery życia gminy.

Cele ekonomiczne obejmują:

- rozwój lokalnego rynku pracy,
- rozwój nowych małych i średnich przedsiębiorstw produkcyjnych,
- rozwój usług o znaczeniu lokalnym,
- restrukturyzację rolnictwa.

Cele społeczne obejmują:

- zapewnienie dogodnych warunków zamieszkania,
- zapewnienie stanu wyposażenia w usługi zaspokajające potrzeby lokalne,

- zapewnienie sprawnej obsługi komunikacyjnej,
- zapewnienie wyposażenia w infrastrukturę techniczną.

Cele przyrodnicze obejmują:

- zahamowanie procesów degradacji środowiska,
- zachowanie istniejących wartości środowiska,
- ochronę zasobów będących podstawą rozwoju,
- poprawę zdrowotnych warunków życia mieszkańców,
- zachowanie wartości krajobrazowych, krajoznawczych i rekreacyjnych,
- ochronę i optymalną eksploatację złóż kopalin.

Cele kulturowe obejmują:

- zachowanie tożsamości kulturowej obszaru,
- zachowanie otwartych przestrzeni o wybitnych walorach krajobrazu przyrodniczo – kulturowego,
- wpisanie na listę pomników historii, zespołu pałacowo-parkowego w Nieborowie i parku w Arkadii wraz z łączącymi je alejami.

Cele przestrzenne obejmują:

- uporządkowanie struktury zabudowy gminy,
- wyeliminowanie konfliktów wynikających z różnych sposobów użytkowania terenów.

Podstawowym zadaniem Samorządu jest zabezpieczenie interesów publicznych społeczności, którą reprezentuje. Duża część tych działań jest osadzona w gospodarce przestrzennej, należą do nich:

- zapewnienie terenów dla inwestycji, w tym inwestycji publicznych,
- budowa systemów transportu i infrastruktury technicznej oraz obiektów infrastruktury społecznej,
- ochrona wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych,
- restrukturyzacja użytkowania terenów i ich zagospodarowanie,
- likwidacja terenów zdegradowanych.

Rolą Samorządu jest, określenie przedmiotu, rozmiaru i stopnia ochrony lokalnych interesów publicznych. Przewodnią myślą polityki przestrzennej, realizowanej na terenie gminy będzie dążenie do „równowagi rozwoju” a następnie do zachowania „równowagi rozwoju”. Pod pojęciem "równowagi rozwoju" należy rozumieć:

- wyrównywanie zaniedbań w rozbudowie systemów transportu w stosunku do poziomu motoryzacji i ruchliwości mieszkańców,
- likwidowanie luki infrastrukturalnej wyrażającej się tym, że więcej jest terenów zabudowanych niż uzbrojonych (szczególnie w kanalizację sanitarną),
- oczyszczanie takiej samej ilości ścieków i utylizacji takiej samej ilości odpadów, jaka jest produkowana,
- poprawianie proporcji w strukturze terenów zurbanizowanych poprzez intensyfikację wykorzystywania terenów a tym samym zmniejszanie tempa ich przyrostu i rozproszenia,
- zachowanie elementów krajowego (OCHK) systemu ekologicznego na terenie gminy.

W ramach aktywnej polityki przestrzennej będą podejmowane inicjatywy i przedsięwzięcia służące poprawie jakości przestrzeni oraz uzyskania mocnej pozycji konkurencyjnej gminy względnie jej utrzymanie.

Będą to przede wszystkim decyzje planistyczne i realizacyjne, służące aktywizacji przestrzeni, to jest stymulowaniu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym stosownie do przyjętej strategii rozwoju.

Zadania związane z kierunkami rozwoju przestrzennego posiadają różną "wagę" oraz niejednakowy wpływ na tempo rozwoju.

Występują zadania związane z przekraczaniem "progów" rozwojowych, rozumianych jako potrzeby wykonania dużego wysiłku inwestycyjnego, umożliwiającego dalszy rozwój.

Gmina stoi przed "progami" związanymi generalnie z ochroną środowiska i zapewnieniem pro-ekologicznej energii dla celów grzewczych.

Kontynuację budowy systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, rozwiązanie problemu utylizacji odpadów oraz doprowadzenie gazu będą priorytetami rozwojowymi gminy. Powyższe priorytety posiadają jednocześnie wpływ na promocję gminy, a co za tym idzie na:

- rozwój funkcji zapewniających pracę i dochody mieszkańców,
- rozwój budownictwa mieszkaniowego,
- rozwój usług konsumpcyjnych i ogólnospołecznych.

Istotnym dla rozwoju gminy jest wykorzystanie położenia na styku aglomeracji warszawskiej i łódzkiej oraz posiadanie terenów dobrze skomunikowanych drogami krajowymi Nr 92 i 70 oraz linią kolejową. Istotne jest położenie obszaru gminy:

- na styku z miastem Łowicz,
- w pobliżu węzła na autostradzie A2, umożliwiające aktywizację terenów w Nieborowie, Bełchowie i Dzierzgowie.

KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ

Nie przewiduje się zasadniczych zmian w strukturze przestrzennej gminy. Obszar gminy będzie w większości utrzymany jako sfera produkcji rolniczej. W obszarze tym zabudowa będzie ograniczona do zabudowy zagrodowej oraz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej. Większe zmiany struktury przestrzennej wystąpią w miejscowościach położonych w zblizeniu do obszaru m. Łowicza i wynikać będą z ekspansji terenowej w sektorze mieszkalnictwa (Bobrowniki, Bełchów, Mysłaków i Nieborów) oraz obszarów położonych przy drogach krajowych i w zblizeniu do węzła "Skierniewice" w sektorze produkcyjno-usługowym (Kompina, Bełchów, Dzierzgow).

Struktura przestrzenna pozostałych miejscowości dotycząca obszarów zabudowy została w znaczącym stopniu umocowana ustaleniami obowiązujących planów miejscowych. W studium akceptowane są ustalenia planów miejscowych z niewielkimi korektami nie wpływającymi na strukturę przestrzenną. Zmiany znaczące dotyczą wyznaczenia w STUDIUM nowych terenów produkcyjno-usługowych dla których samorząd przewiduje sporządzenie zmiany planów miejscowych.

KIERUNKI ZMIAN W SIECI OSADNICZEJ

Centrum administracyjno-usługowym dla gminy jest Nieborów. Na sieć osadniczą składają się miejscowości w liczbie 19 o różnej dynamice i różnych preferencjach rozwoju. Na kształtowanie sieci bezpośredni wpływ mają:

- położenie w stosunku do ciągów komunikacyjnych (PKP, drogi krajowej),
- jakość środków produkcji rolnej,
- położenie w stosunku do kompleksów leśnych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego,
- posiadanie historycznych i kulturowych zasobów.

Nie zakłada się łączenia jednostek osadniczych. Poniższe zestawienie określa rolę poszczególnych miejscowości w sieci osadniczej gminy oraz kierunki zmian funkcji poszczególnych miejscowości:

Tabela 32 Kierunki zmian w sieci osadniczej

Lp.	Nazwa miejscowości	Dotychczasowe funkcje miejscowości:		Główne czynniki wpływające na kierunki zmian funkcji.	Kierunki zmian funkcji
		wiodąca	uzupełniająca		
1.	Arkadia	rolnictwo	kultura	Słaba jakość gruntów, park "Arkadia"	Zachowanie funkcji kultury. Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Wprowadzanie mieszkalnictwa jednorodzinne i usług w pasmach istniejącej zabudowy.
2.	Bednary Kolonia	rolnictwo		Słaba jakość gruntów na fragmentach wsi.	Zachowanie funkcji rolnictwa z intensyfikacją na obszarach wysokiej jakości. Rozwój leśnictwa na gruntach niskiej jakości. Wprowadzanie mieszkalnictwa jednorodzinne i usług w pasmach istniejącej zabudowy.
3.	Bednary	rolnictwo	mieszkalnictwo jednorodzinne, usługi	Wysoka jakość gruntów na większości obszaru wsi. Stacja kolejowa.	Zachowanie funkcji rolnictwa z intensyfikacją na obszarach wysokiej jakości. Rozwój leśnictwa na gruntach niskiej jakości. Wprowadzanie mieszkalnictwa jednorodzinne w pasmach istniejącej zabudowy.
4.	Bełchów Bełchów Osiedle	mieszkalnictwo jednorodzinne	rolnictwo, rekreacja, produkcja i usługi, leśnictwo	Stacja kolejowa. Atrakcyjne tereny rekreacyjne ze zbiornikiem wodnym. Niska jakość gleb.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinne i usług w strefie oddziaływania stacji kolejowej. Rozwój zabudowy techniczno-produkcyjnej w kompleksach stycznych do węzła "Skierniewice".
5.	Bobrowniki	rolnictwo	mieszkalnictwo jednorodzinne, usługi	Przystanek kolejowy. Słaba jakość gruntów.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinne i usług w strefie oddziaływania przystanku kolejowego.
6.	Chylenieć	leśnictwo	rolnictwo, rekreacja indywidualna.	Słaba jakość gruntów. Sąsiedztwo kompleksów leśnych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i rekreacyjnej wyłącznie na obszarach obowiązujących planów miejscowych. Ochrona użytku ekologicznego "Łąki koło Chyleniać".

Lp.	Nazwa miejscowości	Dotychczasowe funkcje miejscowości:		Główne czynniki wpływające na kierunki zmian funkcji.	Kierunki zmian funkcji
		wiodąca	uzupełniająca		
7.	Dzierzgow	rolnictwo	Zabudowa jednorodzinna	Słaba jakość gruntów. Pasmowa zabudowa wsi. Węzeł autostrady A2.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejącym paśmie. Ograniczenia zabudowy w korytarzu j autostrady A2. Rozwój terenów techniczno-produkcyjnych w obszarze oddziaływania węzła autostrady i drogi Nr 70.
8.	Dzierzgówek	rolnictwo	Usługi, zabudowa jednorodzinna	Słaba jakość gruntów. Wielopasmowa zabudowa wsi.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejących pasmach. Ograniczenia zabudowy w korytarzu autostrady A2.
9.	Janowice	rolnictwo		Słaba jakość gruntów. Pasmowa zabudowa wsi.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejącym paśmie.
10.	Julianów	rolnictwo		Wysoka jakość gruntów. Pasmowa zabudowa wsi.	Zachowanie funkcji rolnictwa z intensyfikacją na obszarach wysokiej jakości. Wprowadzanie mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w paśmie istniejącej zabudowy.
11.	Karolew	rolnictwo		Słaba jakość gruntów na fragmentach wsi.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejącym paśmie.
12.	Kompina	rolnictwo	usługi	Słaba jakość gruntów na fragmentach wsi. Droga krajowa Nr 92 udostępniona poprzez skrzyżowanie z drogą powiatową Nr 2714E.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejącym paśmie oraz w obszarze wokół szkoły. Promocja terenów techniczno-produkcyjnych.
13.	Michałówek	leśnictwo	rolnictwo, rekreacja indywidualna.	Słaba jakość gruntów. Sąsiedztwo kompleksów leśnych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój zabudowy mieszkaniowej i rekreacyjnej wyłącznie na obszarach obowiązujących planów miejscowych. Ochrona użytku ekologicznego "Łąki koło Chyleńca"
14.	Mysłaków	rolnictwo	Mieszkalnictwo jednorodzinne	Średnia jakość gruntów. Wielopasmowa zabudowa wsi. Przystanek kolejowy.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejących pasmach.

Lp.	Nazwa miejscowości	Dotychczasowe funkcje miejscowości:		Główne czynniki wpływające na kierunki zmian funkcji.	Kierunki zmian funkcji
		wiodąca	uzupełniająca		
15.	Nieborów	rolnictwo	usługi, kultura, produkcja nierolnicza.	Centrum administracyjne. Zespół pałacowo-parkowy. Średnia jakość gruntów.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejących pasmach oraz w kompleksach "Zygmuntów" i "Brygidów". Rozwój usług związanych z obsługą turystyczną i rekreacją. Rozwój zabudowy techniczno-produkcyjnej.
16.	Patoki	rolnictwo		Wysoka jakość gruntów. Pasmowa zabudowa wsi.	Zachowanie funkcji rolnictwa z intensyfikacją na obszarach wysokiej jakości. Wprowadzanie mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w pasmach istniejącej zabudowy.
17.	Piaski	rolnictwo		Średnia jakość gruntów.	Ograniczanie rolnictwa na rzecz leśnictwa. Rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w istniejących pasmach. Ograniczenia zabudowy w korytarzu autostrady A2.
18.	Sypień	rolnictwo		Wysoka jakość gruntów. Pasmowa zabudowa wsi.	Zachowanie funkcji rolnictwa z intensyfikacją na obszarach wysokiej jakości. Wprowadzanie mieszkalnictwa jednorodzinnego i usług w paśmie istniejącej zabudowy.

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)

Głównymi węzłami rozwoju sieci osadniczej będą wsie: Nieborów, Bełchów, Bobrowniki, Mysłaków, Bednary i Kompina. Wsie Michałówek i Chyleniec będą posiadały charakter rekreacyjny ze znacznym ograniczeniem zabudowy oraz funkcji rolniczej na rzecz leśnictwa. Miasto Łowicz pełni w sieci osadniczej funkcje wiodące i oddziaływujące na obszar gminy i powiatu. Podstawowe funkcje miasta pełnione na rzecz obszaru gminy to:

- ośrodek usług społecznych o znaczeniu ponadlokalnym (ochrona zdrowia, oświata, nauka),
- miejsca pracy w sektorze pozarolniczym.

KIERUNKI ZMIAN W PRZEZNACZENIU TERENÓW

Obrazem przestrzennego rozwoju gminy, jest postępujące jego zagospodarowanie obiektami służącymi mieszkańcom do zamieszkania, wypoczynku, pracy i obsługi podstawowych potrzeb życiowych. Zmiany przeznaczenia terenów zostały określone w obowiązujących planach miejscowych. Rozwój przestrzenny będzie się odbywał w sferze mieszkalnictwa i miejsc pracy. Dla tych sfer przyjmuje się poniższe kierunki rozwoju.

Kierunki rozwoju mieszkalnictwa.

- wypełnienie wolnych enklaw w istniejącej zabudowie zagrodowej i mieszkaniowej jednorodzinnej z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury technicznej (obszary B2),
- przygotowanie terenów nowej zabudowy mieszkaniowej o niskiej intensywności w Nieborowie, Mysłakowie, Bobrownikach, Bełchowie i Dzierzgowie (obszary B1),

- w obszarach zabudowy mieszkaniowej należy przyjąć jako zasadę, określanie terenów pod usługi osiedlowe,
- stosowanie zasady wyposażenia przygotowywanych terenów pod zabudowę co najmniej w sieci elektroenergetyczne, wodociągowe i kanalizacji sanitarnej.

Kierunki rozwoju miejsc pracy:

- w sferze produkcji rolniczej:

- strefy rolniczej przestrzeni produkcyjnej (obszary R1 i R2) o podstawowym znaczeniu podlegać będą ochronie,
- wspieranie procesu zwiększania wielkości gospodarstw rolnych,
- specjalizacja gospodarstw rolnych nastawionych na produkty przetwarzane w zakładach przetwórczych w Łowiczu oraz produkty na rynek aglomeracji łódzkiej i warszawskiej,
- zmniejszanie areалу gruntów rolnych niskiej jakości poprzez ich zalesienie (rezygnacja z inwestowania rolniczego w terenach nie rekompensujących poniesionych nakładów),

- w sferze produkcji nierolniczej:

- promowanie wolnych terenów w obszarach zabudowy dla realizacji obiektów produkcyjno-usługowych przy zachowaniu warunków bezpieczeństwa i ochrony obiektów mieszkalnych,
- przygotowanie oferty w postaci strategicznych terenów rozwoju funkcji produkcyjno-usługowej w rejonie dobrze skomunikowanym z siecią dróg krajowych i autostradą A2 (Kompina, Bełchów, Dzierzgów).

- w sferze usług:

- utrzymanie zasady przemieszania w terenach zabudowy funkcji mieszkaniowej z obiektami usługowymi oraz nieuciążliwymi niewielkimi zakładami produkcyjno-usługowymi,
- utrzymanie istniejącej sieci usług podstawowych (szkolnictwo podstawowe, kultury) z dostosowywaniem sieci do aktualnego stanu demograficznego i społecznego.

Dla poszczególnych fragmentów obszaru gminy przypisuje się kierunki rozwoju posiadające odzwierciedlenie w sporządzonych planach miejscowych w ustalonych przeznaczeniach terenu. Dla ucytelnienia struktury przestrzennej gminy - wzajemnych związków i relacji obszarów o różnych kierunkach lub zestawach kierunków rozwoju, wyodrębniono typy obszarów o określonych preferencjach i ograniczeniach.

Rozmieszczenie przestrzenne obszarów o preferowanych kierunkach rozwoju przestrzennego zobrazowano na rysunku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

POWIĄZANIA INFRASTRUKTURALNE I FUNKJONALNE

Podstawowymi ustaleniami w zakresie kierunków rozwoju przestrzennego są założenia:

- a) miasto Łowicz jako centrum ponadlokalne oddziaływujące na obszar gminy,
- b) rozwoju terenów produkcyjno-usługowych położonych w zblizeniu do dróg krajowych oraz węzła "Skierniewice" na autostradzie A2 (Kompina, Dzierzgów, Bełchów),
- c) utrzymania rolnictwa jako podstawowej funkcji gminy „ziemskiej” z zabudową wielofunkcyjną, ograniczoną do istniejących pasm zabudowy historycznie ukształtowanej,

d) rozwoju funkcji leśnictwa poprzez ochronę istniejących kompleksów leśnych oraz zalesianie gruntów porolnych i rolnych o najniższej bonitacji,

e) modernizacji sieci dróg w tym:

- dostosowanie drogi krajowej Nr 92 do parametrów drogi głównej ruchu przyspieszonego oraz drogi krajowej Nr 70 do klasy drogi głównej z ograniczeniem dostępności do skrzyżowań,
- zarezerwowanie terenu pod budowę nowej trasy drogi krajowej Nr 70 w Bełchowie, Bobrownikach i Arkadii,

f) rozbudowy systemów infrastruktury technicznej w tym:

- budowa gazociągów średniego ciśnienia rozprowadzających gaz od stacji redukcyjnej gazu w Łowiczu lub Skierniewicach do odbiorców,
- budowa systemów kanalizacji sanitarnej na terenach promowanych do zabudowy w oparciu o oczyszczalnię ścieków w Łowiczu lub lokalne oczyszczalnie,

g) ochrony środowiska w tym:

- zasobów środowiska w obszarze chronionego krajobrazu obejmującego dolinę rzeki Bzury i Skierniewki,
- zasobów środowiska w obszarze Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny,
- gruntów rolnych wysokich klas poprzez wyłączenie z możliwości zabudowy.

i) ochrony zabytków, dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego z wprowadzeniem do planów miejscowych wymogów i warunków zagospodarowania.

W zakresie polityki rozwoju przestrzennego w Studium ustalono między innymi:

a) tereny dla których samorząd zamierza sporządzić plan miejscowy dotyczyć będzie wszystkich terenów wskazanych na rysunkach studium jako wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne,

b) dopuszczenie w obszarach ograniczonych strefami ochronnymi lokalizowania (lokalizacja uzależniona od wielkości emisji hałasu i wibracji poszczególnych urządzeń oraz interesów osób trzecich) urządzeń wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii (turbin wiatrowych) pod warunkiem nie przekraczania oddziaływaniem na środowisko na tereny położone poza granicami stref ochronnych,

c) dopuszczenie przeznaczenia terenu ustaleniami planu miejscowego pod realizację obiektów produkcji energii elektrycznej opartych na energii słonecznej w strefach R2 i R3,

d) obszary realizacji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w tym:

- obszary kolejowe jako tereny zamknięte,
- obszary pasów drogowych dróg krajowych modernizowanej do klasy drogi głównej ruchu przyspieszonego oraz z docelową realizacją obejścia dla drogi krajowej Nr 70,
- obszary pasów drogowych dróg powiatowych.

Studium i plany miejscowe – stopień pokrycia obszaru gminy i struktura przeznaczenia terenów

Dla poszczególnych fragmentów obszaru Gminy Nieborów przypisuje się kierunki rozwoju posiadające odzwierciedlenie w sporządzonych planach miejscowych w ustalonych przeznaczeniach terenu. Dla ucytelnienia struktury przestrzennej gminy - wzajemnych związków i relacji obszarów o

różnych kierunkach lub zestawach kierunków rozwoju, wyodrębniono typy obszarów o określonych preferencjach i ograniczeniach.

Studium zagospodarowania przestrzennego wskazuje na następujące tendencje zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym gminy:

- utrzymanie znaczącego udziału terenów promowanych do zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zagrodowej z mieszkaniowo usługową (15%) w Bełchowie, Bobrownikach, Dzierzgówku, Mysłakowie, Nieborowie,
- powiększenie oferty terenowej pod rozwój sfery produkcyjnej, usługowej, magazynów i składów w Bełchowie, Dzierzgowie,
- zmniejszenie oferty terenowej pod rozwój sfery produkcyjnej, usługowej, magazynów w Kominie,
- pozostawienie wsi Chylenie i Michałówek jako nierozwojowe w kontekście osadniczym,
- podtrzymanie dużych możliwości podniesienia wskaźnika lesistości poprzez utrzymanie istniejących oraz zalesienia na obszarze o łącznej powierzchni 3500ha do poziomu 33%,
- w aktualizacji wprowadzono nowe kierunki rozwoju zabudowy rezydencjonalnej na dużych działkach o charakterze leśnym (MZ, ZL) i zabudowy produkcyjnej z zachowaniem użytków leśnych i regulacją granicy leśnej (BP, ZL).

Kierunki zmian w przeznaczeniu terenów⁴⁶:

Obrazem przestrzennego rozwoju gminy, jest postępujące jego zagospodarowanie obiektami służącymi mieszkańcom do zamieszkania, wypoczynku, pracy i obsługi podstawowych potrzeb życiowych. Zmiany przeznaczenia terenów zostały określone w obowiązujących planach miejscowych. Rozwój przestrzenny będzie się odbywał w sferze mieszkalnictwa i miejsc pracy. Dla tych sfer przyjmuje się poniższe kierunki rozwoju.

Kierunki rozwoju mieszkalnictwa.

- wypełnienie wolnych enklaw w istniejącej zabudowie zagrodowej i mieszkaniowej jednorodzinnej z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury technicznej (obszary B2),
- przygotowanie terenów nowej zabudowy mieszkaniowej o niskiej intensywności w Nieborowie, Mysłakowie, Bobrownikach, Bełchowie i Dzierzgowie (obszary B1),
- w obszarach zabudowy mieszkaniowej należy przyjąć jako zasadę, określanie terenów pod usługi osiedlowe,
- stosowanie zasady wyposażenia przygotowywanych terenów pod zabudowę co najmniej w sieci elektroenergetyczne, wodociągowe i kanalizacji sanitarnej.

Kierunki rozwoju miejsc pracy:

- w sferze produkcji rolniczej:
 - strefy rolniczej przestrzeni produkcyjnej (obszary R1 i R2) o podstawowym znaczeniu podlegać będą ochronie,
 - wspieranie procesu zwiększania wielkości gospodarstw rolnych,

⁴⁶ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)

- specjalizacja gospodarstw rolnych nastawionych na produkty przetwarzane w zakładach przetwórczych w Łowiczu oraz produkty na rynek aglomeracji łódzkiej i warszawskiej,
- zmniejszanie areалу gruntów rolnych niskiej jakości poprzez ich zalesienie (rezygnacja z inwestowania rolniczego w terenach nie rekompensujących poniesionych nakładów),
- w sferze produkcji nierolniczej:
 - promowanie wolnych terenów w obszarach zabudowy dla realizacji obiektów produkcyjno-usługowych przy zachowaniu warunków bezpieczeństwa i ochrony obiektów mieszkalnych,
 - przygotowanie oferty w postaci strategicznych terenów rozwoju funkcji produkcyjno-usługowej w rejonie dobrze skomunikowanym z siecią dróg krajowych i autostradą A2 (Kompina, Bełchów, Dzierzgów).
- w sferze usług:
 - utrzymanie zasady przemieszania w terenach zabudowy funkcji mieszkaniowej z obiektami usługowymi oraz nieuciążliwymi niewielkimi zakładami produkcyjno-usługowymi,
 - utrzymanie istniejącej sieci usług podstawowych (szkolnictwo podstawowe i kultury) z dostosowywaniem sieci do aktualnego stanu demograficznego i społecznego.

5. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Należy utrzymać dotychczasowe funkcje obszarów wyróżnionych w ramach działań polityki przestrzennej. Obecnie gmina w większości stanowi sferę produkcji rolniczej. Przewiduje się, że zmiany struktury przestrzennej wystąpią w miejscowościach położonych bliżej m. Łowicza, jako naturalna konsekwencja trendu osiedlania się mieszkańców miast na pobliskich obszarach wiejskich. Zmiany te wynikać będą z ekspansji terenowej w sektorze mieszkalnictwa oraz będą zachodzić w sektorze produkcyjno-usługowym na obszarach położonych przy drogach krajowych i w zbliżeniu do węzła "Skierniewice".

Przewiduje się rozwój funkcji turystycznej, który wynika z atrakcyjnych uwarunkowań środowiskowych i historycznych.

Rekomendacje do obszaru objętego strategią to:

- w związku z faktem, że na terenie całej gminy rozwija się funkcja mieszkalna, kompleksowych rozwiązań wymaga całość gospodarki wodno – ściekowej i zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do podstawowych usług publicznych;
- na terenach do wykorzystania na potrzeby turystyki krajobrazowej oraz wykorzystania atrakcji w Arkadii i Nieborowie oraz otoczeniu należy rozwijać funkcję turystyczną oraz produktów

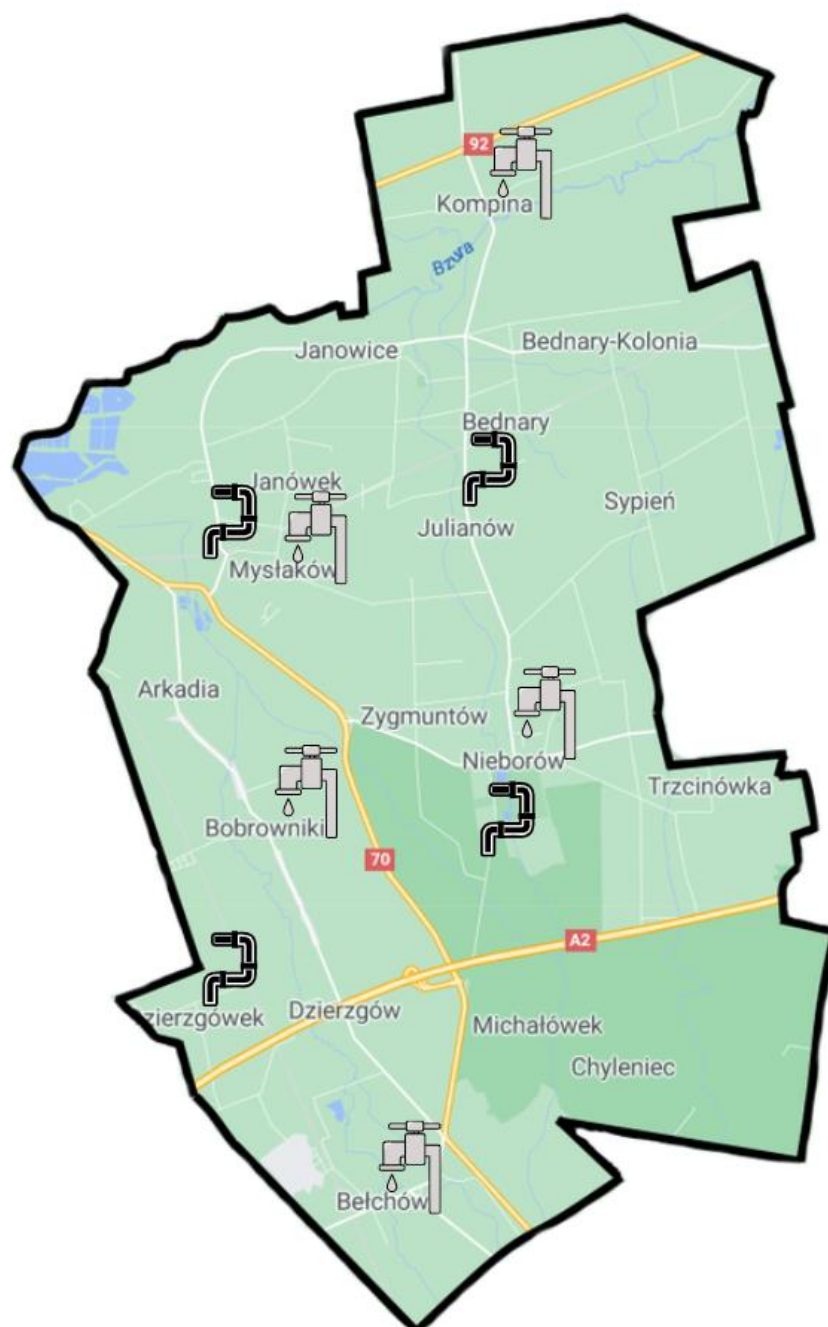
tradycyjnych. Niezwykle ważnym elementem będzie rozwój turystyki weekendowej i jednodniowej dla mieszkańców: Łowicza, Skierniewic;

- kształtowanie zieleni m.in. poprzez powiązanie z usługami sportu i rekreacji;
- podporządkowanie nowej zabudowy mieszkalnej historycznej kompozycji przestrzennej szczególnie w tradycyjnych miejscowościach wiejskich;
- zwiększenie udziału zieleni w centrach miejscowości;
- podnoszenie jakości życia i zamieszkania;
- dążenie do poprawy dostępności infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, place zabaw, skwery) i możliwie pełnej dostępności infrastruktury technicznej;
- uspokajanie ruchu poprzez: priorytet komunikacji pieszej, rowerowej i zbiorowej, ograniczanie ruchu samochodowego, dążenie do powiększania powierzchni przeznaczonej do ruchu pieszego i rowerowego;
- dobra organizacja miejsc parkingowych przy kluczowych obiektach;
- kształtowanie struktury przestrzennej uwypuklające i wzmacniające znaczenie istniejących obiektów o ważnych funkcjach lokalnych i ponadlokalnych;
- rozwój stref inwestycyjnych wykorzystując węzeł „Skierniewice”;
- rozwój wydzielonych dróg i pasów dla rowerów w całej gminie;
- opracowanie systemu komunikacyjnego wspierającego transport niskoemisyjny (również elektromobilność);
- ochrona i pielęgnacja centrum miejscowości (zachowanie kultury regionu);
- tworzenie stref rozwoju energetyki odnawialnej (elektrownie solarne, wiatrowe);
- wyznaczenie miejscowości celem stworzenia tzw. wiosek energetycznych.

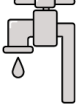
Lokalizacja inwestycji gminnych wraz z uzasadnieniem

Poniżej prezentujemy poglądowe mapy obrazujące lokalizacje inwestycji.

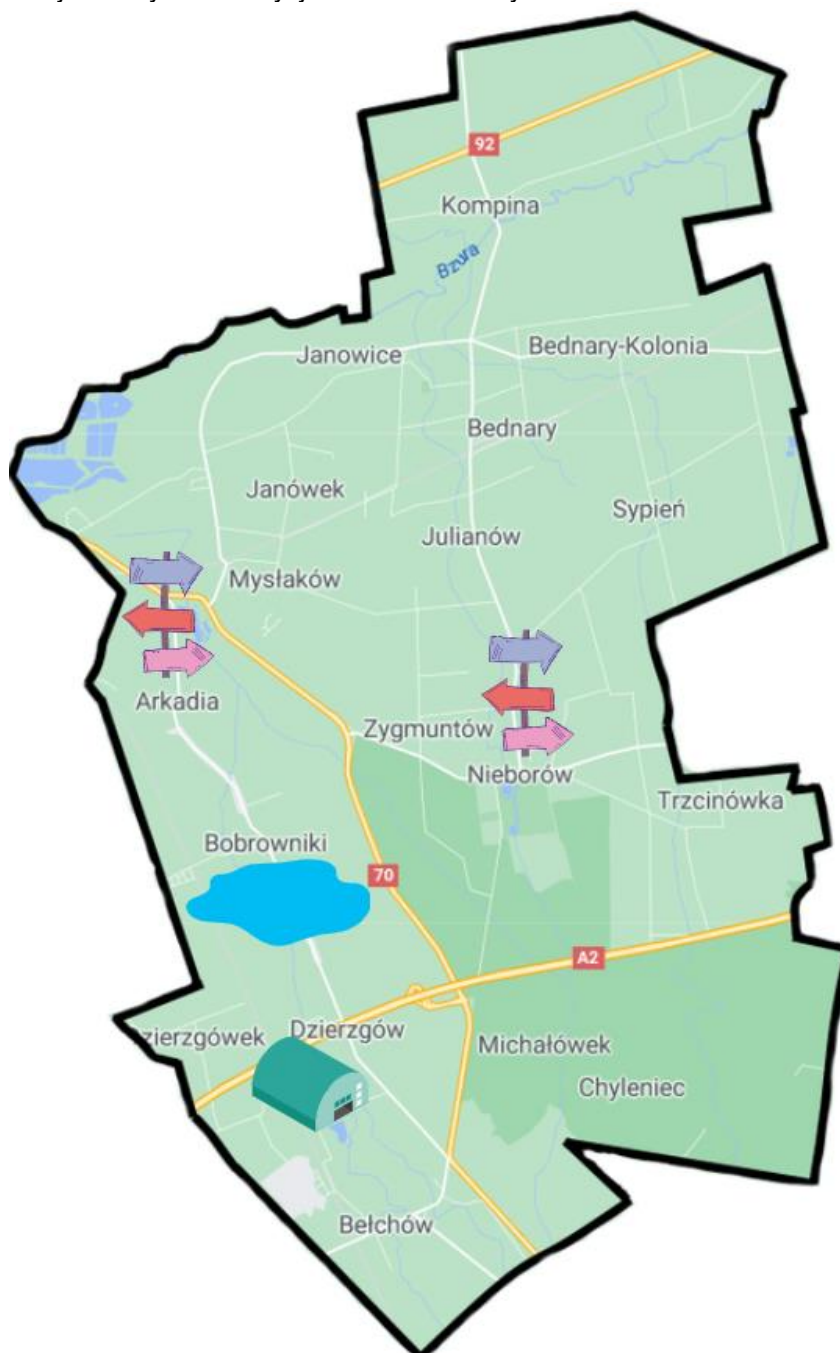
Mapa 7 Lokalizacja inwestycji wodno - kanalizacyjnych na terenie Gminy Nieborów

LEGENDA

	Infrastruktura kanalizacyjna
	Infrastruktura wodna

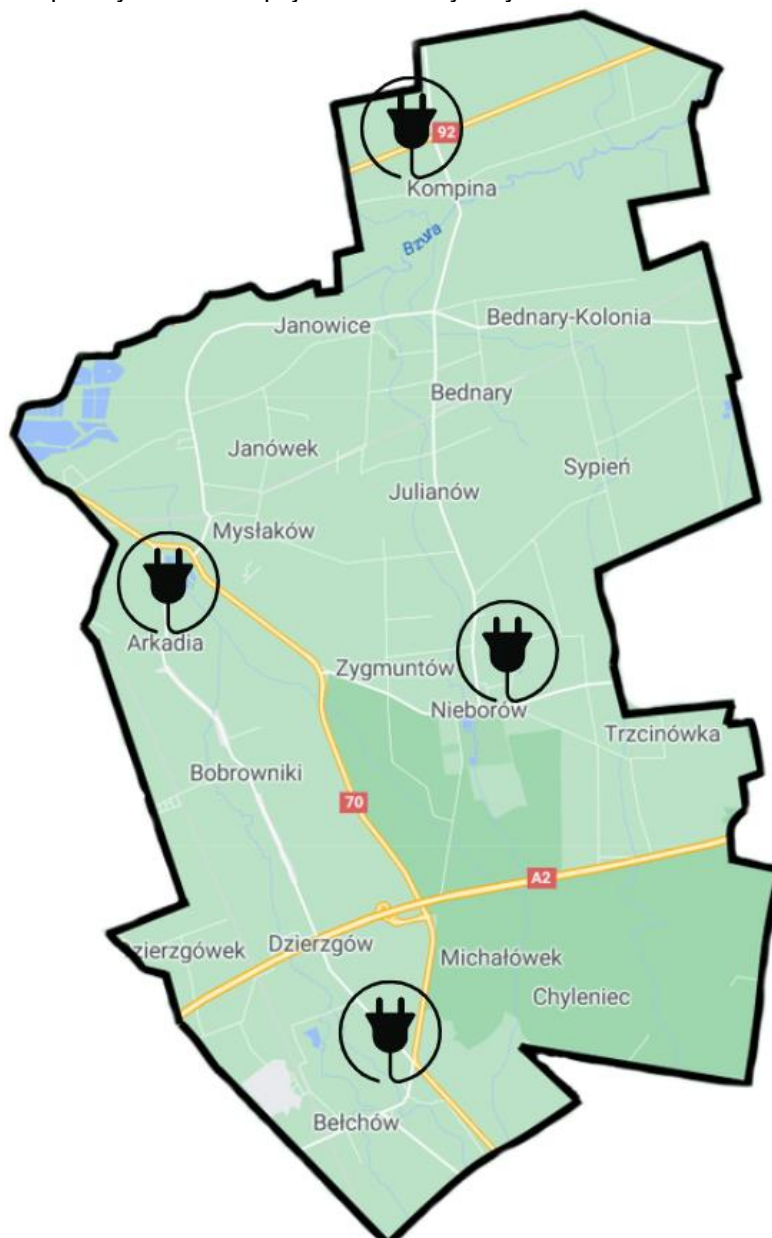
Mapa 8. Lokalizacja ważnych inwestycji na terenie Gminy Nieborów

LEGENDA

	Infrastruktura turystyczna
	Uzbrojenie terenów inwestycyjnych
	Zbiornik retencyjny

Mapa 9. Planowane punkty ładowania pojazdów elektrycznych

Mapa 10. Punkty węzłowe dla rozwoju sieci rowerowej w gminie Nieborów

Wszystkie projekty inwestycyjne zostały zamieszczone i opisane w rozdziale 7.

6. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym

Na podstawie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Nieborów, uzupełnionej o wyniki badania ankietowego oraz dane zebrane na spotkaniach, wyznaczono obszary działalności gminy, które wymagają poprawy bądź dodatkowego impulsu rozwojowego. Poniżej przedstawiono mapę strategii, ukazującą wyznaczone cele strategiczne i operacyjne. W dalszej części zostały one scharakteryzowane, a także przedstawiono działania, których realizacja pomoże w osiągnięciu założonych celów.

CELE STRATEGICZNE		
<p>Cel 1 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego Gminy Nieborów</p>	<p>Cel 2 Poprawa jakości środowiska naturalnego, adaptacja do zmian klimatu oraz kształtowanie ładu przestrzennego Gminy Nieborów</p>	<p>Cel 3 Wzmacnianie kapitału społecznego Gminy Nieborów</p>
CELE OPERACYJNE		
<p>1.1. Tworzenie warunków na rzecz dalszego rozwoju oraz budowy infrastruktury turystycznej</p> <p>1.2. Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego poprzez zwiększenie dostępności i funkcjonalności infrastruktury komunikacyjnej</p> <p>1.3. Wsparcie przedsiębiorców, rolników i stwarzanie warunków do powstawania nowych miejsc pracy</p> <p>1.4. Zachowanie ładu przestrzennego i estetyki Gminy Nieborów, wzmacnianie istniejących i wspieranie nowych funkcji</p>	<p>2.1. Poprawa jakości powietrza</p> <p>2.2. Zapobieganie zanieczyszczeniu wód, gleb oraz ekosystemów</p> <p>2.3. Przeciwdziałanie skutkom suszy i powodzi</p>	<p>3.1. Poprawa edukacji oraz stwarzanie warunków do rozwoju osobistego</p> <p>3.2. Zwiększenie dostępności infrastruktury kultury, sportu i rekreacji dla wszystkich grup społecznych</p> <p>3.3. Gospodarne i efektywne zarządzanie gminą</p>

Z informacji przedstawionych we wcześniejszych rozdziałach strategii wynika, że w gminie z pewnością niezbędne są inwestycje w zakresie rozwoju turystyki, a także podstawowej infrastruktury technicznej. Potrzebna jest modernizacja dróg, chodników, budowa ścieżek rowerowych wraz z całą infrastrukturą. Również infrastruktura wodno-kanalizacyjna wymaga polepszenia, chodzi tu zarówno o sieć kanalizacji jak i wodociągi oraz stacje uzdatniania wody. Wszystkie działania muszą być podejmowane w zgodzie z ładem przestrzennym, aby zapobiec niezrównoważonemu rozwojowi urbanistycznemu. Dostrzega się również potrzebę zwrócenia większej uwagi na kwestie gospodarki przestrzennej, a także rewitalizacji zaniedbanych części miejscowości. Działania z zakresu

infrastruktury i planowania przestrzennego mają za zadanie polepszenie jakości życia mieszkańców, ale także stworzenie jak najlepszych warunków dla przedsiębiorców – obecnych i potencjalnych. Określono zatem następujące przykłady działań dla celu strategicznego 1 i przyporządkowanym mu celom operacyjnym:

CEL STRATEGICZNY 1:	
Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego Gminy Nieborów	
Cel operacyjny	Działania/zadanie/projekt
1.1 Tworzenie warunków na rzecz dalszego rozwoju oraz budowy infrastruktury turystycznej	Budowa sieci dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
	Kształtowanie centrów miejscowości
	Promocja produktów lokalnych
	Poprawa atrakcyjności turystycznej Nieborowa i Arkadii
	Budowa zbiornika retencyjno-rekreacyjnego w Bobrownikach
	Budowa i przebudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej
1.2 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego poprzez zwiększenie dostępności i funkcjonalności infrastruktury komunikacyjnej	Budowa sieci dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
	Przebudowa i modernizacja dróg gminnych
	Budowa i modernizacja oświetlenia na terenie całej Gminy Nieborów
	Instalacja punktów ładowania samochodów elektrycznych, zakup środków transportu zbiorowego
	Zapewnienie bezpieczeństwa na drogach i chodnikach na terenie gminy poprzez budowę nowych lub modernizację istniejących dróg i chodników, ich właściwe utrzymanie i zarządzanie nimi
1.3. Wsparcie przedsiębiorców, rolników i stwarzanie warunków do powstawania nowych miejsc pracy	Kształtowanie centrów miejscowości
	Promocja produktów lokalnych
	Działalność w ramach Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Łowicka”
	Wsparcie dla infrastruktury turystycznej
	Przygotowanie terenów inwestycyjnych
	Organizacja wydarzeń i imprez promujących lokalnych producentów rolnych
1.4. Zachowanie ładu przestrzennego i estetyki Gminy Nieborów, wzmocnienie istniejących i wspieranie nowych funkcji	Poprawa atrakcyjności turystycznej Nieborowa i Arkadii
	Kształtowanie centrów miejscowości
	Projektowanie rozwiązań i stworzenie przestrzeni publicznych przyjaznych dla ludzi, zapewnienie godnych warunków mieszkaniowych, promocja zdrowia i egzystowania w zgodzie z naturą
	Aktywizacja mieszkańców oraz ich uczestnictwo w procesach decyzyjnych w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego
	Rozbudowa oświetlenia w celu poprawy bezpieczeństwa na terenie gminy

Kolejnym bardzo ważnym obszarem jest środowisko oraz jego ochrona. Należy zauważyć, że w ostatnich latach jest to jeden z priorytetowych obszarów, któremu podporządkowywanych jest wiele działań. Szeroko pojęta ochrona środowiska staje się celem wielu inwestycji, inwestycji które mają naprawiać to, co uległo zniszczeniu, ale również takim, które mają chronić i nie dopuszczać do dewastowania czy nadmiernego wykorzystywania zasobów. Poprawa jakości powietrza, wód i systemu gospodarki odpadami to najważniejsze wyzwania, które wpływają nie tylko na rozwój i atrakcyjność

gminy, ale także na jakość życia mieszkańców. Należy też zwrócić szczególną uwagę na kwestie edukacji ekologicznej. Sprzyjają temu:

CEL STRATEGICZNY 2: Poprawa jakości środowiska naturalnego, adaptacja do zmian klimatu oraz kształtowanie ładu przestrzennego Gminy Nieborów	
Cel operacyjny	Działania/zadanie/projekt
2.1. Poprawa jakości powietrza	Budowa instalacji OZE na domach prywatnych
	Zwiększenie efektywności energetycznej obiektów publicznych wraz z zastosowaniem OZE
	Wspomaganie mieszkańców przy wymianie wysokoemisyjnych źródeł ciepła, w tym pieców węglowych, na niskoemisyjne i alternatywne źródła energii
	Kontrola jakości spalanego opału na terenie gminy
	Rozwój elektromobilności
	Budowa sieci dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
2.2. Zapobieganie zanieczyszczeniu wód, gleb oraz ekosystemów	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w gminie Nieborów (projekt będzie realizowany etapami)
	Adaptacja do zmian klimatu poprzez rozbudowę i unowocześnienie systemu wodociągowego wraz ze stacjami uzdatniania wody.
	Zwiększenie efektywności gospodarki odpadami poprzez kontrole przestrzegania zasad segregacji i postępowania z odpadami powstającymi na terenie gminy
	Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców m.in. poprzez prowadzenie cyklicznych kampanii edukacyjnych w mediach społecznościowych, szkołach oraz wśród seniorów
	Zwiększenie bioróżnorodności na terenie gminy
2.3 Przeciwdziałanie skutkom suszy i powodzi	Budowa zbiornika retencyjno-rekreacyjnego w Bobrownikach

Trzecim obszarem, ku któremu skierowane będą działania gminy jest kapitał społeczny. Rozwój Gminy Nieborów powinien być napędzany przez aktywnych i wykształconych mieszkańców, którzy angażują się w podejmowane na jej obszarze działania, są aktywni i zainteresowani tym, co dzieje się w ich najbliższym otoczeniu. Należy kontynuować istniejące oraz wprowadzać nowe działania w zakresie zwiększenia efektywności samorządu. W zakresie zarządzania gminą należy także zwrócić uwagę na dostosowanie budynków oraz miejsc publicznych do potrzeb całości społeczeństwa, w tym seniorów oraz osób niepełnosprawnych. W związku z tym określono **cel strategiczny 3:**

CEL STRATEGICZNY 3: Wzmacnianie kapitału społecznego Gminy Nieborów	
Cel operacyjny	Działania/zadanie/projekt
3.1. Poprawa edukacji oraz stwarzanie	Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie gminy
	Kształtowanie centrów miejscowości
	Budowa i przebudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

warunków do rozwoju osobistego	Tworzenie nowych pracowni przedmiotowych, powszechne wykorzystanie Internetu w edukacji, zapewnienie infrastruktury zwiększającej komfort pracy i bezpieczeństwo uczniów
3.2. Zwiększenie dostępności infrastruktury kultury, sportu i rekreacji dla wszystkich grup społecznych	Budowa i przebudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej
	Kształtowanie centrów miejscowości
	Wspieranie seniorów w ich miejscu zamieszkania
	Uatrakcyjnienie oferty kulturalnej skierowanej do starszych mieszkańców
	Rozwój usług opiekuńczych dostosowanych do potrzeb starszych i chorych mieszkańców oraz członków ich rodzin, godzących życie zawodowe z opieką nad osobą chorą/niesamodzielną
3.3. Gospodarne i efektywne zarządzanie gminą	Kompleksowa promocja gminy pod kątem inwestycyjnym i turystycznym
	Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych na terenie Gminy Nieborów
	Dostosowanie budynków użyteczności publicznej do potrzeb wszystkich grup społecznych, w tym seniorów i osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez likwidację barier architektonicznych
	Tworzenie warunków dla rozwoju stowarzyszeń, poprzez zapewnienie odpowiednich warunków lokalowych, wsparcie finansowe i merytoryczne
	Wprowadzanie zaawansowanych e-usług przyczyniające się do wzrostu efektywności funkcjonowania samorządu
	Zapewnienie możliwości realizacji programów profilaktyki zdrowotnej. Współpraca z podmiotami opieki zdrowotnej w zakresie zapewniania programów profilaktycznych.
	Współpraca pomiędzy samorządem a organizacjami pozarządowymi, w zakresie organizacji życia kulturalnego, sportu, rekreacji, turystyki, ochrony zdrowia
Współpraca z samorządami na szczeblu lokalnym, jak i ponadlokalnym, a także z samorządami spoza granic Polski	

7. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych

Tytuł projektu
Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w gminie Nieborów (projekt będzie realizowany etapami)
Lata realizacji
2023 - 2027
Szacunkowy koszt
50 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 42 500 000,00 PLN Środki własne: 7 500 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Dzierzgowek, Nieborów, Mysłaków, Bednary

Tytuł projektu	
Budowa instalacji OZE na domach prywatnych	
Lata realizacji	
2022 - 2030	
Szacunkowy koszt	
10 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 8 500 000,00 PLN Środki własne (udział mieszkańców) : 1 500 000,00 PLN	
Miejsce realizacji	
Cała gmina	

Tytuł projektu	
Zwiększenie efektywności energetycznej obiektów publicznych wraz z zastosowaniem OZE	
Lata realizacji	
2022 - 2030	
Szacunkowy koszt	
5 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 4 250 000,00 PLN Środki własne: 750 000,00 PLN	
Miejsce realizacji	
Cała gmina	

Tytuł projektu	
Kształtowanie centrów miejscowości	
Lata realizacji	
2023 - 2027	
Szacunkowy koszt	
3 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 2 550 000,00 PLN Środki własne: 450 000,00 PLN	
Miejsce realizacji	
Cała gmina	

Tytuł projektu	
Poprawa atrakcyjności turystycznej Nieborowa i Arkadii	
Lata realizacji	
2022 - 2025	
Szacunkowy koszt	
3 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 2 550 000,00 PLN Środki własne: 450 000,00 PLN	
Miejsce realizacji	
Nieborów, Arkadia	

Tytuł projektu
Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych na terenie Gminy Nieborów
Lata realizacji
2022 - 2026
Szacunkowy koszt
10 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 8 500 000,00 PLN Środki własne: 1 500 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Dzierzgów - Bełchów

Tytuł projektu
Adaptacja do zmian klimatu poprzez rozbudowę i unowocześnienie systemu wodociągowego wraz ze stacjami uzdatniania wody.
Lata realizacji
2024 - 2027
Szacunkowy koszt
3 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 2 550 000,00 PLN Środki własne: 450 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Kompina, Nieborów, Bobrowniki, Sypień, Mysłaków, Bełchów

Tytuł projektu
Budowa i przebudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej
Lata realizacji
2021 - 2024
Szacunkowy koszt
2 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 1 700 000,00 PLN Środki własne: 300 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

Tytuł projektu
Rozwój elektromobilności Gminy Nieborów poprzez zakup środków transportu zbiorowego oraz budowę podstawowej infrastruktury do ładowania
Lata realizacji
2022 - 2025
Szacunkowy koszt
3 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 2 550 000,00 PLN

Środki własne: 450 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

Tytuł projektu
Budowa sieci dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
Lata realizacji
2021 - 2025
Szacunkowy koszt
3 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 2 550 000,00 PLN Środki własne: 450 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

Tytuł projektu
Budowa i modernizacja oświetlenia na terenie całej Gminy Nieborów
Lata realizacji
2021 - 2025
Szacunkowy koszt
1 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 850 000,00 PLN Środki własne: 150 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

Tytuł projektu
Budowa zbiornika retencyjnego w Bobrownikach
Lata realizacji
2025 - 2027
Szacunkowy koszt
10 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 8 500 000,00 PLN Środki własne: 1 500 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Bobrowniki

Tytuł projektu
Przebudowa i modernizacja dróg gminnych
Lata realizacji
2023 - 2030
Szacunkowy koszt
2 500 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie:

Środki UE: 2 125 000,00 PLN Środki własne: 375 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

Tytuł projektu
Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie gminy
Lata realizacji
2023 - 2026
Szacunkowy koszt
2 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 1 700 000,00 PLN Środki własne: 300 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Szkoły podstawowe w gminie

Tytuł projektu
Kompleksowa promocja gminy pod kątem inwestycyjnym i turystycznym
Lata realizacji
2024 - 2026
Szacunkowy koszt
1 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 850 000,00 PLN Środki własne: 150 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

Tytuł projektu
Budowa żłobka na terenie gminy Nieborów
Lata realizacji
2024 - 2026
Szacunkowy koszt
5 000 000,00 PLN, w tym przewidywane finansowanie: Środki UE: 4 250 000,00 PLN Środki własne: 750 000,00 PLN
Miejsce realizacji
Cała gmina

8. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Poniżej odniesiono się do dokumentów gminnych, wskazując w jaki sposób zachodzi zgodność ze strategią.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów (IV edycja)

Kierunki rozwoju systemów komunikacji.

Ustala się następujące zasady i kierunki rozwoju sieci dróg:

- 1) podporządkowanie rozwoju sieci dróg następującym celom nadrzędnym:
 - zapewnienie bezkolizyjnego przebiegu autostrady A2 i dróg krajowych poprzez obszar gminy,
 - dogodnego połączenia miejscowości z obszaru gminy z ośrodkiem gminnym i miastem Łowicz,
 - dogodnego połączenia miejscowości z siecią dróg krajowych;
- 2) przyjęcie następującej struktury funkcjonalnej dróg:
 - a) autostrada A2, jest drogą nie posiadającą bezpośrednich połączeń z siecią dróg gminnych i powiatowych,
 - b) węzeł "Skierniewice" na autostradzie A2 w przecięciu drogi krajowej Nr 70 służy połączeniu obszaru gminy i rejonu miast Łowicza i Skierniewic z kierunkami do Warszawy i Poznania,
 - c) określa się zasadę przebiegu odcinka drogi krajowej Nr 70 z ominięciem parku w Arkadii jako kierunkową realizację odcinka Nieborów - Łowicz,
 - d) droga krajowa Nr 92 (Warszawa Poznań) o projektowanej klasie drogi głównej ruchu przyspieszonego z ograniczoną dostępnością komunikacyjną do skrzyżowania z drogą powiatową Nr 2714E i drogą gminną Nr 105352E,
 - e) układ podstawowy obsługi komunikacyjnej obszaru gminy będą tworzyć drogi powiatowe, dla których proponuje się klasę dróg zbiorczych:
 - Nr 2714E - Ruszki -Kompina -Nieborów,
 - Nr 1322E – Bolimów - Nieborów,
 - Nr 2728E - Łyszkowice -Bełchów,
 - f) układ uzupełniający będą tworzyć drogi powiatowe:
 - Nr 2700E - Mysłaków -Janowice -Bednary -Jasionna -Bolimów,
 - Nr 2705E - Karolew –Łasieczniki-Nieborów,
 - Nr 2756E - droga przez wieś Piaski,
 - Nr 2701E - Łasieczniki -Sypień -Bednary,
 - Nr 2702E - stacja PKP Bednary -Sypień,
 - Nr 2703E - stacja PKP Mysłaków -Bednary,
 - Nr 2704E - Arkadia -Dzierzgow -Bełchów,
 - Nr 2755E - stacja PKP Bełchów -Sierakowice,
 - Nr 2721E - Popów -Kompina,

- Nr 2750E - Grudze -Bobrowniki,
 - Nr 2752E - Łowicz - Polesie - Stara Wieś,
- oraz drogi gminne:
- Nr 105207E - Kompina (droga Nr 2) - Płaskocin,
 - Nr 105351E - Kompina -Patoki
 - Nr 105362E - Kol. Bednary -Sierzchów,
 - Nr 105353E - od drogi 2703E Bednary Bariierka - Bednary - Mysłaków,
 - Nr 105354E - Dąbrówka - Bąkowiec -Nieborów,
 - Nr 105355E - droga krajowa Nr 70 (Zygmuntów) - Nieborów Zachodni,
 - Nr 105356E - Nieborów -Sypień,
 - Nr 105357E - Nowa Wieś - Nieborów Wschodni - Nieborów Wschodni - Nieborów,
 - Nr 105358E - Bełchów - Chyleniec - Stara Wieś Piaski - gr. Gm. Bolimów (Kaczew),
 - Nr 105359E - droga Karolew - droga powiatowa Nr 2700E - do linii PKP,
 - Nr 105360E - Piaski Trzciniówka,
 - Nr 105361E - Bełchów os. - Dzierzgówek,

dla których proponuje się klasę dróg lokalnych lub dojazdowych,

g) do układu uzupełniającego zakłada się włączenie dróg nie zaliczonych do dróg publicznych a posiadających charakter dróg publicznych z propozycją zaliczenia ich do publicznych dróg gminnych:

- we wsi Kompina, drogę od szkoły do cmentarza,
- we wsi Patoki, od drogi gminnej Nr 105351E do Nowego Kozłowa,
- we wsiach Bednary i Bednary Kolonia, od drogi powiatowej Nr 2714E do drogi gminnej Nr 105362E, w granicy pomiędzy wsiami
- we wsi Bednary, od drogi powiatowej Nr 2700E do Zabostowa Dużego, od Kościoła do Szkoły Podstawowej, od drogi powiatowej Nr 2714E do wschodniej granicy wsi (odcinek w rejonie szkoły i na południowej kolonii), od drogi powiatowej Nr 2714E do drogi gminnej Nr 105353E oraz odcinek południowy na Bednarach Zachodnich,
- we wsi Karolew, od drogi powiatowej Nr 2700E do Sierzchowa, od wsi Sypień do drogi powiatowej Nr 2705E,
- we wsi Mysłaków, od drogi krajowej Nr 70 do Starej Wsi, od przejazdu kolejowego Arkadia do stawów rybackich, od drogi powiatowej Nr 2700E, od drogi gminnej Nr 105353E do Bednar Zachodnich, od zabudowy Mysłaków Wieś do Mysłaków Janówek,
- we wsi Nieborów, od drogi gminnej Nr 105355E do drogi powiatowej Nr 2714E (odcinki po północnej i południowej stronie kościoła, od drogi powiatowej Nr 1322E do drogi gminnej Nr 105357E, od kościoła do Nieborowa Wschodniego, na kolonii pod Łasiecznikami, droga wzdłuż wschodniej granicy parku do ZPK,
- we wsi Bobrowniki, od drogi powiatowej Nr 2704E do Zielkowic, od drogi powiatowej Nr 2750E do Zielkowic, od drogi powiatowej Nr 2704E do drogi krajowej Nr 70, od drogi powiatowej Nr 2704E do od drogi powiatowej Nr 2750E, droga nad rzeką od młyna do drogi powiatowej Nr 2704E, od drogi powiatowej Nr 2704E do Zielkowic Góry,

- we wsi Dzierzgow, od drogi powiatowej Nr 2704E do Dzierzgowka, droga wzdłuż granicy z wsią Bełchów,
 - we wsi Dzierzgowek, od stacji Bełchów do kolonii przy młynie, od szkoły podstawowej do kolonii przy młynie, od drogi powiatowej Nr 2752E do kolonii przy młynie, od szkoły podstawowej do Polesia,
 - we wsi Bełchów, od osiedla do Polesia, od drogi powiatowej Nr 2704E do drogi do Dzierzgowka, od kościoła do drogi krajowej Nr 70,
- j) powyższą sieć dróg będą uzupełniać istniejące drogi wewnętrzne;
- 3) kształtowanie układu podstawowego i uzupełniającego dróg nastąpi poprzez:
- modernizację istniejącej sieci dróg z doprowadzeniem parametrów technicznych a w szczególności w zakresie szerokości jezdni, łuków poziomych w trasie i w obrębie skrzyżowań, do stanu zgodnego z wymogami norm,
 - utrzymanie funkcji obsługi terenów budowlanych na odcinkach stycznych i dostosowanie parametrów dróg do pełnienia tej funkcji;
- 4) kształtowanie układu obsługującego zabudowę oparte będzie o:
- istniejące ogólnodostępne drogi poprzez ich modernizację,
 - projektowane drogi w obszarach nowej zabudowy jednorodzinnej i usługowo-produkcyjnej;
- 5) zakłada realizację ścieżek pieszo-rowerowych (rowerowych) wg zapotrzebowania ze szczególnym uwzględnieniem połączeń:
- ciągu pieszego od stacji Bednary do muzeum w Nieborowie w pasie drogi powiatowej Nr 2714E (Alei Legionów Polskich),
 - Łowicz - Zielkowice Góry - Arkadia - Bobrowniki - Zygmuntów - Nieborów - Piaski - Bolimów,
 - Sromów - Kompina - Patoki - Sierzchów,
 - Łowicz - Zielkowice - Bobrowniki - Dzierzgow - Bełchów - Chyleniec - Piaski – Nieborów.

Kierunki rozwoju systemów infrastruktury technicznej.

Mając na względzie zrównoważony rozwój gminy (rozumiany przez to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń) ustalono podstawowe zasady obsługi inżynierskiej w skład, której wchodzi systemy:

- zaopatrzenia w energię elektryczną,
- zaopatrzenia w gaz,
- zaopatrzenie w ciepło,
- telekomunikacyjny,
- zaopatrzenia w wodę,
- odprowadzenia i oczyszczania ścieków,
- odprowadzania i oczyszczania wód opadowych,
- utylizacji odpadów.

Ustala się następujące zasady i kierunki rozwoju systemów.

1) Rozwój systemów infrastruktury technicznej polegać będzie na:

- utrzymaniu, modernizacji i usprawnianiu istniejących sieci i urządzeń,
- dogęszczeniu sieci doprowadzających i odbierających, według zapotrzebowania, w obrębie terenów zabudowy,
- rozbudowie systemów na terenach proponowanych do zabudowy.

2) W zakresie sieci i urządzeń elektroenergetycznych zakłada się:

- dogęszczenie sieci transformatorów z liniami zasilającymi 15kV w miarę występowania deficytu mocy w terenach projektowanej zabudowy,
- utrzymanie przebiegu istniejących linii przesyłowych 110kV, 220kV i 400kV z zachowaniem korytarzy ochronnych,
- dopuszczenie ustaleniami planu miejscowego, realizacji turbin wiatrowych na terenach w obrębie wyznaczonych stref ochronnych,
- w obszarach ograniczonych strefami ochronnymi dopuszczalne jest lokalizowanie (lokalizacja uzależniona od wielkości emisji hałasu i wibracji poszczególnych urządzeń oraz interesów osób trzecich) urządzeń wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii (turbin wiatrowych) pod warunkiem nie przekraczania oddziaływaniem na środowisko na tereny położone poza granicami stref ochronnych,
- dopuszczalne jest przeznaczenie terenu ustaleniami planu miejscowego pod realizację obiektów produkcji energii elektrycznej opartych na energii słonecznej w strefach R2 i R3 za wyjątkiem obszarów położonych w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny.

3) Zaopatrzenie w gaz zapewnią docelowo:

- sieć przesyłowa wysokiego ciśnienia DN200 Skierniewice - Łowicz,
- sieć rozprawdzająca średniego ciśnienia prowadzona ze stacji redukcyjnych w Łowiczu i Skierniewicach, obsługująca gminy Łowicz i Skierniewice.

4) Kierunki rozwoju systemów zaopatrzenia w ciepło obejmą:

- modernizację istniejących kotłowni z przejściem w pierwszym etapie na opalanie olejem opałowym a docelowo gazem,
- preferowanie w realizowanych obiektach przechodzenia na czynnik grzewczy – niewęglowy lub urządzenia niskoemisyjne.

5) W zakresie telekomunikacji i informatyzacji rozwój systemu obejmować będzie:

- a) lokalizację sieci i urządzeń telekomunikacyjnych i teleinformatycznych zarówno w tradycyjnych jak i nowych technologiach, w tym budowy, rozbudowy i modernizacji infrastruktury światłowodowej,
- b) włączenie obszaru gminy do zintegrowanego systemu telekomunikacyjnego połączonego z systemami internetowej sieci wojewódzkiej i krajowej,
- c) dostosowanie systemów telekomunikacyjnych i teleinformatycznych (przewodowych i bezprzewodowych) do wzrostu zapotrzebowania na usługi telekomunikacyjne i teleinformatyczne na terenie gminy,
- d) rozbudowę sieci konwencjonalnej w miarę zapotrzebowania,
- e) dogęszczanie sieci do abonentów,

- f) dopuszczenie lokalizacji stacji bazowych telefonii komórkowych w obszarach zabudowy i w terenach rolnych przy zachowaniu przepisów chroniące środowisko zamieszkania,
- g) budowę i rozbudowę regionalnych sieci telekomunikacyjnych szerokopasmowych i innej infrastruktury telekomunikacyjnej na zasadach określonych w przepisach szczególnych w celu upowszechnienia dostępu do Internetu.
- 6) W zakresie zaopatrzenie w wodę:
- utrzymanie istniejących sieci zbiorczych zasilanych z ujęć wody w Bełchowie, Mysłakowie, Sypieniu, Kompinie, Bobrownikach i Nieborowie,
 - rozbudowy sieci do projektowanych terenów mieszkaniowych i produkcyjnych,
 - realizacji rezerwowych odwiertów na ujęciach opartych na pojedynczych studniach,
- 7) W zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków sanitarnych kierunku rozwoju systemu obejmą budowę 5 oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w pięciu zlewniach obejmujących miejscowości:
- Kompina i Patoki z oczyszczalnią w Kompinie o wydajności 50m³ na dobę, powierzchnia terenu 820 m²,
 - Bednary, Kolonia Bednary, Janowice, Mysłaków z oczyszczalnią w Bednarach o wydajności 200m³ na dobę, powierzchnia terenu 2800 m²,
 - Nieborów, Julianów, Bednary (po południowej stronie linii PKP), Kolonia Bednary (po południowej stronie linii PKP), Karolew, Sypień, Piaski z oczyszczalnią w Nieborowie o wydajności 200m³ na dobę, powierzchnia terenu 2800 m²,
 - Bełchów, Dzierzgów i Dzierzgówek z oczyszczalnią we wsi Dzierzgówek o wydajności 280m³ na dobę, powierzchnia terenu 3200 m²,
 - Bobrowniki, Arkadia i Mysłaków (po południowej stronie linii PKP) z oczyszczalnią w Mysłakowie o wydajności 120m³ na dobę. powierzchnia terenu 1600 m².
- Potrzeby w zakresie oczyszczania ścieków z terenów przemysłowych przy węźle autostradowym „Skierniewice” zostaną zrealizowane poprzez odrębne lokalne systemy.
- Zakłada się możliwość realizacji wariantu opartego o systemy z oczyszczalnią w Łowiczu z doprowadzeniem sieciami podciśnieniowymi z obszarów wsi:
- Kompina i Patoki do końcówki kanalizacji w Zabostowie Dużym (w gminie Łowicz),
 - Arkadia, Bobrowniki, Mysłaków, Nieborów i Bednary bezpośrednio do oczyszczalni w Łowiczu,
 - Bełchów, Dzierzgów i Dzierzgówek do kanalizacji we wsi Parma (projektowanej w gminie Łowicz).
- 8) Rozwój systemu odprowadzania i oczyszczania wód opadowych ukierunkowany będzie na wykonywaniu separatorów w rejonie źródeł powstawania zanieczyszczeń lub na wylotach istniejących lub projektowanych kanałów deszczowych.
- 9) System utylizacji odpadów oparty będzie:
- o obsługę zewnętrznych usługodawców wyspecjalizowanych w odbiorze odpadów,
 - na zasadach obowiązujących przepisów porządkowych i w oparciu o niezbędne urządzenia służące zbieraniu odpadów w celu ich przygotowania do transportu do miejsc odzysku lub unieszkodliwiania,
 - selektywne gromadzenie i postępowanie zgodne z przepisami szczególnymi w sytuacji powstawania odpadów z grupy niebezpiecznych.

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Nieborów

PGN wpisuje się w zapisy Strategii. Wymienione poniżej, zaplanowane w nim działania są zgodne z tymi zawartymi w strategii:

- Odnawialne źródła energii w gminie Nieborów i w gminie Łowicz

Dodatkowo w PGN przedstawiono następujące działania nie inwestycyjne (długoterminowe):

- akcje promujące efektywność energetyczną i tematykę ochrony środowiska wśród dzieci i młodzieży,
- wdrożenie procedur obejmujących zamówienia publiczne realizowane przez Gminę – uwzględniać mają technologie i elementy środowiskowe w tym cele PGN,
- planowanie przestrzenne zostanie oparte o cele PGN,
- upowszechnienie wiedzy na temat efektywności energetycznej pośród mieszkańców oraz lokalnych przedsiębiorców,
- akcje promujące poruszanie się ekologicznymi środkami transportu lub środkami transportu zbiorowego,
- tworzenie pasów zieleni,
- powiązanie planowania przestrzennego z zapisami PGN,
- upowszechnienie stanu wdrażania planu gospodarki niskoemisyjnej pośród mieszkańców Gminy,
- promocja budownictwa ekologicznego,
- stałe szkolenia pracowników Gminy oraz jednostek podległych na temat efektywności energetycznej;

Wszystkie one są zgodne z opracowywaną strategią rozwoju gminy, jej celami.

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2018-2022 z perspektywą do 2025 r.

POŚ wpisuje się w zapisy strategii przede wszystkim w następujących obszarach:

Obszar interwencji	Cel	Kierunek interwencji	Zadanie
Ochrona klimatu i jakości powietrza	Poprawa jakości powietrza	Montaż instalacji OZE na terenie gminy	Instalacja odnawialnych źródeł energii dla obiorców indywidualnych – urządzenia solarne, panele fotowoltaiczne i pompy ciepła
Gospodarka wodno-ściekowa	Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych	Rozbudowa infrastruktury wodno - kanalizacyjnej	Budowa kanalizacji sanitarnej w Bobrownikach
			Rozbudowa i modernizacja Stacji Uzdatniania Wody, rozbudowa sieci wodociągowej oraz budowa nowych ujęć wraz z niezbędną infrastrukturą
Gospodarowanie wodami	Poprawa stosunków wodnych	Melioracja wodna	Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji

9. Oczekiwane rezultaty planowanych działań

W celu sprawnego monitorowania postępów we wdrażaniu Strategii, poniżej zaproponowano wskaźniki dzięki którym można śledzić postępy w wykonaniu poszczególnych zadań i celów strategicznych.

- Długość wybudowanych dróg [km]
- Długość zmodernizowanych dróg [km]
- Długość wybudowanych chodników [km]
- Długość zmodernizowanych chodników [km]
- Długość wybudowanych ścieżek rowerowych [km]
- Długość zmodernizowanych ścieżek rowerowych [km]
- Liczba opracowanych dokumentów koncepcyjnych z zakresu komunikacji publiczne
- Liczba powstałych miejsc parkingowych [szt.]
- Powierzchnia dostępnych gminnych terenów inwestycyjnych [ha]
- Liczba inwestycji z zakresu zagospodarowania turystycznego miejsc np. przy ciekach i zbiornikach wodnych [szt.]
- Liczba wydarzeń promujących sprzedaż bezpośrednią na rynku lokalnym [szt.]
- Liczba zamontowanych lamp w przestrzeni publicznej [szt.]
- Liczba zainstalowanych kamer monitoringowych [szt.]
- Kwota przeznaczona na dofinansowania [zł]
- Liczba budynków gminnych z zainstalowaną infrastrukturą do pozyskiwania energii odnawialnej [szt.] lub budynków prywatnych, które otrzymały dofinansowanie
- Liczba budynków gminnych objętych termomodernizacją [szt.]
- Kwota przeznaczona na dofinansowania do wymiany pieców [zł]
- Liczba gospodarstw domowych, które otrzymały dofinansowanie do wymiany pieców [szt.]
- Długość wybudowanej sieci wodociągowej [km]
- Liczba nowych gospodarstw domowych przyłączonych do sieci wodociągowej [szt.]
- Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej [km]
- Liczba nowych gospodarstw domowych przyłączonych do sieci kanalizacyjnej [szt.]
- Liczba wprowadzonych rozwiązań z zakresu małej retencji [szt.]
- Liczba przeprowadzonych kampanii edukacyjnych [szt.]
- Liczba przeprowadzonych kampanii edukacyjnych w tematyce zapyłaczy [szt.]
- Liczba zmodernizowanych obiektów szkolnych i przedszkolnych [szt.]
- Liczba budowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych obiektów sportowych [szt.]
- Liczba wybudowanych obiektów kulturalnych [szt.]
- Liczba zmodernizowanych obiektów kulturalnych [szt.]

Poniżej przedstawiono wskaźniki efektów realizacji Strategii:

Nazwa wskaźnika	Opis wskaźnika	Wartość wskaźnika do osiągnięcia na koniec realizacji strategii
Wzrost liczby przedsiębiorstw na obszarze Gminy	Dane można zweryfikować na stronach Głównego Urzędu Statystycznego. Dodatkowo można uzyskać informację, w jakich branżach nastąpił wzrost, a w jakich zmniejszenie się liczby przedsiębiorstw. Dane należy skorelować z poziomem bezrobocia, wykształcenia oraz średnimi dochodami gospodarstw domowych.	+ 3,2%
Zmniejszenie się liczby osób bezrobotnych	Dane można uzyskać na stronach GUS, również Powiatowego Urzędu Pracy w Łowiczu. Dane z PUP pozwolą na bardziej szczegółową analizę zarejestrowanych osób bezrobotnych. Wskaźnik należy porównać z poziomem wykształcenia mieszkańców, liczbą przedsiębiorstw oraz średnimi dochodami gospodarstw domowych.	- 9%
Wzrost średnich dochodów gospodarstw domowych	Jest to wskaźnik o szczególnym znaczeniu dla rozwoju obszaru Gminy. Dochody determinują jakość życia, ich wzrost w większości przypadków świadczy zatem o podniesieniu pewnych standardów. Należy zauważyć, że możliwość nabywania dóbr i usług napędza gospodarkę, a zatem większe zarobki znajdują odzwierciedlenie we wzroście gospodarczym. Dane można uzyskać w GUS.	+ 4%
Wzrost ceny działek na obszarze Gminy	Wzrost wskaźnika świadczyć będzie o zwiększeniu się atrakcyjności i potencjału regionu, co ma ogromny wpływ na jego rozwój społeczno-gospodarczy.	+5%
Wzrost liczby nowych mieszkańców Gminy	Wskaźnik ten pokaże, czy podjęte działania stworzyły bezpieczny i atrakcyjny dla życia obraz Gminy Nieborów. Dane dostępne są w GUS. Można je skorelować ze średnimi dochodami gospodarstw domowych, poziomem wykształcenia oraz bezrobocia mieszkańców.	+ 1%

10. Źródła finansowania

W związku z możliwościami finansowania poszczególnych projektów, planuje się pozyskanie dofinansowania na ich realizację m.in. ze środków: RPO WŁ, Europejskiego Funduszu Odbudowy, Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, ale również Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach Funduszu Elektromobilności. Dodatkowo wkład własny wniosą mieszkańcy gminy biorący udział w projekcie, polegającym na budowie instalacji OZE. Oczywiście będą brane pod uwagę wszystkie dostępne i akceptowalne dla Gminy źródła finansowania.

Koszty poszczególnych inwestycji oszacowano w rozdziale 7.

Tabela 33 Przewidywane źródła finansowania inwestycji

Tytuł projektu	Przewidywane źródła finansowania			
	środki własne Gminy Nieborów	środki UE	środki inne	mieszkańcy
Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w gminie Nieborów (projekt będzie realizowany etapami)	x	x		
Budowa instalacji OZE na domach prywatnych		x		x
Zwiększenie efektywności energetycznej obiektów publicznych wraz z zastosowaniem OZE	x	x		
Kształtowanie centrów miejscowości	x	x		
Poprawa atrakcyjności turystycznej Nieborowa i Arkadii	x	x		
Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych na terenie Gminy Nieborów	x	x		
Adaptacja do zmian klimatu poprzez rozbudowę i unowocześnienie systemu wodociągowego wraz ze stacjami uzdatniania wody.	x	x		
Budowa i przebudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	x	x		
Rozwój elektromobilności Gminy Nieborów poprzez zakup środków transportu zbiorowego oraz budowę podstawowej infrastruktury do ładowania	x	x		
Budowa sieci dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą	x	x		
Budowa i modernizacja oświetlenia na terenie całej Gminy Nieborów	x	x		
Budowa zbiornika retencyjnego w Bobrownikach	x	x		
Przebudowa i modernizacja dróg gminnych	x	x		
Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie gminy	x	x		
Kompleksowa promocja gminy pod kątem inwestycyjnym i turystycznym	x	x		
Budowa żłobka na terenie gminy Nieborów	x	x		

11. System wdrażania Strategii

Strategia jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jej jakości. Proces jej wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji z otoczeniem. Wdrożeniu Strategii towarzyszyć będzie jej ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jej przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze. Strategia gminy jest warunkiem koniecznym rozwoju danej jednostki terytorialnej. Sam dokument nie jest jednak receptą

na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu.

Właściwy proces wdrażania Strategii wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Przedkładana Strategia jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim była budowana. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo ponadgminne. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne oraz kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Realizacja Strategii uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków, jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe Gminy wskazują, że na realizację przyjętych celów Jednostka zabezpieczy 15 – 50% wkładu w stosunku do uzyskanych środków wspólnotowych.

Za wdrażanie Strategii odpowiedzialny będzie Urząd Gminy w Nieborowie.

1. Zarządzanie

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Strategii będzie pełnił specjalnie powołany zespół pracowników. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje m.in.:

- zapewnienia zgodności realizacji Strategii z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych;
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Strategii;
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Strategii;
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania Strategii;
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach;
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji Strategii.

2. Instytucja wdrażająca Strategię Gminy.

Urząd Gminy w Nieborowie, jako instytucja wdrażająca Strategię, odpowiedzialna będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne;
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w Strategii w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania;
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

W przypadku Strategii, kluczową postacią w procesie jej realizacji i monitoringu jest Wójt. Kierując bieżącą działalnością, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania Strategii, jej wdrażania, jak również oceny jej realizacji. Do najważniejszych zadań Wójta w zakresie zarządzania

i monitoringu należałby bezpośredni nadzór nad wdrażaniem strategii oraz wyznaczenie koordynatora jej realizacji.

Ważną rolę w procesach wdrożeniowych Strategii odgrywać powinien koordynator strategii jako osoba zaangażowana bezpośrednio w realizację zadań wyznaczonych w Dokumentcie i dobrze zorientowana w istniejących realiach, mająca jednocześnie bezpośredni wpływ na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące w gminie.

Główne zadania koordynatora polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji Strategii;
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację strategii;
- prowadzeniu bazy informacji;
- wypracowaniu kryteriów oceny stanu realizacji Strategii;
- aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

Wdrażanie na każdym etapie podlega weryfikacji i aktualizacji. Opierać powinno się ono na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach struktury organizacyjnej Urzędu. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność.

12. Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej Strategii

12.1. System monitorowania

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu, czy strategii i jej zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitorowania wdrażania Strategii oraz jej poszczególnych elementów dokonywać będzie Komitet Monitorujący. Aby zachować ciągłość procesu przygotowania Strategii i jej realizacji, w skład Komitetu Monitorującego wchodzić będą członkowie grupy roboczej, zaangażowanej w sporządzanie Strategii.

Zebrania Komitetu Monitorującego odbywać się będą raz na dwa lata. Istnieje możliwość częstszych spotkań po uprzednim zawiadomieniu członków Komitetu przez Sekretariat Komitetu. Funkcję Sekretariatu Komitetu Monitorującego pełnić będzie sekretariat Urzędu. Obowiązkiem Sekretariatu będzie zawiadamianie członków Komitetu o terminach posiedzeń oraz przygotowywanie

na w/w posiedzenia szczegółowych informacji na temat postępów w realizacji Strategii w formie standardowego raportu monitorującego. Obowiązkiem Sekretariatu będzie także przygotowywanie protokołów z posiedzeń Komitetu Monitorującego, zawierających ustalenia w/w posiedzeń i przesyłanie ich do członków Komitetu. Komitet Monitorujący analizować będzie ilościowe i jakościowe informacje na temat wdrażanych projektów i całej Strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem takiej analizy jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i Strategii z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Jeśli w raportach monitoringowych ujawnione zostaną problemy związane z wdrażaniem Strategii, Komitet Monitorujący powinien podjąć działania mające na celu wyeliminowanie pojawiających się trudności wdrożeniowych.

Na koniec każdego podokresu planowania Komitet Monitorujący sporządzi raport końcowy, obrazujący faktycznie zrealizowane zadania w kontekście założeń Strategii. Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami Strategii, a jego rzeczywistym wykonaniem będą w w/w raporcie szczegółowo wyjaśnione. Raport końcowy będzie dostępny do wglądu w Sekretariacie Urzędu.

12.2. Sposób oceny

W procesie monitorowania Strategii przewidziano następujące fazy:

Ocena wstępna

Rozpoczęcie strategii i wchodzących w jej skład projektów poprzedzone zostanie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych (wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań). Zostaną również wyraźnie określone etapy cząstkowe realizacji poszczególnych zadań (termin rozpoczęcia i zakończenia). Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji strategii i projektów.

Monitoring sterujący

Dotyczy całego okresu wdrażania strategii. Zadaniem prowadzonego monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyłeń, jakie mają miejsce w trakcie realizacji strategii.

Kontrolę końcową - ewaluację efektów.

Ewaluacja zaczyna się w już procesie planowania/programowania. Można powiedzieć, że planowanie ukierunkowuje ewaluację i ewaluacja ukierunkowuje planowanie przyszłych działań. Jest to bardzo ważna funkcja ewaluacji, gdyż pozwala na zbadanie wewnętrznej logiki strategii/projektu. Logika strategii/projektu opisuje relacje pomiędzy wszystkimi jego elementami: potrzebami, strategią, celami, nakładami, działaniami, produktami, rezultatami i wpływem. Ewaluacja, badając wewnętrzną spójność strategii/projektu, weryfikuje w jaki sposób nakłady programu przekształcane są w produkty, jak produkty prowadzą do uzyskania rezultatów i oddziaływania, a więc i zaspokojenia potrzeb grup docelowych.

Ogólnym celem ewaluacji jest podwyższenie stopnia adekwatności, efektywności i znaczenia rezultatów wynikających z programów finansowanych przez Unię Europejską. Głównym zadaniem jest, zatem dążenie do stałego ulepszania skuteczności i efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko jako pozytywne efekty społeczne lub gospodarcze związane bezpośrednio z programem, lecz także jako zwiększenie przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne.

Główne zastosowania ewaluacji:

- identyfikacja słabych i mocnych stron,
- oszacowanie możliwości i ograniczeń,
- usprawnienie zarządzania,
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działalności sektora publicznego,
- poprawianie błędów dla celów odpowiedzialności,
- wsparcie alokacji zasobów finansowych,
- ulepszenie procesu decyzyjnego.

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia programów w zakresie:

- działania strategii;
- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów;
- wpływu na problemy, do których odnoszą się projekty;
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia strategii i wyznaczania nowych projektów;
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Jednym z celów ewaluacji jest również zapewnienie przejrzystości wykorzystania środków publicznych poprzez przekazywanie i upowszechnianie informacji o powodzeniu lub niepowodzeniu przedsięwzięć finansowanych z programów pomocowych. Ewaluacja ma również wymiar edukacyjny. Uczy bowiem rejestrować i stymulować zmianę, analizować i rozumieć złożoność zjawisk.

Ocena końcowa powinna określić na ile zakładane w Strategii cele zostały osiągnięte oraz ustalić przyczyny wszelkich odchyłeń w realizacji. Ewaluacja posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z przyjętymi celami i ich miarami. W trakcie ewaluacji zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z ewaluacji zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości.

13. Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego

Poniższy rozdział przygotowano w oparciu o *Strategię rozwoju województwa łódzkiego 2030* - Załącznik do Uchwały Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r.. Podkreślono aspekty szczególnie istotne z punktu widzenia niniejszej *Strategii rozwoju gminy Nieborów na lata 2021 – 2027*.

Cytując dokument: „Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 jest odpowiedzią władz województwa na zmieniające się uwarunkowania i wyzwania, przedstawia spójny plan powiązanych i przemyślanych działań w perspektywie najbliższej dekady, stanowiący punkt wyjścia do szerokiej współpracy, której efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego. (...)”

Strategia 2030 jest odpowiedzią na wyzwania wewnętrzne i globalne, jakie stoją przed województwem łódzkim. Podejmowane w ramach strategii działania będą służyły ograniczaniu negatywnych skutków procesów demograficznych związanych z depopulacją i starzeniem się społeczeństwa, podnoszeniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, w tym transformacji w kierunku Przemysłu 4.0. Niezbędnym warunkiem tych przemian będzie rozwój cyfryzacji i całego sektora e-usług. Dla zapewnienia spójności społecznej podejmowane będą działania zmierzające do zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług w zakresie ochrony zdrowia, polityki społecznej, edukacji, kultury, sportu i turystyki. Kompleksowa poprawa dostępności województwa sprzyjać będzie budowaniu spójności terytorialnej. Niezmiernie istotne będą również działania związane z adaptacją do zmian klimatu oraz poprawą jakości powietrza. Województwo łódzkie dostrzega potencjał sektora energetycznego, jak również potrzebę jego transformacji. Sprawiedliwa i włączająca transformacja ma kreować nowy model rozwoju dla obszaru górniczego przy jednoczesnym zapobieganiu regresowi gospodarczemu i społecznemu.

Rok 2020 przyniósł całkowicie nowe wyzwanie związane z ograniczaniem skutków kryzysu wywołanego przez pandemię COVID-19. Zarząd Województwa podjął zdecydowane działania mające na celu odbudowę gospodarki oraz przeciwdziałanie zwiększaniu się bezrobocia. W celu zapobiegania i ograniczania wpływu kolejnych zagrożeń, które mogą się pojawić w przyszłości, niezwykle istotna jest kontynuacja podjętych działań, również w obszarze ochrony zdrowia i rozwoju cyfryzacji, w tym rozwijania kompetencji cyfrowych wszystkich grup społecznych.

Zaproponowane w Strategii 2030 działania koncentrują się na przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom, jak również na wzmacnianiu wewnętrznych potencjałów. Wymiar terytorialny interwencji będzie kontynuowany, dostosowany do potrzeb i możliwości rozwojowych poszczególnych terytoriów, w tym Obszarów Strategicznej Interwencji wskazanych z poziomu krajowego i regionalnego. Koncentracja interwencji na tych obszarach będzie służyła wyrównywaniu szans rozwojowych poszczególnych obszarów województwa i budowaniu jego spójności terytorialnej.

Osią działań będzie jak najlepsze wykorzystanie wszelkich dostępnych zasobów. W kręgu szczególnego zainteresowania samorządu województwa będzie rodzina i stworzenie godnych warunków życia dla wszystkich mieszkańców województwa łódzkiego.”⁴⁷

Niniejsza *Strategia rozwoju gminy Nieborów na lata 2021 – 2027* wpisuje się w wizję oraz w cele określone w SRWŁ 2030. WIZJA ROZWOJU zawarta w SRWŁ 2030 brzmi:

„Wizja regionu odzwierciedla pożądaną stan województwa w perspektywie 2030 roku, w trzech strategicznych wymiarach rozwoju tj. gospodarczym, społecznym i przestrzennym, który jest odpowiedzią na sformułowane wyzwania rozwojowe. Uwzględnia zachodzące w świecie zmiany i globalne megatrendy, które będą w najbliższych latach kształtować społeczeństwa i gospodarki.

HARMONIJNIE ROZWIJAJĄCE SIĘ WOJEWÓDZTWO W CENTRUM POLSKI, PRZYJAZNE RODZINOM, MIESZKAŃCOM MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH. REGION, W KTÓRYM NOWOCZESNA GOSPODARKA IDZIE W PARZE Z OCHRONĄ WALORÓW KULTUROWYCH I PRZYRODNICZYCH.

(...) W Strategii wskazano trzy cele strategiczne w ramach trzech sfer gospodarczej, społecznej i przestrzennej:

1. Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka
2. Obywatelskie społeczeństwo równych szans
3. Atrakcyjna i dostępna przestrzeń.

(...) Dodatkowo wskazano jeden cel horyzontalny: Efektywnie i odpowiedzialnie zarządzany region.

Skuteczne działania podejmowane w sferze zarządczej pozytywnie oddziałują na realizację wskazanych powyżej celów strategicznych oraz pozwolą na skuteczną realizację Strategii i optymalizację procesów rozwojowych. W ramach tego celu działania będą skoncentrowane na poprawie funkcjonowania administracji publicznej oraz rozwoju współpracy na różnych poziomach zarządzania, szczególnie współpracy samorządu wojewódzkiego i samorządów lokalnych.

Istotą tego celu będzie prowadzenie zintegrowanej polityki rozwoju, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju poprzez wzmacnianie potencjału endogenicznego miast i obszarów wiejskich, podniesienie ich atrakcyjności osadniczej, niwelowanie barier rozwojowych, zapobieganie peryferyzacji. Kluczowe znaczenie będzie przy tym miało poszanowanie zasad ochrony środowiska, w tym najwartościowszych elementów środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Polityka zrównoważonego rozwoju pozwoli na zaspokojenie potrzeb obecnych mieszkańców regionu łódzkiego i zachowanie najcenniejszych elementów środowiska dla przyszłych pokoleń. Osiągnięcie efektu synergii w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego będzie odbywało się z poszanowaniem walorów przestrzeni.”

TERYTORYALNY WYMIAR STRATEGII

Obszary Strategicznej Interwencji

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju obszar strategicznej interwencji to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o

⁴⁷ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne. W Strategii wskazano OSI dwojakiego rodzaju: krajowe oraz regionalne.”

W ramach OSI regionalnych gmina Nieborów została zakwalifikowana jako:

- Obszar walorów turystyczno-środowiskowo-rolnych, który w wyniku strategicznej interwencji przekształci się w Obszar Zielonej Gospodarki.

Poniżej przedstawiono opisy zaczerpnięte z SRWŁ 2030:

„OBSZAR ZIELONEJ GOSPODARKI

Rysunek 9 Obszar Zielonej Gospodarki

Źródło: SRWŁ 2030 [za:] dane BPPWŁ

„W gminach, w których potencjał rolnictwa jest wysoki, grunty rolne powinny być chronione, a wiodąca funkcja rozwijana. Istotne będą działania związane z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, w tym m.in. właściwym doborem upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystaniem potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalnym stosowaniem nawożenia i środków ochrony roślin. W zakresie zwiększania opłacalności produkcji rolnej istotne będzie polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą

przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk. Ważnym kierunkiem działań będzie wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego. Na obszarze gmin położonych w sąsiedztwie obszarów chronionych i cennych przyrodniczo wskazaniem dla gospodarowania będzie system rolnictwa zrównoważonego, produkcja żywności wysokiej jakości, w tym rozwój produkcji ekologicznej.

Istotne będzie również wspieranie działań umożliwiających dywersyfikację gospodarczą tych obszarów związanych m.in. z rozwojem turystyki aktywnej, wspieraniem bazy turystycznej (w tym ekoturystyki i agroturystyki), rozbudową szlaków turystycznych i infrastruktury rowerowej, kreowaniem marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne, budowaniem zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz kultywowaniu tradycji, wykreowaniem wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki turystycznej województwa.

Zarówno dla rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności OSI na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Wymagać to będzie interwencji z zakresu m.in. zwiększania zdolności retencyjnych zlewni (m.in. wprowadzania zalesień, zakrzewień, zadrzewień, budowy i modernizacji zbiorników wodnych, rozwoju systemów melioracyjnych, odtwarzania oczek wodnych i mokradł) oraz rozwiązań ukierunkowanych na ochronę środowiska (m.in. poprawę czystości wód, w tym tworzenie wysokoefektywnych stref ekotonowych, renaturalizację siedlisk i cieków wodnych, zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną), a także inwestycji w infrastrukturę przeciwwązdrożeniową (m.in. przeciwpowodziową, przeciwpożarową). Ważną rolę w Obszarze Zielonej Gospodarki odgrywać będą miasta – ośrodki wsparcia dla funkcji rozwijanych na terenach wiejskich.”

CELE SRWŁ 2030 W UKŁADZIE MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE

Gmina Nieborów jest obszarem wiejskim. Z tego powodu poniżej przedstawiono zapisy odnoszące się do tych terenów:

„Obszary wiejskie województwa łódzkiego prezentują bogate spektrum typów funkcjonalnych począwszy od rolniczych gmin wiejskich skończywszy na gminach o przemysłowym, usługowym bądź wielofunkcyjnym charakterze. Istnieje też znaczna liczba gmin, położonych głównie w sąsiedztwie średnich i dużych miast, mająca funkcje typowo mieszkaniowe. Pomimo tak dużej różnorodności posiadają one wspólny mianownik barier i problemów rozwojowych: są to różnego rodzaju problemy transportowe, począwszy od braków w infrastrukturze komunikacyjnej na wykluczeniu z transportu publicznego skończywszy. Słabą stroną większości gmin wiejskich jest niski potencjał gospodarczy, którego wzmocnienie będzie wymagało wsparcia i modernizacji rolnictwa, rozwoju funkcji pozarolniczych, inwestycji w kapitał ludzki i społeczny. Kolejnym problemem gmin wiejskich jest stan środowiska naturalnego, w szczególności w zakresie niskiej jakości wód i powietrza oraz niewystarczającej ochrony obszarów cennych pod względem walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Negatywnym zjawiskiem, zwłaszcza w gminach położonych w otoczeniu średnich i dużych miast, jest

presja urbanizacyjna, której efektem jest chaos przestrzenny, rosnące koszty społeczne i niewystarczający rozwój infrastruktury technicznej w stosunku do potrzeb rosnącej populacji.

Wdrażanie modelu wielofunkcyjnego wsi będzie wiązało się z rozwijaniem branż komplementarnych dla rolnictwa bazujących na lokalnych zasobach. Ponadto zróżnicowanie działalności gospodarczej i wzrost liczby nowych podmiotów gospodarczych oferujących profesjonalne usługi naukowe i techniczne będą skorelowane ze wzrostem innowacyjności w rolnictwie oraz rozwojem nowych sektorów gospodarki specyficznych dla takich obszarów jak: biogospodarka, zielona gospodarka, OZE. W perspektywie najbliższych lat w związku z ekologizacją sektorów i branż w krajowej gospodarce oraz społeczną świadomością w zakresie ochrony środowiska wzrośnie zapotrzebowanie na produkty i usługi w sektorze zielonej gospodarki.

Na obszarach wiejskich wzrośnie również zapotrzebowanie na świadczenie usług społecznych (opiekuńczych, terapeutycznych, integracyjnych) w efekcie starzejącego się społeczeństwa, co pozwoli na urzeczywistnienie w praktyce idei rolnictwa społecznego oraz zwiększenie i dywersyfikację dochodów gospodarstw. Włączenie obszarów wiejskich w procesy rozwojowe będzie następowało za sprawą wykorzystania środowiskowego i turystycznego potencjału obszarów wiejskich; dynamicznie będzie rozwijał się również sektor usług czasu wolnego (m.in. turystyka 3E)⁴⁸.

Niski poziom przedsiębiorczości i kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich wskazuje na konieczność wsparcia podnoszenia kwalifikacji zawodowych, umożliwienia zdobywania kwalifikacji rynkowych oraz szkoleń w kierunku reorientacji zawodowej i tworzenia warunków do rozwoju edukacji, a także wyrównywania szans w dostępie do usług edukacyjnych. Dużą rolę w realizacji tych celów odgrywać będzie zwiększenie dostępności transportowej obszarów wiejskich oraz likwidowanie deficytów w infrastrukturze telekomunikacyjnej i dostępie do Internetu.

Ze względu na nowe możliwości tworzenia miejsc pracy oraz konieczność poprawy jakości życia na wsi istotne będzie wdrażanie koncepcji Inteligentnych wsi (Smart Villages) – tj. nowej koncepcji w zakresie kształtowania polityki UE. Idea Smart Villages dotyczy różnych obszarów życia wsi i stwarza nowe możliwości, np. poprawy mobilności, rozwoju przedsiębiorczości, innowacyjnych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska, korzystania z szans, jakie daje biogospodarka i gospodarka o obiegu zamkniętym (w tym krótkie łańcuchy dostaw żywności, energia odnawialna, Rolnictwo 4.0), zapewnienia wysokiej jakości edukacji i usług zdrowotnych lub zapobiegania wykluczeniu społecznemu.

Zrównoważonemu rozwojowi obszarów wiejskich sprzyjać będzie działalność Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW) oraz Lokalnych Grup Działania.

Dla poprawy jakości życia mieszkańców Łódzkiego kluczowe będzie zapewnienie jak najlepszej jakości środowiska przyrodniczego. Jednym z głównych jego elementów są tereny zielone, stanowiące miejsca rodzinnego wypoczynku, rekreacji i indywidualnej aktywności fizycznej. Dla zapewnienia ochrony terenów o największych walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zachowania różnorodności biologicznej konieczne będzie prowadzenie racjonalnej polityki zarówno na szczeblu regionalnym, jak i lokalnym. Wyrazem tej polityki mogą być preferencje dla gmin. Na obszarach objętych ochroną prawną (w myśl art. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody) lub na terenach gmin z

⁴⁸ Turystyka 3E (Entertainment – rozrywka, Excitement – ekscytacja, Education – edukacja), inaczej zwana turystyką kreatywną.

największym udziałem obszarów chronionych mogą być dodatkowo premiuwane działania i kierunki działań określone w strategii związane z ochroną środowiska, wykorzystaniem potencjału cennych walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, poprawy jakości i zagospodarowania wód powierzchniowych, sportem, turystyką, polityką społeczną, zdrowiem, edukacją, rozwojem gospodarstw ekologicznych, produkcją żywności ekologicznej i tradycyjnej.”